

VÝCHOVA A VZDELÁVANIE AKO NÁSTROJ (DE)FORMOVANIA HODNOTOVÉHO SYSTÉMU SPOLOČNOSTI V

Zborník z konferencie, Spišská Nová Ves – Smižany, 2016

VÝCHOVA A VZDELÁVANIE
AKO NÁSTROJ (DE)FORMOVANIA
HODNOTOVÉHO SYSTÉMU SPOLOČNOSTI V

Pozitívna autorita a jej vplyv na formovanie
osobnostného rozmeru mladého človeka

Zborník z konferencie, Spišská Nová Ves – Smižany, 2016

VÝCHOVA A VZDELÁVANIE AKO NÁSTROJ (DE)FORMOVANIA HODNOTOVÉHO SYSTÉMU SPOLOČNOSTI V

Pozitívna autorita a jej vplyv na formovanie
osobnostného rozmeru mladého človeka

Spišská Nová Ves – Smižany, 2016

**Výchova a vzdelávanie ako nástroj (de)formovania
hodnotového systému spoločnosti V**

Pozitívna autorita a jej vplyv na formovanie osobnostného
rozmeru mladého človeka

Zborník z konferencie, Spišská Nová Ves – Smižany, 2016

© VERBUM – vydavateľstvo KU

Odborné recenzie

RNDr. Alena Erdziaková

PharmDr. ThLic. Mária Raučinová, PhD.

Redakčná a jazyková úprava

Mgr. Barbora Palaščáková

Grafická úprava

Mgr. Michal Hricko

Organizátori konferencie

Fórum pre verejné otázky

Rímskokatolícka cirkev Biskupstvo Spišské Podhradie

Združenie katolíckych škôl Slovenska

Nadácia Konráda Adenauera

Konferenciu a zborník finančne podporili

Fórum pre verejné otázky

Nadácia Konráda Adenauera

VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity

Hrabovská cesta 1A, 034 01 Ružomberok

<http://www.ku.sk>, verbum@ku.sk, tel. +421444304693 kl. 308

ISBN 978–80–561–0427–9

Obsah

Alena Erdziaková Vzdelávanie bez autority? recenzentský posudok	6
Ján Horecký Demokracia v triede a v zborovni školy	16
Renáta Ocilková Nové trendy v oblasti výchovy a vzdelávania a rodová agenda vo vládnych dokumentoch	26
Juraj Sedláček Otec a syn ako najkrajší biblický, ale najproblémovejší rodinný vzťah Aké sú citlivé miesta súčasnej krízy otcovstva?	40
Miroslava Szitová Sociálna interakcia, vzťah učiteľ – žiak a osobnosť učiteľa	52
Marek Cimbala VYUČOVANIE NÁBOŽENSTVA vs. Výchova k manželstvu a rodičovstvu Výchova k manželstvu a rodičovstvu v osnovách katolíckeho náboženstva	57
Anton Ziolkovský Vývoj postoja Konferencie biskupov Slovenska k rodovej ideológii v rokoch 2013 – 2015	66
Mária Raučinová Záver	71
Mária Raučinová Recenzia zborníka z konferencie o výchove a vzdelávaní v Spišskej Novej Vsi 2016	72

Vzdelávanie bez autority? recenzentský posudok

Alena Erdziaková

Organizátori cyklu vedeckých konferencií s názvom *Výchova a vzdelávanie ako nástroj (de)formovania hodnotového systému spoločnosti* - Fórum pre verejné otázky, Rímskokatolícka cirkev Biskupstvo Spišské Podhradie, Združenie katolíckych škôl Slovenska a Nadácia Konráda Adenauera, si pre jubilejný piaty ročník v roku 2016 vytýčili naozaj neľahký cieľ. Nebolo ním nič menšie, ako v súčasnosti už takmer tabuizované otázky týkajúce sa autority.

Konkrétne téma ***Pozitívna autorita a jej vplyv na formovanie osobnostného rozmeru mladého človeka*** sa objavuje práve v čase, keď súčasná rodina stráca nielen svoje produktívne funkcie, ale aj mnohé zo svojich reprodukčných funkcií: ľudia už nemajú ani nevládajú vychovávať deti bez pomoci certifikovaných odborníkov.

Úpadok rodičovskej disciplíny, „socializácia“ mnohých rodičovských funkcií, benevolentná výchova môže mať vážne patologické dôsledky, ktoré však dobre vybavujú mladých ľudí pre život v liberálnej spoločnosti postavenej na pôžitkoch zo spotreby. Rodičia, ktorí jednájú s deťmi sriedavo „benevolentne a vyhybavo“, zisťujú, že ľahšie dosiahnu podrobenie sa a súlad pomocou uplácania, akoby mali čeliť emocionálnemu nepokoju a rozvratu, ak sa detské nároky obmedzia. Týmto spôsobom podryvajú iniciatívu dieťaťa a znemožňujú mu vypestovať si sebaovládanie či sebadisciplínu; súčasná spoločnosť si tieto vlastnosti vôbec necení, samo zrieknutie sa rodičovskej autority vyvoláva charakterové znaky, ktoré vyžaduje skorumpovaná, zhovievavá, hedonistická kultúra. **Úpadok rodičovskej autority tak súvisí s úpadkom hodnôt v našej spoločnosti.** Ak sú rodičia slabí a uplatňujú benevolentnú výchovu, netrénujú vôľu dieťaťa, čo je plne v súzvuku so všeobecnou klímou spoločnosti. To, že sa rodičia zriekli autority, detský strach z trestu naopak posilňuje, než aby ho zmierňoval, pričom myšlienky na trest sa viac ako inokedy spájajú s uplatňovaním svojvoľného, neodolateľného násillia.

Tieto vzorce spoločnosť posilňuje nielen „zhovievavou výchovou“ a všeobecnou benevolenciou, ale aj reklamou, vytváraním rafinovaných ponúk a masovou kultúrou hedonizmu. Pri všeobecnom pohľade sa zdá, že spoločnosť založená na masovej spotrebe podporuje pôžitkárstvo v najflagrantnejšej forme. Prísne vzaté však moderná reklama neusiluje o to, aby podporovala holdovanie pôžitkom, ale o to, aby **posilňovala nedostatok sebadôvery**. Chce **vytvárať potreby, nie ich naplňovať, generovať nové obavy, nie tmiť obavy staré**. Tým, že masová kultúra obklopuje konzumenta

obrazmi skvelého života a dáva ho do súvislosti s kúzlom slávy a úspechu, podnecuje obyčajného človeka k tomu, aby si pestoval neobyčajné chute, stotožňoval sa s privilegovanou menšinou oproti zvyšku ľudstva a vo svojich fantáziách sa s ňou podieľal na mimoriadne pohodlnom a zmyslovo rafinovanom živote.

Keď sociológovia opisujú súčasnú spoločnosť, najčastejšie hovoria o **individualizovanej, deregulovanej a privatizovanej spoločnosti**.

Viacere západné štáty začali rodinu nanovo definovať vplyvom rozličných politických nátlakových skupín, a tým jej význam oslabovať. Obsahom tohto postoja je **zmenšenie významu manželstva** v prospech voľného spolužitia, občianskych zväzkov, jednorodičovskej bunky a zväzkov vytváraných LGBTI ľuďmi (lesbami, gejmi, bisexuálmi a transsexuálmi) a tým, že všetky tieto skutočnosti sú svojou hodnotou na rovnakej úrovni. Tento zmätok nevyhnutne poškodí sociálnu kohéziu a sociálne puto, ktoré sa preň rozdrobia. Ak rodina stratí svoju osobitnú politickú podporu, podkopáva sa spoločnosť zvnútra. V definícii rodiny a práv detí nesmie vládnuť zmätok. Manželstvo hrá v živote každej spoločnosti rozhodujúcu úlohu. Predstavuje základ sociálneho poriadku a súdržnosti.

Témou rodovej ideológie sa zaoberá **Anton Ziolkovský**, výkonný sekretár Konferencie biskupov Slovenska, v príspevku *Vývoj postoja Konferencie biskupov Slovenska k rodovej ideológii v rokoch 2013 – 2015*. V jednej časti konštatuje, že „jej dlhú dobu nebola venovaná primeraná pozornosť. Jedným z dôvodov bola skutočnosť, že ona vo svojich dôsledkoch pôsobí tak **abstraktne a absurdne**, že ešte aj dnes, keď sa s ňou oboznámi človek, ktorý o nej nikdy nepočul, má problém jej uveriť.“ Tieto nové koncepty, ktoré sa zavádzajú, zmysel rodičovstva, zdravia a tolerancie posúvajú celkom iným smerom, než aký sme doteraz poznali. Tolerancia sa zamieňa s etickým relativizmom, ktorý tvrdí, že všetko má rovnakú hodnotu, a teda všetky skutočnosti sú rovnaké. Vytvárajú sa ďalšie pohlavia, ktoré môžu byť definované na základe sexuálnych orientácií, teda homosexuality, lesbizmu, bisexuality, transgender – termínu, ktorý označuje osobnosť transsexuálov (tí sa namiesto integrovania svojho pohlavne rozlíšeného tela identifikujú s telom opačného pohlavia). Naozaj ide o záležitosť, ktorú možno zaradiť **do perspektívneho spoločného dobra**, alebo je to len osobitná skutočnosť v rámci ľudskej psychológie, a ak je to tak, možno ju pokladať za opravdivý základ manželského páru a rodiny?

PaedDr. Mgr. Renáta Ocilková, koordinátorka KBS pre ľudské práva a členka Výboru pre rodovú rovnosť pri Rade vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť, poukazuje v príspevku *Nové trendy v oblasti výchovy a vzdelávania a rodová agenda vo vládných dokumentoch* na niektoré východiská, prístupy a zámery zástancov rodovej rovnosti. Negatívne dôsledky ilustruje na niekoľkých príkladoch zo zahraničia, krajín, ktoré rodovej rovnosti skôr otvorili dvere a vytvorili priestor na jej udomácnenie vo verejnom živote.

Autorka v súvislosti s **Pedagogicko-organizačnými pokynmi 2016/2017**, ktoré majú odporúčací charakter, konštatuje, že časť „Ludské práva“ sa „odvoláva na *Celoštátnu stratégiu ochrany a podpory ľudských práv v SR*, schválenej vládou SR dňa 18. februára 2015, a z nej vyvodzuje úlohy“. V nadväznosti na uvedené si dovoľíme spresniť, že citovaná časť sa **netýka** gender ideológie či LGBTI agendy. V uvedenej časti sa hovorí napríklad o Olympiáde ľudských práv pre žiakov základných škôl a žiakov stredných škôl, ďalej o tom, aby sa v súvislosti s predsedníctvom Slovenska v Rade Európskej únie posilnili vo všetkých predmetoch na základných a stredných školách témy zamerané na rozvoj európskeho povedomia a občianstva. Napokon sú tu aj odporúčania, aby sa v pedagogickom procese rešpektoval **Dohovor o právach dieťaťa**.

V snahe vyhnúť sa nedorozumeniu, chceme dôrazne upozorniť na fakt, že práva ustanovené zákonom č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „školský zákon“) **sa zaručujú rovnako každému uchádzačovi, dieťaťu, žiakovi a poslucháčovi v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania vo vzdelaní ustanovenou osobitným predpisom**.

Výkon práv a povinností v zmysle vyplývajúcich z tohto zákona **musí byť v súlade s dobrými mravmi. Nikto nesmie tieto práva a povinnosti zneužívať na škodu druhého uchádzača, dieťaťa, žiaka alebo poslucháča**.

Školský zákon vo viacerých ustanoveniach, ako napríklad § 3 písm. c), d), e), j), l) a o) explicitne uvádza, že výchova a vzdelávanie podľa tohto zákona sú založené na **rovnoprávnosti prístupu k výchove a vzdelávaniu so zohľadnením výchovno-vzdelávacích potrieb jednotlivca** a jeho **spoluzodpovednosti** za svoje vzdelávanie; ďalej **zákazu všetkých foriem diskriminácie a obzvlášť segregácie, rovnocennosti** a neoddeliteľnosti výchovy a vzdelávania vo výchovno-vzdelávacom procese, **prípravy na slobodný život v slobodnej spoločnosti v duchu porozumenia a znášanlivosti, rovnosti muža a ženy**, priateľstva medzi národmi, národnostnými a etnickými skupinami a náboženskej tolerancie, **integrácie** výchovno-vzdelávacej sústavy Slovenskej republiky do **európskeho vzdelávacieho procesu** so zreteľom na vlastné skúsenosti a tradície, **zákazu poskytovania alebo sprístupňovania informácií alebo zneužívania informačných prostriedkov**, ktoré by mohli viesť **k narušovaniu mravnosti alebo nenávisti, k podnecovaniu k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti alebo k ďalším formám intolercie**.

V zmysle § 144 **dieťa** alebo **žiak** má okrem iného **právo na**:

- **rovnoprávny prístup** k vzdelávaniu,
- **úctu k jeho vierovyznaniu, svetonázoru, národnostnej a etnickej príslušnosti**,
- organizáciu výchovy a vzdelávania **primeranú jeho veku, schopnostiam, záujmom, zdravotnému stavu** a v **súlade so zásadami psychohygieny**,
- **úctu k svojej osobe** a na **zabezpečenie ochrany proti fyzickému, psychickému a sexuálnemu násiliu**.

Výchovné plány, vzdelanie a regionálne školstvo **nie sú** podriadené diskutabilným, problematickým a spoločnosť značne polarizujúcim princípom, ktoré presadzujú osoby LGBTI a ich protagonisti. Školská edukácia nespočíva iba v odovzdávaní poznatkov, ale jej dôležitá úloha spočíva práve v socializácii a vo **formovaní identity mužstva a ženstva, ktoré by mali byť naopak z hľadiska zdravého psychicko-biologického i morálneho vývinu detí od útleho veku minimálne do skončenia povinnej školskej dochádzky celospoločensky a najmä výchovne posilňované. Tento primárny model genealogicky praktizovaný a empiricky v dostatočnej miere spoločensky verifikovaný je navyše inherentnou súčasťou vzdelávacích textov každého predmetu.** V jednotlivých predmetoch je fenomén komplementarity prítomný a tvorí základný paradigmatický model pochopenia reprodukcie a fungovania spoločnosti.

V nadväznosti na uvedené ešte doplníme, že ľudské práva a ľudská dôstojnosť nie sú štátom vytvorené, ani štátom udelené. Sú dané tým, že človek je stvorený Bohom. Je to nedotknuteľné usporiadanie, zjavené všetkým ľuďom, ktoré stojí nad každou spoločenskou autoritou a väčšinou. Preto ľudské práva chránia dôstojnosť človeka tým, že ochraňujú jeho myslenie, zvlášť jeho svedomie a vieru.

Tieto skutočnosti však nemajú byť pohnútkou k tomu, aby verejnosť abdikovala na ostrážitosť. Tlak zo strany LGBTI aktivistov a ich sympatizantov na školstvo je reálny a naozaj veľmi silný. Niektorí členovia akademického prostredia sa dokonca domáhali odmietnutia iniciatívy *Vyjadrenie a výzva lekárov, psychológov a iných odborníkov ku vplyvu rodovej ideológie na duševné zdravie detí*, pod ktorú sa podpísalo 132 psychiatrov, psychológov, patologických anatómov, neurológov, kardiológov, pedagógov, špeciálnych a liečebných pedagógov, biológov a sociológov, na vedecké kruhy pozoruhodne svojráznym spôsobom. Apelovali na to, aby sa v tomto prípade za rukolapný argument považovala akási, citujem, „ideologická dimenzia“. Nároky na uplatnenie „špecifických ideologických požiadavok“ však jednoznačne popierajú slobodu bádania, učenia, otvorenosť voči kritickým názorom a stanoviskám, ktoré tvoria **podstatu akademických slobôd** a ktoré sú definované v dokumente *Magna Charta Universitatum*. K akademickým slobodám patrí aj faktická nezávislosť na akejkoľvek politickej či ekonomickej moci alebo ideológii, v tomto prípade gender ideológie a LGBTI agendy.

PaedDr. Marek Cimbala, PhD., riaditeľ Katolíckeho pedagogického a katechetického centra, n. o., v príspevku *VYUČOVANIE NÁBOŽENSTVA vs Výchova k manželstvu a rodičovstvu. Výchova k manželstvu a rodičovstvu v osnovách katolíckeho náboženstva* venuje pozornosť prierezovej téme **Výchova k manželstvu a rodičovstvu**, ktorá je súčasťou inovovaných štátnych vzdelávacích programov. Táto prierezová téma je dôležitou súčasťou osobnostného rozvoja žiakov, keďže pripravuje na zodpovedné medziľudské vzťahy, manželstvo a rodičovstvo. Je zameraná na utváranie základných vedomostí a zodpovedných postojov v oblasti partnerských vzťahov a rodičovstva v súlade s vedeckými poznatkami a etickými normami. Cieľom

uplatňovania tejto prierezovej témy je prispieť k tomu, aby (si) žiak: osvojil základné poznatky o biologických, psychických a sociálnych zmenách, ktoré ovplyvňujú vývin jeho osobnosti v súčasnosti i v budúcnosti; získal základné predpoklady pre zodpovedné rozhodnutia v oblasti medziludských vzťahov; uprednostňoval základné princípy zdravého životného štýlu a nerizikového správania vo svojom (každodennom) živote.

Autor poznamenáva, že „je úlohou školy rozhodnúť, či z prierezových tém vytvorí samostatné predmety alebo prierezové témy budú začlenené do iných učebných osnov. Prierezová téma prispieva ku komplexnosti vzdelávania žiakov. Implementovať prierezovú tému: *Výchova k manželstvu a rodičovstvu* je možné aj v aktuálnych osnovách katolíckeho náboženstva.“

ThDr. Juraj Sedláček, PhD., DiS., rímskokatolícky kňaz, teológ a vysokoškolský pedagóg, v príspevku *Otec a syn ako najkrajší biblický, ale najproblémovejší rodinný vzťah. Aké sú citlivé miesta súčasnej krízy otcovstva?* sa podujal na neľahkú úlohu preskúmať krízu otcovstva. S jeho tvrdením, že v skutočnosti ide o prejav krízy manželstva a rodiny, možno iba súhlasiť. „Hoci odlúčenie a rozvod zasahujú tak materstvo, ako aj otcovstvo, predsa však otcovstvo je zranené hlbšie,“ poznamenáva autor. Život človeka je determinovaný prakticky nekonečným množstvom faktorov, ktoré sa pri svojom pôsobení na jedinca rôzne sčítajú, násobia a kombinujú.

Rodiny tohto typu vznikajú ako normálna odozva na dominantné spoločenské podmienky. Pretože nás stále viac a viac ohrozuje svet konzumu, práce a politiky, chce si rodina pre seba v obklopujúcom zmätku vytvoriť akýsi ostrov bezpečia. Vnútorne napätie rieši spravidla tým, že popiera ich existenciu, pričom zúfalo lipne na ilúzii normalnosti.

Na tomto mieste azda nezaškodí pripomenúť si, že manželstvo neznamená iba spoločný život a spoločný sex. K manželstvu patrí neustály rozhovor, spoločné uvažovanie a vžívanie sa do situácie druhého. Manželstvo, z ktorého sa vytratilo porozumenie a v ktorom už nie je záujem premýšľať o druhom, nutne umiera. V Starom zákone je bohabojný človek osobou, ktorá rozjíma a nežije bezmyšlienkovite prítomným okamihom.

Otcova neprítomnosť však deformuje vzťahy medzi matkou a dieťaťom, ktorá s punktičkárskou horlivosťou usporadúva každý detail života dieťaťa. Emocionálna neprítomnosť otca v rodine spôsobuje, že dominantným rodičom je matka, avšak mnohé z jej praktických činností vykonávajú rozliční experti. V každej etape života dieťaťa dnes môže prísť nejaká moderne organizovaná agentúra s tým, že to dokáže lepšie ako rodičia. Pretože konfrontácie vyvolávajú dohady o princípoch, autority, kedykoľvek to je možné, poverujú disciplínou iných, aby sami mohli vystupovať ako poradcovia, „osoby s nápadmi“ a priatelia.

Tak sa rodičia spoliehajú na lekárov, psychiatrov a vrstovníkov svojich detí, aby

stanovili deťom pravidlá a dohliadali na to, aby sa plnili. Ak je dieťa vzpurné, zájdu rodičia za psychiatrom, aby dieťaťu s jeho „problémom“ pomohol. Tým však rodičia robia zo svojho vlastného problému – nedostatku disciplíny – problém dieťaťa. Podobne aj v škole je dieťa obklopené autoritami, ktoré si prajú len a len pomáhať. Ak niekto zo žiakov poruší medze slušného správania, pošlú ho za výchovným poradcom po „poučenie“.

Racionalizácia rodinného života je spojená tiež s úpadkom „domény ženy“.

Najväčší význam pre túto abdikáciu má spojenectvo so špecialistami, ktorí podporujú ženu vedeckými radami v oblasti výchovy detí, prípravy pokrmov a vedenia domácnosti. Emancipovaná žena oslobodená od nadvlády muža upadá do novej závislosti – do závislosti na expertoch. Dochádza k tomu preto, že to, čo bolo predtým prvkom všeobecných vedomostí, je problematizované a stalo sa už predmetom racionalizácie.

Mgr. Ján Horecký, riaditeľ Spojenej školy sv. Františka z Assisi, Karlova Ves, Bratislava, a prezident Združenia katolíckych škôl Slovenska, v príspevku *Demokracia v triede a v zborovni školy*, vopred upozorňuje, že „cieľom tohto článku nie je provokovať k posudzovaniu a kritike druhých, ale inšpirovať a povzbudiť túžbu po lepšej ceste pre každého z nás“. Súčasne si však kladie otázku, čo je ideálny model a zdravá miera demokracie v zborovni, na ktorú si aj sám odpovedá slovami, že by si „rád prečítal pravdivý článok na túto tému“.

Aj keď myšlienka učiteľa ako lídra vyznieva celkom príťažlivo a sympaticky, má isté úskalia, na ktoré upozorňovali ešte v minulom storočí viacerí sociológovia a kultúrne historici.

Rozliční odborníci na vedecký manažment začali skúmať skupinovú dynamiku na pracoviskách i v školách, aby odstránili trenice a zvýšili výkony. Pritom sa na všetkých úrovniach spoločnosti snažili zachovať hierarchické formy prezlečené za „participáciu“. Pomohla im popularizácia terapeutických spôsobov myslenia, ktorá autoritu diskredituje, a to najmä doma, v triede, zatiaľ čo dominantné postavenie ponecháva bez kritiky. Terapeutické formy sociálnej kontroly tým, že zjemňujú či eliminujú konfliktný vzťah medzi podriadeným a nadriadeným, stále viac sťažujú občanom možnosť brániť sa voči štátu alebo pracovníkom firiem, odmietajú požiadavky korporácie.

Na školách, vo firmách a na súdoch skrýva autorita svoju moc za fasádou láskavosti a vládnosti. Vystupuje priateľsky, svojich podriadených pokiaľ možno zriedkakedy ukázaňuje, a namiesto toho vytvára hrejivú atmosféru, v ktorej každý slobodne povie svoj názor.

Zdanie zhovievavosti v sebe skrýva o to účinnejší systém prísnych kontrol, lebo sa vyhýba priamym konfrontáciám autorít s ľuďmi, ktorým autority vnucujú svoju vôľu. Pretože konfrontácie vyvolávajú dohady o princípoch, autority, kedykoľvek to je možné, poverujú disciplínou iných, aby sami mohli vystupovať ako poradcovia,

„osoby s nápadmi“ a priatelia.

Rozptýlenie zodpovednosti vo veľkých organizáciách umožňuje modernému manažerovi zveriť disciplínu iným, zvádzať vinu za nepopulárne rozhodnutia na firmu všeobecne, a tak si zachovať povest akéhosi priateľského poradcu pre ľudí pod sebou. Svojím vystupovaním im však hovorí, že v hre, v ktorej je väčšina predurčená k prehre, zostáva víťazom. V spoločnosti bez autority už podriadení nepocitujú utláčanie ako vinu. Miesto toho internalizujú veľkolepú predstavu o príležitostiach, ktoré sa otvárajú všetkým, spolu s prehnaným názorom na svoje vlastné schopnosti.

Brilantný príspevok Jána Horeckého s mimoriadnou jasnozrivosťou analyzuje fungovanie súčasnej školy a v základných rysoch verne pred zrakom čitateľa vykresľuje realitu spojenú s jej riadením. Riaditelia škôl to v súčasnosti nemajú ľahké: na ich pleciah ukladá § 5 zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, v porovnaní s ostatnými učiteľmi, pomerne dosť zodpovednosti. Má síce k dispozícii poradné orgány riaditeľa, ako napríklad pedagogickú radu, metodické združenia a predmetové komisie. Celá ťarcha zodpovednosti za dodržiavanie všeobecne záväzných právnych predpisov, ktoré súvisia s predmetom činnosti školy alebo školského zariadenia, úroveň výchovno-vzdelávacej práce školy alebo školského zariadenia, za vypracovanie a dodržiavanie školského vzdelávacieho programu a výchovného programu, vypracovanie a dodržiavanie ročného plánu ďalšieho vzdelávania pedagogických zamestnancov, každoročné hodnotenie pedagogických a odborných zamestnancov, rozpočet, financovanie a efektívne využívanie finančných prostriedkov určených na zabezpečenie činnosti školy alebo školského zariadenia, riadne hospodárenie s majetkom v správe alebo vo vlastníctve školy alebo školského zariadenia, však spočíva iba na jeho pleciah. Bežní členovia učiteľského zboru a rodičia si často rozsah týchto povinností, ktoré sme tu zámerne uviedli, nedokážu v plnom rozsahu vôbec predstaviť.

Napriek vyššie uvedenému sa s Jánom Horeckým zhodneme v tom, že naša identita, ciele a princípy nesmú pochádzať zo sveta (alebo z kultúr), v ktorom žijeme; telom i dušou patríme Ježišovi Kristovi, ktorý nám prepožičiava našu identitu, ciele a princípy. Navzdory tomu nás však zo sveta neodvoláva. Ježiš chce, aby sme boli vo svete.

Mgr. Miroslava Szitová, PhD., školská psychologička, pedagogička-sociálna pedagogička v príspevku *Sociálna interakcia, vzťah učiteľ – žiak a osobnosť učiteľa* hlbšie preniká do vzťahu medzi učiteľom a žiakom.

„Prevažná časť učenia a vyučovania sa uskutočňuje prostredníctvom sociálnej interakcie medzi učiteľom a žiakom – jednotlivcom, učiteľom a žiakmi – kolektívom i žiakmi navzájom,“ upozorňuje autorka a dodáva tiež, že „pre učiteľa i žiaka je preto veľmi dôležité utvárať vzťahy, ktoré vplývajú na priaznivú, tolerantnú a pomáhajúcu atmosféru v triede.“

V nadväznosti na jej slová iba krátko doplníme, že princíp, ako skĺbiť vzdelanie a prípravu na službu nachádzame v Novom zákone: v základoch prípravy učeníkov je pedagogický program, v ktorého priebehu Ježiš tri roky učil svojich nasledovníkov, a to tak v skupine, ako aj individuálne. Táto príprava zahŕňala výučbu, aj naliehavé životné otázky, všedný život i prednášky, zvláštne pokyny aj individuálne poradenstvo, prácu na verejnosti i rozhovory mimo verejnosti. Intenzívne spoločenstvo a závislosť na Ježišovi mali za cieľ pripraviť a vyslať nezávislých a ostrieľaných pracovníkov.

Aj keď to z jednotlivých príspevkov explicitne nevyplýva, implicitne je v nich zahrnutá aj otázka týkajúca sa charakteru vzdelania. Ako sme mali možnosť vidieť, vzdelanie nie je vhodnou kompenzáciou stratených utópií či rozličných „špecifických ideológií“, a už vôbec nie garantom bezproblémového fungovania ekonomiky orientovanej na výkon. Čo má byť vlastne jeho obsahom? Oprávnené sa pýtame, keď vidíme snaživých politikov, ktorí takmer všetky neduhy spoločnosti a vlastné zlyhania, chcú riešiť opätovnými reformami, teda reformami reformiem. Ba niekedy sa zdá, že dnes už ani nejde o tradičné chápanie vzdelanosti, ktoré malo viesť jednotlivca k rozvoju individuality, formovaniu duše a ducha, talentov a nadania a k sebavedomej účasti na živote spoločnosti a kultúry. Namiesto toho sa presadzuje „moderný typ vzdelania“, ktoré zabezpečí ľuďom flexibilné vlastnosti pre pracovný proces a zábavný priemysel. Možno práve otázka, ako má vôbec vyzeráť vzdelanie, bude jednou z ďalších tém budúcej konferencie.

Na záver už len doplním, že štandardný termín pre kresťana je žiak (študent). Kresťania sú teda žiaci, ktorí sa učia po celý svoj život a jedným zo znakov múdrosti je, že sa človek neprestáva učiť. **Láska je odkázaná na myslenie a komunikáciu.** Každý, kto chce lásku uvádzať do praxe, musí byť pripravený venovať veľa času otázkam myslenia a svedomia a radiť sa s druhými, aby dospel k rozhodnutiam najprospešnejším pre všetkých. Veď múdrosť zahrňuje nielen rozumovú schopnosť, ale aj schopnosť uplatňovať dobré poznanie v praxi a správne s ním nakladať vo vzťahoch s druhými ľuďmi. Organizátorom piateho ročníka konferencie ***Pozitívna autorita a jej vplyv na formovanie osobnostného rozmeru mladého človeka*** sa podarilo zhromaždiť kvalitné prednášky renomovaných autorov. Poskytujú dostatočnú záruku, že aj prostredníctvom nich sa nám podarí vygenerovať morálne zdroje, s ktorými súčasnú krízu autority prekonáme.

Použitá literatúra

- ANATRELLA, T. (2015): *Rodová teória a pôvod homosexuality. Kultúrna výzva*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha – Vojtech, spol. s r. o., s. 160.
- BAUMAN, Z. (2002): *Tekutá modernost*, MLADÁ FRONTA, Praha, s. 344.

- BECK, U. (2002): *Riziková spoločnosť*. Praha: Sociologické nakladateľství (SLON), 2011, 2. vyd., s. 431.
- BECK, U., BECK, E. (2014): *Dálková láska*. Praha: Sociologické nakladateľství (SLON), 2014, s. 236.
- BENDL, S. (2015): *Kázeňské problémy ve škole*, Praha: Triton, s. 264.
- BUTLER, J. (2003): *Trampoty s rodou*. Bratislava: Aspekt, s. 222.
- ERDZIAKOVÁ, A.: (2016): *Kultúra individualizmu v školstve? Reflexia nad školstvom a vzdelávaním v časoch tekutej modernity*, in: *Viera a život*, č. 3/2016, s. 52 – 68. Vydavateľstvo Dobrá kniha, Trnava.
- GIDDENS, A. (2000): *Unikajúci svet*. Praha: SLON, s. 136. GIDDENS, A. (2012): *Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha: Portál, s. 216.
- JACYNO, M. (2012): *Kultura individualismu*, Sociologické nakladateľství SLON, Praha, s. 262.
- JÁN PAVOL II. (1994): *Apoštolský list rodinám. GRATISSIMAM SANE – pri príležitosti Roku rodiny 1994*. Bratislava: KBS.
- KASPER, T., PÁNKOVÁ, M. a kol. (2015): *Učitel ve střední a jihovýchodní Evropě*. Praha: Academia, Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, s. 320.
- KOL. AUTOROV (2014): *Dyktatura gender*, Kraków, Wydawnictwo Biały Kruk, s. 168.
- KUBY, G. (2013): *Globálna sexuálna revolúcia*. Bratislava: Vydavateľstvo Lúč, s. 416.
- LIPOVETSKY, G. (1998): *Éra prázdnoty*. Praha: Prostor. S. 272.
- LIPOVETSKY, G. (2013): *Hypermoderní doba*. Prostor, Praha, s. 148.
- MATLARY, H., J.: *Lidské práva obrozené mocou a relativizmom* (2007). Bratislava: Vydavateľstvo Michala Vaška, s. 224.
- NEDBÁLKOVÁ, K. (2011): *Matky kuráže. Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha – Brno: SLON, s. 120.

RNDr. Alena Erdziaková pôsobí na odbore základných škôl sekcie regionálneho školstva Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. V rámci svojej agendy sa špecializuje predovšetkým na problematiku čitateľskej gramotnosti, spoločenských a humanitných predmetov.

Postgraduálne štúdium na Trnavskej univerzite v spolupráci s KUL v Poľsku, špecializácia: Pastoralná teológia so zameraním na spoločenskú komunikáciu – na masmédiá (2000). Doktorandské štúdium na Prírodovedeckej fakulte Karlo-

vej univerzity v Prahe, špecializácia mineralógia, dosiahnutý akademický titul: RNDr. (1979). Vysokoškolské štúdium na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, vedný odbor geológia, špecializácia geochémia (1978).

Pôsobila ako šéfredaktorka časopisov: *TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS*, vydavateľstva TU, zakladateľka a šéfredaktorka časopisu *Forum scientiae et sapientiae* s medzinárodnou redakčnou radou, ktorý sa zameriaval na vzdelávanie a vedu, legislatívne procesy vo výskume a v školstve, ďalej odborná redaktorka *Vedy*, vydavateľstva SAV a redaktorka časopisu *Spektrum STU*. Najvýznamnejšie knižné projekty, ktoré realizovala:

autorka medzinárodného projektu *Forum scientiae et sapientiae*, zameraného na vzdelávanie a vedu, legislatívne procesy vo výskume a v školstve, ktorý bol financovaný z Európskeho sociálneho fondu.

ILEWIECKI, M, ZASEPA, T.: *Moc a (ne)moc médií*, Publikácia vyšla v roku 2003 pod záštitou veľvyslanca Poľskej republiky v SR, v edícii *Kultúra médií*;

Kardínál KAROL WOJTYŁA: *Pri základoch obnovy. Štúdiá o realizácii Druhého vatikánskeho koncilu*. Vedecké dielo Jána Pavla II. vyšlo pri príležitosti 25. výročia jeho pontifikátu a apoštolskej návštevy Slovenska v septembri 2003;

MATLARY, H., J.: *Ludské práva ohrozené mocou a relativizmom* (2007). Bratislava: Vydavateľstvo Michala Vaška, s. 224. Vydanie tejto publikácie sa realizovalo v rámci projektu *Forum scientiae et sapientiae*, ktorý bol financovaný z Európskeho sociálneho fondu.

Demokracia v triede a v zborovni školy

Ján Horecký

Úvod – širší rámec

Demokracia je dnes politicky i spoločensky *najkorektnejšie slovo*, v atlantickom civilizačnom priestore nemá negatívnu konotáciu. Od konca 2. svetovej vojny až po súčasnosť bola považovaná za určujúci faktor prosperity každého štátu, za *všeliek* na vážne problémy ľubovoľnej krajiny s akýmkoľvek obyvateľstvom, kultúrou, náboženstvom, dejinami, hospodárstvom či štruktúrou spoločnosti. Tento maximálne pozitívny postoj k demokracii nevyplýva z akademických teórií, ale z ľudskej skúsenosti zdieľanej niekoľkými generáciami Európanov od konca 1. svetovej vojny, zo skúsenosti s totalitnými režimami fašizmu a komunizmu v kontraste so slobodným *západom* 20. storočia.

Sloboda je v tomto kontexte hodnotou demokracie. Na tejto existenčnej skúsenosti stoja Spojené štáty americké. Tieto naše novodobé dejiny spolu s dedičstvom gréckej filozofie, židovským a kresťanským náboženstvom, rímskym právom, osobnou slobodou a zodpovednosťou vynesli nádeje mnohých, po rozpade Sovietskeho zväzu a komunistického bloku, veľmi vysoko. O to väčšie bolo sklamanie v konfrontácii našich nádejí a očakávaní s realitou po roku 1989, v ktorej sa vyskytlo i násilie brutálnej mafie a neskôr rovnako cynická korupcia a zlovôľa. S podobnou nádejou mnohí sledovali prvé udalosti „arabskej jari“ a podporovali vývoz západného modelu usporiadania štátov do kultúrne vzdialených krajín. Až hrôza z reality v Iraku, Sýrii, Egypte, Líbyi a inde vystavila naše zjednodušené pohľady ostrej skúške správnosti.

Znamená to, že demokracia zlyhala? Že sa začína koniec jej éry? Odpovede na tieto hlboké otázky súčasnej kapitoly dejín ľudstva by vedel zodpovedať len prorok. Isté je, že naša súčasná západná civilizácia nepozná lepšiu alternatívu k demokracii. A demokracia dáva naozaj najväčší priestor osobnej slobode, bez ktorej nie je možné naplniť dôstojnosť človeka.

V európskej minulosti bola väčšia pluralita názorov na ideálne usporiadanie štátov. Napríklad Aristoteles popisuje podľa vlády 3 dobré formy štátneho zriadenia: monarchiu, aristokraciu a *politeiu* – ich zvrhlé formy sú: tyrania, oligarchia a demokracia. Za najvhodnejšiu pokladá aristokraciu s prvkami demokracie (aby stredný stav bol ťažiskom štátu). Tomáš Akvinský má za najlepšiu formu usporiadania spoločnosti monarchiu s upozornením, že najhoršou verziou je jej zvrhlá forma – tyrania.

V súčasnosti sme svedkami miešania rôznych foriem štátneho usporiadania a rozdelenia reálnej moci; sledujeme zápas o spodstatnenie hodnotovo-kultúrnych verzus ekonomických verzus politicko-mocenských priorit.

Toto je svet, ktorý dýchame, ktorý nám stanovuje normy a štandardy a pôsobí na nás formačne – či chceme, či nie. Ďalšie dôležité atribúty súčasnej reality neuvádzam s istotou, že sú dobre známe každému čitateľovi, ktorého neodradil širší rámec témy tohto príspevku, nevyhnutný pre správne uchopenie témy – demokracia v zborovni a v triede školy.

1. Demokracia v zborovni

Kto dnes *vládne* v zborovni? Našli by sme školy, kde je to silná skupina okolo mienkotvorných učiteľov, s ktorou by sa nikdy nekonfrontoval ani riaditeľ školy; inde je to práve riaditeľ a vedenie školy; alebo neprítomní zástupcovia zriaďovateľa či generálni sponzori; alebo všetci aktéri vzdelávania „obiehajú okolo spoločného ťažiska“ ako v nejakom planetárnom systéme. Môže to byť inak? Čo je najlepšia možnosť?

Tieto vzťahy nie sú náhodné. Pozrime sa bližšie na ich princípy z pohľadu vedenia, riadenia a spolupráce. Pre jednoduchosť sa zameriam na vzťahy medzi pedagogickými zamestnancami školy, nižšie uvedené princípy a závery sú v zásade prenosné na celý kolektív školy.

Pozoruhodným faktom je, že škola má v súčasnosti prakticky rovnakú personálnu štruktúru ako pred 50 rokmi: riaditeľ, zástupcovia RŠ a učители, tajomník, školník, upratovačky a (často na čiastočný úväzok) ekonóm, personalista/mzdárka. **Všetko ostatné sa dramaticky zmenilo.** Z násobili sa povinnosti, sledované zákony, zodpovednosť, úlohy a nároky na ľudí v škole. Pred desiatkami rokov ľudia ani nechyrovali o povinnom zabezpečení výpočtovou technikou, softvérom, sieťovými aplikáciami, verejnom obstarávaní, povinnou zdravotnou službou, individuálnou komunikáciou so stovkami rodičov žiakov často v on/offline režime rýchlej a viacnásobnej korešpondencie, smernicami o ochrane osobných údajov, bezpečnostnom projekte, formalizovaných individuálnych vzdelávacích programoch pre žiakov so ŠVVP, striedavej starostlivosti rozvedených rodičov o dieťa, ktoré nemá jeden domov a množstve ďalších javov a očakávaní od školy. A to ešte nebolo spomenuté to podstatné – zmenil sa svet, nesmierne zrýchlil, po televízii a počítačoch prišiel internet, prehodnocujú sa učebné obsahy, počas jednej učiteľskej generácie pozorujeme veľké zmeny v povahe žiakov a viac ako kedykoľvek predtým si musíme klásť kardinálnu otázku: v čom, k čomu a ako žiakov vzdelávať a formovať.

A v tejto situácii má škola napr. 600 žiakov, jedného riaditeľa, 2-3 zástupkyne a 40 pedagogických zamestnancov. Vedenie školy sú tiež pedagógovia s vyučovacou povinnosťou, a tak je prepočítaný počet manažérov na vedenie, riadenie, správu, údržbu

a rozvoj školy **približne 2 manažéri na všetkých ľuďoch v škole a všetok zverený majetok a zákonnú i morálnu zodpovednosť za všetko, čo sa udeje v škole**. Tento fakt je veľmi dôležitý a v príspevku sa mu ešte budeme venovať.

V zborovni školy sa pred rokom 1989 veľmi striktne presadzovala funkcionárska autorita riaditeľa školy resp. jeho zástupcov. Slovo riaditeľa školy bolo zákonom, o ktorom sa verejne nediskutovalo. Autoritatívny prístup v školách bol v súlade s princípmi riadenia v industriálnej spoločnosti, v ktorej existuje nielen prísna hierarchia riadenia, ale aj mandátu vyjadrovania sa a v prípade totalitnej spoločnosti aj mandátu mať vlastný kvalifikovaný názor a možnosť jeho vyjadrenia. Podriadení zamestnanci nemuseli poznať zmysel a význam úloh, na nich bolo len ich plnenie, pričom ich súhlas resp. nesúhlas bol nezaujímavou irelevantnou okolnosťou.

Komunistickí ideológovia si v socialistickom Československu boli mimoriadne dobre vedomí významu školstva – vedeli, že naozaj sa zmocniť krajiny, dokonale ju získať a ovládnuť, môžu len cestou ideologicky modifikovaného vzdelávania a výchovy od útleho detstva až po dospelosť mladých ľudí. **Preto považovali školstvo za skutočnú prioritu svojho pôsobenia a venovali mu maximálnu pozornosť** – investovali do školstva pozoruhodné ľudské, materiálne, kultúrne a finančné zdroje. Školstvo bolo pre nich mocnejším nástrojom na prestavbu spoločnosti podľa svojej vízie, než ľudové milície či represívne orgány štátnej bezpečnosti a armády. S týmto dôrazom pristupovali aj ku kľúčovým aktérom vzdelávania – k učiteľom. Táto pozornosť školstvu priniesla okrem typicky negatívnych dôsledkov totalitného režimu (najmä na životnú filozofiu a morálku ľudí) aj pozitívne dôsledky – vysokú úroveň školstva v prírodných vedách, matematike a informatike, v odbornom školstve, všeobecnej gramotnosti, v telesnej zdatnosti, záujmových činnostiach a v niektorých aspektoch prosociálneho správania sa detí a mládeže. Dodnes prežívajú v našej krajine sentiment vo vzťahu k úrovni predrevolučného školstva.

V takejto atmosfére boli v zborovni jasne definované vzťahy: mandát mal ten, kto mal funkciu resp. reálnu moc. Riaditeľ školy resp. jeho zástupcovia školy sprítomňovali nadosobnú moc režimu, akýchsi „objektívnych okolností“ – vyššej moci, na ktorú sa vždy dalo odvolať či vyhovoriť. Ľudia často rezignovane komentovali i zjavne nespravodlivé alebo nesprávne rozhodnutie riaditeľa školy, „*ved' on ani inak konat' nemôže...*“.

Po roku 1989 sme sa bez prípravy ocitli v inom svete. Prakticky na všetkých školách došlo k výmene riaditeľov. Slová „sloboda a demokracia“ sa mohli verejne používať bez pokrytectva. A začali sme sa ich učiť žiť. Aj v škole. Pojmy „sloboda a demokracia“ sa stali novými heslami s veľmi pestrým obsahom závislým od ich používateľa či vykladača.

Vyspelý svet nečakal na mieste, kým ho dostihneme. Za 25 rokov sa vykryštalizovali nové postindustriálne metódy manažmentu a komunikácie. V dobre spravova-

ných spoločnostiach, organizáciách sa cieľavedome buduje firemná kultúra, v ktorej dominuje tímová spolupráca, uvedomelé budovanie vzťahov na pracovisku s cieľom harmonizovať vnútornú a vonkajšiu motiváciu členov tímu, od ktorých sa už neočakáva len bezduché plnenie úloh, ale tvorivé zapojenie sa a zapálenie pre vec. Šéf už nie je funkcionárom, ktorý len riadi a o ktorého príkazoch sa nediskutuje. Stáva sa lídrom, ktorého hlavnou úlohou je priniesť víziu, v spolupráci s kľúčovými ľuďmi predložiť stratégiu na jej dosiahnutie a prizvať všetkých k jej realizácii, zapáľovať ľudí, optimalizovať ich úlohy s cieľom maximálnej efektivity – napr. dôrazom na ich silné stránky a sprevádzaním svojich ľudí pri riešení problémov – pracovných aj osobných. Líder vytvára podmienky a venuje sa predovšetkým vzťahom – vzťahu medzi každým jednotlivcom, ktorý je mu priamo podriadený a sebou; vzťahom medzi zamestnancami navzájom a ich vzťahom k zvereným úlohám a zodpovednosti. Kľúčovým slovom je tu charakter. Člen tímu už nie je anonymnou „súčiastkou“ veľkého mechanizmu firmy, ktorá plní čiastkové úlohy bez nazerania na zmysel celej veci; nie je len zamestnancom, ktorého osobný život by bol irelevantný.

Líder objasňuje zmysel cieľa, a ak treba pre povzbudenie vnútornej motivácie zamestnanca, tak aj zmysel individuálnej úlohy. Líder sa „nevyhovára“ na vyššiu moc, ale preberá osobnú zodpovednosť za svoje rozhodnutia a presadzuje ich nielen zo svojej pozície, ale zápalom a pozvaním každého člena tímu k zapojeniu sa dôsledne v rámci *win-win* (*vyhra-výhra*) stratégie a metód vedenia a komunikácie. Líder prizýva k spoločnému dielu a v prípade udelenia úloh, ich odovzdáva spolu s jasnou informáciou o výsledku, o kompetenciách (kto rozhodne akým spôsobom sa bude úloha realizovať – najlepšie ak to môže byť sám nositeľ úlohy), o spôsobe priebežnej kontroly (ako a ako často), o termíne, o tom, kto a ako posúdi výsledok a najmä o zmysle pridelenej úlohy.

Takýmto lídrom má byť riaditeľ školy v zborovni. V prvom rade chcem poprosiť čitateľa, aby nesúdil svojho riaditeľa (prípadne čitateľa riaditeľa školy, aby neprepadal malomyselnosti), pretože je ľahké usvedčiť riaditeľa školy z nedostatočného naplnenia potenciálu lídra, ktorý v osobnom kontakte so svojimi ľuďmi má najmä „zapáľovať oheň“ a sprevádzať procesy na škole svojou prítomnosťou a pozornosťou v dobre stanovených bodoch. Mnoho riaditeľov si uvedomuje tento stav, rozpor medzi žiadúcim obsahom ich roly v škole a reálnym obsahom svojej činnosti. Z významnej časti je to preto, že riaditelia škôl neboli pripravovaní na výkon svojej funkcie ako manažéri, ale ako pedagógovia. Obrovským problémom je však poddimenzovanie zázemia školy, jej zamestnanecká štruktúra, ktorá je v rozpore s množstvom úloh, ktoré škola musí plniť tak, ako to bolo naznačené vyššie. Autor tohto článku je riaditeľom spojenej školy, ktorej zložkami sú ZŠ, ŠKD (školský klub detí) a gymnázium, ktorá má 640 žiakov v dvoch oddelených lokalitách (školských areáloch) a vyše 70 fyzických zamestnancov. Stretnúť sa čo len dvakrát v roku s každým členom spoločenstva školy predstavuje

140 stretnutí, okrem toho stovky stretnutí s rodičmi a žiakmi... Tento problém má riešenie, v tomto príspevku však nie je tematický priestor na jeho načrtnutie.

Napriek objektívnym obmedzeniam, ktoré fyzicky limitujú kvantitatívnu mieru naplnenia úlohy moderného lídra riaditeľom školy, môže každý riaditeľ urobiť to najdôležitejšie a najvýznamnejšie – slobodne sa rozhodnúť byť takým lídrom. Práve na to má každý z nás najväčší vplyv – na kvalitu vlastných postojov a svoj charakter.

Riaditeľ školy je kľúčovou osobou v spoločenstve školy, ale sám nič nezmôže. Preto je zborovňa plná učiteľov, ktorí tvoria *chrbticu* každej školy. Už bolo spomínané, že v bývalom režime bola škola pod absolútnou kontrolou a pozornosťou štátu. Po roku 1989 sme sa ocitli na okraji pozornosti a záujmu spoločnosti. Zborovne boli ponechané 25 rokov samy na seba. Vďaka tomu máme pestré skúsenosti s experimentovaním so slobodou a demokraciou. Dnes máme školy, v ktorých je riaditeľ „mýtickou bytostou“ za večne zavretými dverami, väčšina ľudí na škole ho nepozná a neprichádza s ním do styku alebo naopak, je to človek, ktorý si nevšimol zmeny po roku 1989 a zneužíva svoju moc (najmä v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou), rozhoduje o všetkom, vždy a všade, akoby nedôveroval svojim ľuďom. Koľko škôl, toľko rôznych riaditeľov a originálnych nastavení v zborovni.

V niektorých kolektívoch vplyvom prvoplánového chápania slobody a demokracie chcú pedagógovia rozhodovať spoločne, a to i v otázkach, za ktoré nesie zodpovednosť práve riaditeľ školy. Napríklad hlasovaním na pedagogickej rade o tom, aké rozhodnutie má riaditeľ urobiť v prípade komplikovanej situácie žiaka v oblasti prospechu alebo správania. Tak sa môže z pedagogickej **porady** stať akoby „valné zhromaždenie“ akcionárov, ktorí majú rovnakú pozíciu voči rozhodovanej veci. Slobodu a demokraciu si niektorí učitelia vysvetľujú ako svoju absolútnu autonómiu a necítia sa viazaní spoločnou víziou školy. Akceptujú fakt, že riaditeľ školy má vedúcu pozíciu, ale neakceptujú ho ako lídra, ktorý ich vedie za spoločným cieľom. V skutočnosti riaditeľa vnímajú ako niekoho, kto im z času na čas „komplikuje život“, pretože narúša ich vlastné plány a predstavy (ako prežiť deň...). Naopak existujú učitelia, ktorí vyčítajú riaditeľovi, že nie je dosť konkrétny pri *zadávaní úloh*, títo učitelia očakávajú priame a jednoznačné riadenie a dokonalé organizačné zabezpečenie pre „svoju úlohu“. Takíto učitelia neprijímajú delegovanie úlohy, nepreberajú za ňu osobnú zodpovednosť a nikdy ju neberú za svoju osobnú vec a cieľ. Situácia v našich zborovniach a riaditeľniach je naozaj pestrá a otvorenie očí, pohľad na seba a spolupracovníkov vo svetle pravdy nie je jednoduchý. Pohľad vždy aj *zväzda*, napríklad k súdom.

Cieľom tohto príspevku nie je provokovať k posudzovaniu a kritike druhých, ale inšpirovať a povzbudiť túžbu po lepšej ceste pre každého z nás.

Čo je ideálny model a zdravá miera demokracie v zborovni? Pozrime sa na našu každodennú skúsenosť na modeli vlády podľa Aristotela, na kontrast medzi dobrou formou

= *politeia* a jej zvrhlou formou = demokraciou. *Politeia* je vláda mnohých; je to situácia, v ktorej sa dokážeme spoločne ako tím dopracovať k najlepšiemu riešeniu, spolu vytvoríme jednu koncepciu a tú spoločne realizujeme. Demokracia je stav, v ktorom sa ani nepokúšame spoločne dopracovať k jednotnému najlepšiemu riešeniu z princípu, ale väčšina určí, pre ktorú alternatívu sa rozhodneme. Nebezpečenstvo demokracie spočíva v jej mechanickej aplikácii a v nepochopení, že väčšina sa síce vie demokraticky a slobodne rozhodnúť pre niektorú z mysliteľných alternatív, ale to ešte nemusí znamenať, že väčšina určí, čo je pravda, alebo zaručene vyberie najsprávnejšie riešenie. Skúsenosť nás učí, že človek ako jednotlivec ani ako skupina sa nerozhoduje dokonale, a teda rešpektujúc limity múdrosti a schopností človeka, musíme pre život hľadať nielen ideálne a dokonalé cesty, ale súčasne aj cesty žiteľné a realizovateľné za primeranú „cenu“.

Rozhodovanie je proces, nie je to jednorazová udalosť. Dobré rozhodovanie implicitne obsahuje slobodné a demokratické princípy, zahŕňa aspekt kompetencie a zodpovednosti. Vzťahom v zborovni a efektívite tímovej práce v škole prospieva aspoň základné rozpoznanie a štruktúrovanie procesu rozhodovania. Napríklad takto:

1. Rozpoznanie problému – podnet môže dať ktokoľvek, slobodne je možné v rozhovore preskúmať takmer čokoľvek
2. Definovanie problému, o čom budeme rozhodovať – toto je úloha užšej skupiny riešiteľov, vec je posudzovaná kontextuálne, nie izolovane, v súbehu s programom a možnosťami školy
3. Hľadanie riešenia, mysliteľných alternatív pre rozhodovanie – v závislosti od veľkosti a významu problému (jednorazová vec v časovom horizonte niekoľkých dní alebo zásadná udalosť v živote školy, ktorá ju ovplyvní na celé roky); prizvaní sú relevantní ľudia, zaangažované je vedenie školy, dvere nie sú zavreté pred nikým a ničím
4. Predloženie alternatív – oponentúra pomáha odhaľovať slabiny a skryté vady, zdokonaľuje sa riešenie
5. Samotné rozhodovanie – v konečnom dôsledku **rozhoduje ten, kto nesie zodpovednosť. V prípade rovnocennosti viacerých alternatív môže zavážiť aj výber väčšiny.** Silnejším kritériom je správnosť (napr. na katolíckej škole nerozhodneme hlasovaním, že na lyžiarskom kurze budeme mať na Popolcovú stredú večer diskotéku), spravodlivosť (nehlasujeme o odmenách) a účelovosť (možno by hlasovaním neprešlo rozhodnutie o prijatí ťažšie vzdelávacích žiakov či väčšieho množstva prváčikov, ak by to mohlo znamenať väčšie nároky na prácu a náklady...). Ten, kto nesie zodpovednosť, sa musí vrátiť k svojim prvotným a principiálnym povinnostiam a preskúmať svoj mandát, zodpovednosť, silu aj možnosti.
6. Prijatie rozhodnutia – od okamihu ohlásenia prijatého rozhodnutia je irelevantné, kto čo presadzoval, odtiaľ všetci ťahajú za jeden povraz a majú pri-

jatý plán za svoj. Do tohto okamihu boli vďačne prijímané všetky protinávrhy, ktoré pomáhali preverovať a zdokonaľovať riešené problémy, odtiaľ každý nasadí všetky svoje sily pre čo najlepšie realizovanie prijatého rozhodnutia.

7. Princíp subsidiarity – všetko, čo môže byť konzistentné s koncepciou školy rozhodované na nižšej úrovni v zodpovednosti konkrétneho pracovníka, nech je rozhodované na úrovni, čo najbližšie k radovým zamestnancom.

Škola stojí na dôvere. Rodičia nám zverujú to najcennejšie, čo doma majú – svoje deti. Učiteľ nedokáže žiaka násilu vzdelávať, ani formovať. Riaditeľ školy nedonúti učiteľov osvojiť si víziu školy a realizovať spoločný program z celého srdca, mysle a ducha. Rodičia hrozbami ani prosbami, úplatkami ani pokutami neskvalitnia žiadnu školu. Sme odkázaní jeden na druhého, každý z nás má v tej vzrušujúcej a bytostne dôležitej ceste životom vo vzdelávaní a výchove, v škole, svoje miesto, kompetenciu a zodpovednosť. Je to nádherná a neoceniteľná príležitosť pre život človeka (žiaka, rodiča, učiteľa). Cesta k radosť a úspechu nemusí byť tajomstvom. Sloboda je nevyhnutnou podmienkou pre naplnenie ľudského potenciálu, viac sa realizuje vnútri človeka než navonok. Demokracia nie je všeliakom a vrcholným princípom. Len zdravým nástrojom v procese spolupráce sebavedomých, zreých, morálne a odborne zdatných ľudí.

2. Demokracia v triede

Začnem dvomi konkrétnymi udalosťami zo života istej školy. V spoločenstve školy bola diskusia o peniazoch, presnejšie o vreckovom pre žiakov. Niektorí rodičia dávali svojim deťom aj 50 € mesačne, kým iní ani 5 € alebo nič, *veď deťom všetko zabezpečujú oni*. Niektorí rodičia chceli o veci debatovať, argumentujúci spolu s pedagógmi, že deti sa vzájomne porovnávajú a ovplyvňujú. Iní rodičia boli jemne znechutení, odmietali tému argumentujúci, že peniaze poctivo zarobili a je výlučne ich vec, koľko môžu dať svojim deťom ako vreckové. Škola sa rozhodla pomôcť, a tak okrem sociálneho fondu na pomoc tým, čo to naozaj potrebujú, vznikol aj štipendijný fond – za účelom ukázať cenu práce a peňazí. Boli stanovené kritériá a v triedach od určitého veku mali byť vybratí žiaci, ktorým bude priznané prospeschové štipendium. V jednej triede bol ako štipendista triednou učiteľkou oznámený žiak, ktorého nominácia prekvapila. Na otázku, či nejde o omyl, triedna učiteľka odvetila, že nie, toho žiaka spolužiaci (!) vybrali hlasovaním. Bol to dobrý a obľúbený chlapec, vynikal v niektorých oblastiach, ktorým sa venoval, ale na poslednom vysvedčení mal viacero trojok. Jeho výber protirečil kritériám pre prospeschové štipendium. Podobne bol raz v niektorej triede spolužiakmi z recesie zvolený za „dušu triedy“ chlapec, ktorý bol snáď najnenápadnejším žiakom školy.

V oboch prípadoch povýšila triedna učiteľka názor žiakov nad pravdu, spravodlivosť i účel výberu. Žiaci nerozhodovali o rovnocenných alternatívach, nemali kompetenciu (neposudzovali prospech žiaka) a v druhom prípade išlo dokonca o recesiu.

Na inej škole mladá triedna pani učiteľka dala hlasovať žiakom prímym osemročného gymnázia či chcú alebo nechcú, aby niektorí ich vyučujúci s nimi pokračovali v ďalších ročníkoch. Riaditeľka tamtojšej školy toto hlasovanie vo viacerých prípadoch akceptovala.

Išlo o pomýlenia jednotlivcov alebo o systémovú chybu? 50 rokov vládla v našej škole silná autorita učiteľa a 25 rokov po roku 1989 sme stále precitlivelí na túto tému. V bývalom režime jednotlivec nič neznamenal, škola vychovávala žiakov ku kolektivismu podľa marxisticko-leninskej ideológie. Od žiakov sa vyžadovala poslušnosť a podriadenosť – následne sme spolu „s vodou z vaničky vyliali aj dieťa“. Poslušnosť, odhodlanie podriaďiť sa väčšiemu dobru, tieto čnosti sme vyhodili na smetisko dejín, pretože ich súčasný svet vníma (chce vnímať) ako toxické, symptomatické pre totalitné režimy a „neslobodnú výchovu“. Podobne dopadla schopnosť niečo stripiť a následne odpustiť. Svet ju označuje za slabošstvo a nerozlišuje medzi ústupkom voči zlu či bezpráviu a kresťanským postojom resp. postojom človeka, ktorý oddeľuje hriech od hriešnika a neuplatňuje zákon „oko za oko, zub za zub“, no má odvahu odmietiť zlo jeho verejným zriekaním sa slovami i skutkami.

Týchto dlhých 75 rokov sme prežili ako na hojdačke – od extrémnej polohy: jednotlivec je nič, kolektív je všetko, až po druhý extrém: záujem a právo jednotlivca je nadovšetko. V porevolučných rokoch sa po celom Slovensku rozšírila paradigma bezprostredného prospechu jednotlivca, maximalizácie uspokojenia jeho nárokov, toto sa prejavilo i v školách na Slovensku, v prvoplánovej filozofii konzumu a krátkeho horizontu.

Podobné lietanie z extrému do extrému môžeme vidieť v prístupe k deťom v procese vzdelávania a výchovy. Od absolútnej poslušnosti v totalitnom režime sa dnes ku slovu dostali koncepty výchovy, v ktorých všetko závisí od dieťaťa, ono rozhoduje, čomu, kedy a koľko sa bude venovať. Sú ľudia (i v školskom výbore NR SR a v školstve všeobecne), ktorí tvrdia, že škola „má prestať vychovávať deti a začať ich konečne vzdelávať“. Samozrejme, že škola je v prvom rade vzdelávacím prostredím, ale to je neoddeliteľné od výchovy a formácie.

V Návrhu cieľov Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania, UČIACE SA SLOVENSKO sú obsiahnuté dve správy, dobrá a zlá. Dobrá správa je, že aktuálne najnovší strategický dokument pre slovenské školstvo obsahuje princíp rovnováhy medzi potrebami/dobrami jednotlivca a celej spoločnosti. Pohľad na žiaka je tu holistický, dieťa je vnímané v kontexte svojej rodiny a prostredia. Najvyšším cieľom už nie je maximalizácia „zisku“ pre jednotlivca, ale celkový *súčet dobra* v zmysle *win-win* filozofie. Zlá správa je, že úloha učiteľa v triede je rozpačito hľadaná a stanovená ako „facilitátor“ alebo sprievodca žiaka vzdelávaním. Táto poloha učiteľa je bližšie k extrémnejšej polohe „kouča“, ktorý dieťa nevedie, ale pozorne sleduje, ktorým smerom sa dieťa samo vydá, pre čo sa samo rozhodne, a potom mu pomáha dosiahnuť

takto stanovené ciele. V tejto extrémnej polohe je dieťa v pomyselnom strede vesmíru a okolo neho sú do rovnakej mentálnej vzdialenosti „umiestnené“ ponuky (dokonca aj na pohlavie/rod – u niektorých radikálov), takýto učiteľ (tento termín je považovaný za archaizmus) má byť „hodnotovo neutrálny“ a žiak/dieťa si samo vyberá a hodnotí veci a situácie, v čom ho učiteľ povzbudzuje, rovnako aj ostatných, pričom je možné, že deti vyslovia viaceré protichodné názory a rozporuplné súdy. Alternatívou k tomu nie je absolútna „pravda“, ktorej držiteľom by bol autoritatívny učiteľ.

V skutočnosti by mal byť učiteľ v triede lídrom. Platia tu podobné princípy ako boli naznačené v predchádzajúcej kapitole. Učiteľ-líder je osobnosť, ktorá vie žiakov nadchnúť, zapáliť pre svoju vec, ktorá sa tak stáva „ich vecou“. Je čitateľný, férový, charakterný, odborne aj osobnostne zdatný. Žiaci sa naňho môžu obrátiť, pomôže im veci naprávať, usporiadať, no nerobí tak násilne, nie je totalitnou ale prirodzenou autoritou. Úctu si nemusí vymáhať, žiaci ho rešpektujú nie pre jeho postavenie, ale pre jeho osobnosť. Nemá problém priznať si chybu, omyl či nevedomosť. Ako správny líder necháva maximálny priestor pre tvorivosť a angažovanosť žiakov – necháva ich rozhodovať o všetkých približne rovnocenných alternatívach i o všetkom, o čom môžu rozhodnúť sami v rámci svojej kompetencie a zodpovednosti (s ohľadom na ich prospech). Takýto líder nepovyšuje svoj názor na zákon, ani názor väčšiny žiakov na pravdu.

Dieťa nie je dobrý analytik, ale je skvelý pozorovateľ. Učiteľ-líder dáva žiakom excelentnú skúsenosť hodnú nasledovania, okrem iného im odovzdáva zručnosť *self manažmentu*, tímovej spolupráce; rozpoznanie, kedy „idem sám za seba“ a kedy uprednostním väčšie dobro v jednote s ostatnými. Tieto charakteristiky mnoho ľudí vníma ako primárne dary, objektívne črty (ako napr. farba očí) a nie ako niečo, v čom možno rásť, k čomu možno zverených ľudí viesť.

Sloboda naozaj nie je to, že si dieťa môže robiť, čo chce a kedy chce, ale sloboda existuje – je krásne predstaviť ju deťom v jej pravej ušľachtilej podobe. Je nádherné byť pri tom, keď deti postupne nahrádzajú neslobodu a závislosť od druhých ľudí slobodou a vzájomnosťou; keď sa ako dospelí ľudia dokážu **slobodne rozhodnúť** pre lásku k druhému človeku.

Demokratické princípy sú aj tu dobrou pomôckou, vďaka ktorej žiaci v triede prežívajú pravdivé, úprimné vzťahy – rovnosť v dôstojnosti a možnú prirodzenú nerovnosť v kompetenciách a zodpovednosti (napr. žiak kontra učiteľ, či žiaci v rôznych krátkodobých rolích, ktoré ich činia zodpovednými za zverenú časť úlohy). Prírodnosť rolí neprotirečí základnej ľudskej rovnosti v hodnote človeka – naopak, je sebedomou praxou, v ktorej demokracia a sloboda nie sú karikatúrami, ale jedno je spravodlivým princípom medzi rovnými a druhé nenahraditeľnou vnútornou hodnotou človeka.

3. Záver

Zborovňa aj trieda v škole je príležitosťou na kľúčový krok v povolani každeho z nás – slobodné rozhodnutie stať sa lídrom, slúžiacim lídrom pre ľudí, ktorí sú nám darom. Osobitný charakter má táto voľba pre kresťanského pedagóga či riaditeľa. Byť kresťanským lídrom bolo v dejinách ľudstva a spásy viackrát ukázané než popísané. Nechcem tento pomer meniť popisom.

Príležitosť stať sa kresťanským lídrom v zborovni alebo v triede je úžasným prejavom dôvery voči nám – sú nám zverení ľudia. Toto je naše povolanie. Sloboda je nevyhnutnou podmienkou na jeho vyplnenie a demokratické princípy sú vynikajúcou pomôckou, znakom zrelého lídra, ktorého upokoruje poznanie vlastných limitov. Demokracia však nemôže byť zlatým teľatom ani v triede, ani v zborovni. Nemožno ju zneužívať resp. ju nemiestne aplikovať, či už zo strachu či neschopnosti prevziať zodpovednosť za rozhodnutia alebo pre modlárstvo – pomýlené vyvýšenie demokracie na prvé miesto, na absolútne. Medzi pýchou a pokorou môže byť tak malý priestor, že ich človek často nedokáže rozlíšiť. Kto odmieta demokraciu, pretože pohŕda názormi druhých a považuje sám seba za nespochybniteľného vlastníka pravdy, nerobí to isté ako ten, kto vchádza do svojej zodpovednosti a robí rozhodnutia v hraniciach svojho mandátu. Alibistické skrývanie sa za mienku väčšiny je najvydarenejšia karikatúra demokracie.

Skutočným lídrom, ktorý jediný je Cesta, Pravda a Život je Pán Ježiš Kristus a ako je známe, On, ktorý ako Boh absolútne rešpektuje Slobodu človeka, nedával o mnohých dôležitých veciach hlasovať ani svojim najbližším učeníkom. Nazývali ho tiež Učiteľom, nie facilitátorom, ani koučom, ani sprievodcom. Pozval nás k nasledovaniu, ba čo viac, povoláva nás k učiteľskému úradu i k všeobecnému kňazstvu.

Mgr. Ján Horecký, riaditeľ Spojenej školy sv. Františka z Assisi, Karlova Ves, Bratislava, prezident Združenia katolíckych škôl Slovenska, spoluzodpovedný za Neokatechumenátne spoločenstvo v Karlovej Vsi vyštudoval matematiku a geografiu na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave. Venuje sa vzdelávaniu, školstvu, rodine i spoločenstvu. Zaoberá sa kozmológiou, teológiou, filozofiou a jazdou na koni. So svojou manželkou vychováva 1 dieťa.

Nové trendy v oblasti výchovy a vzdelávania a rodová agenda vo vládných dokumentoch

Renáta Ocilková

V ostatných rokoch sme svedkami pozoruhodnej snahy presadiť rodovú agendu do vládných dokumentov na úrovni Slovenskej republiky (SR), Európskej únie, ako aj Rady Európy. Nositelia rodovej agendy vyvíjajú veľké úsilie, aby ju zabudovali do celoštátnej legislatívy, ktorá im vytvára efektívny, výkonný a represívny nástroj na jej aplikáciu vo verejnom živote – v spoločnosti. Rodová agenda, tak ako sa odborníkom darí postupne odhaľovať jej skutočný zámer, zasahuje do dôležitých kultúrno-etických oblastí ako je rodina, manželstvo, výchova a vzdelávanie (s výrazným dôrazom na sexuálnu výchovu). Vstupuje do života nielen jednotlivcov, svetonázorových skupín, ale ovplyvňuje aj vývoj budúcich generácií. Poukážeme na niektoré východiská, prístupy a zámery zástancov rodovej rovnosti. Negatívne dôsledky ilustrujeme na niekoľkých príkladoch zo zahraničia, krajín, ktoré rodovej rovnosti skôr otvorili dvere a vytvorili priestor na jej udomácnenie vo verejnom živote.

Rodová rovnosť a rodina

Prelomom vo vývoji rodovej teórie bola Svetová konferencia žien v Pekingu v r. 1995, kde sa zaviedol termín „rod“ namiesto slova „*pohlavie*“ s cieľom presadenia „rovnakosti“ mužov a žien za paralelnej dekonštrukcie pohlavnej identity a odstránenia heterosexuality ako normy (a teda potlačenia prirodzenosti). Tejto konferencii sa zúčastnila aj Delegácia Svätej Stolice, ktorá jasne pomenovala postoj k termínu „gender“, a síce, že je akceptovateľný ako „ľudské a teda slobodne prijaté vyjadrenie stavu, založeného na biologickej sexuálnej identite, mužskej či ženskej“.¹ Väčšinou však konferenciu mali v rukách liberálne orientované mimovládne organizácie (napr. IPPF), ktoré prijatím Pekinskej akčnej platformy nastolili úlohu presadzovať sexuálnu výchovu a tzv. reprodukčné práva ako niečo nevyhnutné. Jedna z amerických účastníčok – Dale O’Leary vo svojej knihe *The Gender Agenda* popísala ciele a úlohy Pekinskej ženskej konferencie a jej dokumentu – Pekinskej akčnej platformy v nasledovných tézach, v ktorých vlastne varovala svet pred rodovou agendou a jej cieľmi:

- Svet potrebuje **menej ľudí a viac sexuálneho potešenia**. Potrebuje **odstránenie rozdielov medzi mužom a ženou**, ako aj **odstránenie matiek na plný úväzok**.

¹ Porov. Dokumenty Delegácie Svätej Stolice, začlenené do spisov Svetovej konferencie o ženách v Pekingu v r. 1995.

- Keďže viac sexuálneho pôžitku môže viesť k plodeniu detí, je potrebný **slobodný prístup k ochrane (antikoncepcii) a interrupcii** pre všetkých a **podpora homosexuálnych vzťahov, keďže pritom nedochádza k počatiu**.
- Svet potrebuje **sexuálnu výchovu pre deti a mladých, ktorá ich povzbudí k sexuálnemu experimentovaniu** a to si vyžaduje **odstránenie práv rodičov nad svojimi deťmi**.
- Svet potrebuje **kvóty 50/50** pre mužov a ženy v každej oblasti práce a života. **Všetky ženy podľa možnosti v každom čase musia byť zárobkovo činné**.
- **Náboženstvá, ktoré túto agendu nezdieľajú, musia byť vystavené výsmechu.**²

Európske dokumenty dnes

Rizikom pre slovenské prostredie v súčasnosti sú prijaté dokumenty v EP, tzv. odporúčacie správy europoslancov, ale aj odporúčania OSN či WHO (Svetová zdravotnícka organizácia). Uvedieme len niekoľko správ, ktoré boli predložené v Európskom parlamente a dotýkajú sa výchovy a vzdelávania.

Správa od portugalskej socialistky Edite Estrely, známa ako „**Estrela report**“, ktorá **sa snažila o povinnú sexuálnu výchovu** a obmedzenie výhrady vo svedomí pre zdravotníckych pracovníkov. Dobrou správou je, že dokument **nebol schválený** (december 2013). Tento proces sprevádzalo množstvo modlitieb, ale aj e-mailov (europoslancom) vyjadrujúcich nesúhlas so správou Estrela.

Zo správy „**Lunacek**“ (Ulrike Lunacek, rakúska europoslankyňa z frakcie Zelených/Európskej slobodnej aliancie) známej ako „Cestovná mapa LGBT“ vyplýva, že „inštitúcie EÚ a členských štátov sa budú musieť zaviazat' k „homosexuálnemu mainstreamingu“ všetkých verejných strategických oblastí, vrátane národných kompetencií ako verejné zdravie a vzdelávanie, zamestnanie, či vonkajšie vzťahy. Správa Lunacek zahŕňa široký vetovací mechanizmus EÚ v súvislosti s LGBT komunitou: žiadna budúca legislatíva EÚ nebude môcť byť v rozpore so záujmami homosexuálnych aktivistov. Plán EÚ bude môcť byť politicky zneužívaný k tomu, aby donútil členské štáty umožniť „manželstvo pre všetkých“ vrátane homosexuálov, s použitím argumentov týkajúcich sa občianstva, rodín a slobody pohybu. Homosexuálne páry budú môcť následne získať právo na adopciu, umelé oplodnenie a náhradné materstvo. Tzv. „Cestovná mapa“ zaručuje slobodu zhromažďovania a prejavu pre homosexuálnych aktivistov a v mene boja proti nenávisťným prejavom a skutkom budú umlčaní kritici homosexuality a LGBT aktivizmu. Týmto spôsobom bude pre EÚ a členské štáty uplatňovaný dvojaký meter: neobmedzená sloboda prejavu pre homosexuálnu komunitu a obmedzená sloboda prejavu pre možných kritikov. V dokumente nie je

² Dale O'Leary: The Gender Agenda. Redefining Equality. Vital Issues Pres, Louisiana, USA, 1997.

žiadne ustanovenie, ktoré by chránilo práva ľudí na sebaurčenie, právo rodičov vychovávať svoje deti a chrániť deti pred homosexuálnou propagandou, alebo právo na výhradu vo svedomí.“³ Správu Lunacek Európsky parlament schválil dňa 4. 2. 2014 (Za: 394, Proti: 176, Zdržalo sa: 72).⁴

Správy talianskeho europoslancu Piera Antonia Panzeriho⁵ a belgického Marca Tarabellu⁶ z frakcie progresívnej aliancie socialistov a demokratov v Európskom parlamente hovoria o potrate ako o univerzálnom ľudskom práve⁷. **Správa Marca Tarabellu** o pokroku v rovnosti medzi mužmi a ženami v EÚ za rok 2013 (**schválená 10. 3. 2015**) obsahuje aj požiadavku na uľahčenie a zjednodušenie potratov. Európska komisia aj Európsky parlament pritom v minulosti opakovane potvrdili, že téma umelého ukončenia tehotenstva patrí podľa platnej Zmluvy o fungovaní EÚ (čl. 168, ods. 7) do pôsobnosti členských štátov.⁸

Po správe M. Tarabellu prišla **správa od nemeckej socialistiky Marie Noichl (schválená 7. 6. 2015)**, ktorá hovorí, že zloženie rodín a vymedzenie pojmu rodiny sa postupne menia, a tak odporúča komplexnejšie právne predpisy týkajúce sa rodín a pracovnej oblasti, pokiaľ ide o rodiny osamelých rodičov a rodičovstvo LGBT osôb. Ďalej vyzýva Komisiu, aby nabádala členské štáty na (lekársku) podporu plodnosti a „skoncovali s diskrimináciou v oblasti prístupu k liečbe plodnosti a asistovanej reprodukcií; v tejto súvislosti tiež berie na vedomie dôležitosť podpory adopcií“, čo v sebe môže skrývať riziko podpory adopcií u homosexuálnych párov. Vyzýva Komisiu a členské štáty, aby konali a realizovali programy sexuálnej výchovy na školách a zabezpečili poradenstvo a prístup k antikoncepcii pre mladých ľudí; odporúča zaviesť povinnú neprenosnú otcovskú dovolenku⁹ – všetko v súlade s cieľmi rodovej agendy vytyčenými v Pekingu v r. 1995.

Správa portugalskej socialistiky europoslankyne **Liliany Rodrigues** s názvom „Správa o posilnení postavenia dievčat v EÚ prostredníctvom vzdelávania“ naliehavo vyzýva Európsku komisiu, aby vo vzdelávacom prostredí bojovala proti diskriminácii na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity; aby podporila zahrnutie objektívnych informácií o otázkach LGBTI do školských osnov; či vyzýva členské štáty, aby do svojich vzdelávacích systémov začlenili starostlivosť o deti a vzdelávanie v ranom detstve, aby sa tak rodičom umožnilo nájsť rovnováhu medzi pracovným a rodinným

³ Anna Záborská, europoslankyňa, zverejnené na: <http://www.forumzivota.sk/2014/01/29/europ-sky-parlament-bude-hlasovat-o-mape-pre-specialne-prava-lgbt-sprava-lunacek/>

⁴ <https://www.postoj.sk/3547/sprava-lunacek-bola-v-europarlamente-schvalena>

⁵ Správa o výročnej správe o ľudských právach a demokracii vo svete v r. 2013 a politike EÚ v tejto oblasti

⁶ Správa o pokroku dosiahnutom v oblasti rovnosti žien a mužov v EÚ v roku 2013

⁷ <https://www.postoj.sk/4282/europarlament-opat-pouca-clenske-staty-tentokrat-v-sprave-panzeri>

⁸ <https://www.postoj.sk/4282/europarlament-opat-pouca-clenske-staty-tentokrat-v-sprave-panzeri>

⁹ Správa o stratégii EÚ pre rovnosť medzi ženami a mužmi na obdobie po roku 2015

životom, čo by deťom už od raného veku zaistilo výchovu založenú na rodovej rovnosti¹⁰. EP správu schválil 23. 6. 2015.

V decembri 2015 na pôde Európskeho parlamentu (EP) odmietli takzvané prenájmávanie materníc za akýchkoľvek okolností – správu spravodajkyne Petry De Sutter, belgickej ľavicovej senátorky a členky Parlamentného zhromaždenia Rady Európy.¹¹ Po neschválení predmetnej správy v EP sa odštartoval pokus o jeho zavedenie na pôde Rady Európy. Výbor pre sociálne veci, zdravie a trvalo udržateľný rozvoj Rady Európy 15. marca 2016 hlasoval o návrhu členky výboru Petry De Sutter.¹² Správa sa nazývala **Ľudské práva a etické otázky spojené s náhradným materstvom** (Human rights and ethical issues related to surrogacy) a bola hlasovaním taktiež odmietnutá (hlasovanie bolo veľmi tesné, rozhodol jeden hlas).¹³

Petra de Sutter, pôvodne Peter de Sutter, ktorý sa považuje za transsexuála, je gynekológ a šéf oddelenia reprodukčnej medicíny v Univerzitetnej nemocnici v Gente.

Ako sa prejavujú tieto filozofické prúdy a odporúčania na Slovensku

Približne 20 rokov po etablovaní radikálneho rodového feminizmu v USA a v západnej Európe začala sa rodová teória stávať akoby štátnou politikou aj u nás. V r. 2011 boli pod záštitou vtedajšieho podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny (Rudolf Chmel) preložené do slovenčiny Jogjakartské princípy, ktoré sú síce nezáväzným právnym dokumentom napísaným fyzickými osobami (nemajú žiadne inštitucionálne krytie), ale dokument sám o sebe uvádza, že ide o „súbor medzinárodných právnych princíпов na uplatňovanie medzinárodných právnych predpisov v prípade porušovania ľudských práv z dôvodu sexuálnej orientácie a rodovej identity“.¹⁴ V predslove slovenského prekladu slovenský podpredseda vlády uvádza, že „nevyhnutná právna úprava spolužitia osôb rovnakého pohlavia je len časťou aktuálnych rozsiahlych odborných ľudskoprávnych diskusií“. Takto sa (vedecky nepodložená) teória stáva ideológiou aj tým, že sa stáva verejnou politikou štátu (alebo medzinárodného spoločenstva) a používajú sa termíny ako „odborný“, „experti“, „ľudskoprávna agenda“, atď.

Jogjakartské princípy uvádzajú, že „nikoho nemožno nútiť, aby z dôvodu svojej sexuálnej orientácie či rodovej identity podstúpil akúkoľvek lekársku alebo psychologickú liečbu... Bez ohľadu na rôzne protikladné klasifikácie, **sexuálna orientácia**

¹⁰ L. Rodrigues: Správa o posilnení postavenia dievčat v EÚ prostredníctvom vzdelávania (23.6.2015), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0206+0+DOC+XML+V0//SK>

¹¹ <http://europeanpost.co/the-european-parliament-condemned-all-forms-of-surrogacy/>

¹² <http://assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-en.asp?newsid=6060&dlang=2>

¹³ <http://www.nomaternitytraffic.eu/warning-new-report-on-surrogacy-coming-21-june/?lang=en>

¹⁴ Jogjakartské princípy

a **rodová identita** ako také nepredstavujú chorobné stavy a **nemajú sa ošetrovať, liečiť ani potláčať.**“ Toto konštatovanie spolu s vyradením homosexuality z Diagnostického a štatistického manuálu duševných chorôb DSM-II (1973)¹⁵ a z Medzinárodnej klasifikácie chorôb ICD-10 (1992)¹⁶ má za následok, že psychológovia, psychoterapeuti, kňazi, ktorí sa snažia pomôcť homosexuálne cítiacim ľuďom, nesmú túto pomoc (terapiu) poskytovať oficiálne, slobodne a verejne.

Kontroverzný Istanbulský dohovor Rady Európy

Slovenská republika (vtedajšia premiérka Iveta Radičová a ministerka spravodlivosti Lucia Žitňanská) v máji 2011 v Istanbule podpísala Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilii voči ženám a domácomu násilii a o boji proti nemu (v zaužívanom označení ako „*Istanbulský dohovor*“). Aj napriek signácii v roku 2011 zatiaľ Istanbulský dohovor nebol ratifikovaný v NR SR. MZVaEZ SR v máji 2013 zverejnilo prípravu ratifikačného procesu. Zverejnili sa pripravované dokumenty, čo vyvolalo búrlivú verejnú diskusiu. Vytvorili sa dve názorové skupiny. Za ratifikáciu liberáli a socialisti, proti ratifikácii kresťania a konzervatívci. Proti ratifikácii v NR SR sa vyjadriло široké spektrum odborníkov z akademickej a vedeckej obce, cirkvi, konzervatívne a kresťansky zamerané mimovládne organizácie. Fórum pre verejné otázky, o.z. s podporou viac ako 100 organizácií predložilo ústavným činiteľom podrobnú odbornú analýzu Istanbulského dohovoru so žiadosťou o zastavenie ratifikačného procesu. Z predloženej analýzy vyplynulo, že základný cieľ Istanbulského dohovoru – odstránenie násilnia na ženách – je dobrý. Vedľajším cieľom Istanbulského dohovoru je však presadzovanie rodovej ideológie veľmi nebezpečným spôsobom cez medzinárodné právo. Z uvedeného dôvodu ho považujeme za nevhodný pre Slovenskú republiku a jej občanov a **považujeme za potrebné zastaviť pokračovanie procesu ratifikácie Istanbulského dohovoru na Slovensku.**

Dôvody prečo neratifikovať Istanbulský dohovor či nepristúpiť k nemu:

1. Terminológia Dohovoru: zavádzajú sa pojmy, ktoré nie sú jednoznačne právne ustálené a je možná ich rozdielna interpretácia a najmä aplikácia počas platnosti Dohovoru. Pojmy ako rod, rodová identita, rodovo podmienené násilie a iné, sa stávajú súčasťou medzinárodnoprávneho záväzku Slovenskej republiky. ID oddeľuje rod od pohlavia, vymenúva kategórie: 1) pohlavie, 2) rod, 3) rodová príslušnosť, 4) rodová identita. Pohlavie už teda nie je rod, ani rodová identita. Je cieľom tejto terminológie relativizovať biologické rozdiely medzi mužom a ženou?

¹⁵ Ch. Silverstein: The Implications of Removing Homosexuality from the DSM as a Mental Disorder. Zverejnené: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10508-008-9442-x#page-1>

¹⁶ The Association of LGBTQ Psychiatrists: http://www.aglp.org/gap/1_history/

2. Rozsah záväzkov, ktoré by mala Slovenská republika prijať, je veľmi široký a súčasne neurčitý, napr. „...odstrániť predsudky, zvyky, tradície a všetky ostatné zvyklosti, ktoré sú založené na myšlienke podradenosti žien alebo na stereotypných roliach žien a mužov.“ (bližšie čl. 12 ods. 1).
3. Záväzok začleniť do oficiálnych študijných plánov na všetkých stupňoch vzdelávania študijné materiály týkajúce sa okrem iného problematiky rodovo podmieneného násillia, nestereotypných rodových rolí (čl. 14 ods. 1), ale aj zasahovanie tohto záväzku do činnosti športových klubov, kultúrnych zariadení, centier voľného času (čl. 14 ods. 2). Vnímame to ako presadzovanie určitých aspektov rodovej ideológie do štátnej vzdelávacej politiky.
4. V Dohovore sa približne 70-krát nachádza odporúčanie „prijatť potrebné legislatívne a iné opatrenia“, pričom implementáciu zákona bude kontrolovať orgán (GREVIO), zložený z expertov z Turecka, Srbska, Francúzska, Portugalska, Španielska, Talianska, Rakúska, Albánska, Malty a Čiernej Hory, ktorí sú nezávislí a konajú vo svojom mene. GREVIO má pomerne široko koncipované kompetencie a oprávnenia, cez ktoré môže byť vytváraný neprímeraný tlak aj na záležitosti týkajúce sa vzdelávania a rodiny.
5. Najväčšie riziko dokumentu je však jeho vágnosť a všeobecnosť a to, že týmito všeobecnými formuláciami a monitorovacím mechanizmom sa bude môcť Istanbulský dohovor každý rok vykladať ináč. Od ratifikácie budú musieť národné parlamenty monitorovať prijaté opatrenia a nemajú právo na výhrady (okrem pár nie zásadných záležitostí).^{17, 18}

V súčasnosti je ratifikácia Istanbulskeho dohovoru preložená na jún 2017, pričom však Európska únia údajne prejavila záujem pristúpiť k Dohovoru ako celok, nakoľko polovica členských krajín EÚ už Dohovor podpísala.

SLOVENSKO: Vzdelávacie programy, ponuky a odporúčania

Odporúčania OSN

Výbor pre odstránenie diskriminácie žien vyjadril vo svojich odporúčaníach Slovensku znepokojenie nad „nedostatočným prístupom k sexuálnej výchove na školách...“; Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, Výbor pre práva dieťaťa v súvislosti so sexuálnou výchovou na školách vyjadril vo svojich odporúčaníach Slovenskej republiky znepokojenie nad správami, že „výchova o sexuálnom a reprodukčnom zdraví nie je súčasťou školských osnov.“

¹⁷ Fórum pre verejné otázky: Analýza Istanbulskeho dohovoru: <http://fvo.sk/wp/wp-content/uploads/2013/12/IstanbulskyDohovorAnaliza.pdf>

¹⁸ Renáta Ocilková: Istanbulský dohovor ako trójsky kôň? <https://blog.postoj.sk/7046/istanbulsky-dohovor-ako-trojcky-kon>

Štandardy Svetovej zdravotníckej organizácie z r. 2010 – Sexuálna výchova v Európe:

0 – 4 roky dieťaťa: podávať informácie o počatí; o pôžitku z dotýkania sa vlastného tela a skorej masturbácii; objavovať vlastné telo a vlastné genitálie; pomôcť pozitívnym pocitom smerom k vlastnému pohlaviu a rodu; právo poznať rodovú identitu;

4 – 6 rokov dieťaťa: podávať informácie o vzťahu medzi rovnakým pohlavím; hovoriť o sexuálnych témach – mať komunikačné schopnosti; hovoriť o pôžitku z dotýkania vlastného tela a zo skorej masturbácie; objavovať vlastné telo a vlastné genitálie.

Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike

Informácie ohľadom sexuálnej orientácie, rodovej identity a rodových prejavov sa majú stať súčasťou štátnych vzdelávacích programov a učebných osnov; ďalej sa má podporiť vytvorenie akreditovaných vzdelávacích programov zameraných na ľudské práva LGBTI ľudí či vykonať analýza učebných osnov a metodík a odstrániť všetky neobjektívne informácie o sexuálnej orientácii a rodovej identite. Dokument sa odvoláva na odporúčanie Výboru OSN pre odstránenie diskriminácie žien, ktorý vyzval Slovenskú republiku, „aby boli vytvorené stratégie a implementované programy, ktoré zabezpečia vykorenenie tradičných stereotypov o rodových rolách v rodine, atď.“ Dokument uvádza, že „diskriminácia sa zakazuje z viacerých dôvodov, ktorých výpočet nie je uzavretý, čím legislatíva SR ide dokonca nad rámec smerníc EÚ“. Kvôli transrodovým osobám sa má zaviesť neutrálne rodné číslo (bez informácie o pohlaví), čo bolo zakrátko medializované ako zámer ministerstva vnútra. Stratégia ľudských práv obsahuje **niekoľkonásobné odporúčanie na zavedenie sexuálnej výchovy**, pričom „komplexná sexuálna výchova musí venovať osobitnú pozornosť rozmanitosti (diverzite)“. Kľúčová je úloha V.3, ktorá pribudla takmer na konci dvojročného negociovania bez verejnej diskusie: „Podniknúť potrebné právne kroky na dosiahnutie ochrany práv osôb, ktoré žijú v partnerskom zväzku bez uzavretia manželstva“. Za zmienku stojí aj to, že najprv bola úloha naformulovaná ako „dosiahnutie rovnakých práv a ochrany“, tesne pred schválením vo vláde však bola preformulovaná a bolo vypustené slovo „rovnakých“ pravdepodobne z dôvodu obavy rozporu s Ústavou SR, čl. 41, ods. 1, ktoré od septembra 2014 zaručuje osobitnú ochranu manželstvu muža a ženy: „Manželstvo je jedinečný zväzok medzi mužom a ženou. Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobru. Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých.“

Vzdelávacie programy akreditované Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR:

- Sociálny dialóg, rodová rovnosť a partnerstvo v Európe a vo svete
- Rodová rovnosť, rodovo citlivá pedagogika
- Výchova k manželstvu a rodičovstvu v práci pedagogického zamestnanca (z obsahu: sexuálny kvíz, spoznávanie sa, sexuálne deviácie, sexuálne delikty, homosexualita; roly a rolové očakávania, sebauspokojovanie)
- Výchova k manželstvu a rodičovstvu a etike intímnych vzťahov (z obsahu: rod a rodovo citlivá výchova, sexualita a rodovosť; rodové stereotypy a ich prekonávanie)
- Rodovo citlivá výchova
- Nové trendy výchovy a vzdelávania v oblasti ľudských práv (z obsahu: rodová identita, rodová rola, rodičovstvo a stereotypy, rodina a status rodovej výchovy).

Pedagogicko-organizačné pokyny 2016/17 v časti „Ľudské práva“ sa odvoláva na Celoštátnu stratégiu ochrany a podpory ľudských práv v SR, schválenej vládou SR dňa 18. februára 2015 a z nej vyvodzuje úlohy.

Učebnica sociológie pre Pedagogickú a sociálnu akadémiu: kapitola o homosexuálnych rodičoch, kde sa študenti učia, v ktorých krajinách sú už povolené manželstvá a v ktorých registrované partnerstvá homosexuálov. Kniha o.i. uvádza: „Netolerancia voči tejto skupine ľudí pomaly ustupuje“ a „Výchova nemá vplyv na homosexualitu“, čo považujem za hrubý odborný nedostatok.

Pomôcka pre učiteľov NOS: „Európske občianstvo: Nárokuje si svoje právo!“: v samostatnej kapitole sa venuje právam LGBTI osôb; v kapitole pracovného a sociálneho práva rozoberá prípad poľskej rodiny, ktorá nechcela prihlásiť svojho syna na náboženstvo a sú vylíčení ako ľudia, ktorým boli pošliapané ľudské práva kresťanmi (pretože kvôli jednému žiakovi škola nevyučovala etiku). V časti „Práva migrantov“ prípadová štúdia nesie názov: Sexuálna orientácia ako dôvod na ochranu utečencov.

Ponuky prednášok na školách z prostredia mimo rezortu školstva:

- Úrad verejného zdravotníctva – Hrou proti AIDS: od 7. ročníka ZŠ (z obsahu: deti skladajú puzzle mileneckej dvojice; Sexualita rečou tela – deti znázorňujú pantomímou: byť homosexuál; flirtovať; maznať sa; francúzske milovanie; bezpečnejší chránený sex; cucflek, atď).
- Spoločnosť pre plánované rodičovstvo: Sexuálna výchova realizovaná s finančnou podporou Úradu vlády SR od 2. stupňa základných škôl (z obsahu: rod oddeľujú od biologického pohlavia. Homosexualita, bisexualita, masturbácia, antikoncepcia je predstavovaná ako normálna („Masturbácia je neškodný spô-

sob, ako uspokojíť sexuálnu túžbu dotýkaním sa vlastných pohlavných orgánov a ostatných miest citlivých na dotyk“; nasleduje návod, ako ju robiť...).

- Umelecká agentúra AmOS: Hovoríme o sexe (sexuálna výchova), podporené Ministerstvom kultúry, v spolupráci so Spoločnosťou pre plánované rodičovstvo.
- Iniciatíva Inakosť: Tréning v oblasti predchádzania homofóbie a transfóbie pre študentov a študentky pedagogického a humanitného zamerania.
- Inštitút pre ľudské práva, financovaný z grantu Vlády SR: venuje sa projektom na podporu leseb, gejov, bisexuálov, transsexuálov a intersexuálov (To si piš!, Homofób roka).
- Informačné centrum mladých: brožúrka Sexualita dievčat, Sexualita chlapcov – vydaná s finančnou podporou ministerstva školstva, obsahuje informácie o tom, že sebauspokojovanie je normálne, atď.
- Slovenská gynekologicko-pôrodnícka spoločnosť: prednášky s gynekológmi o plánovaní rodičovstva, ochrane pred nežiaducim otehotnením a hormonálnej antikoncepcii.

V októbri 2015 bol Ministerstvom spravodlivosti SR predložený na medzirezortné pripomienkové konanie **Akčný plán pre LGBTI ľudí na roky 2016-2019**, čo vyplynulo ako úloha z Uznesenia vlády zo dňa 18.2.2015 pri schválení Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v SR. Ak by bol Akčný plán pre LGBTI ľudí schválený¹⁹, mohol by predstavovať ideologickú indoktrináciu do škôl, médií, kultúry, súdnictva, zdravotníctva a to všetko za štátne peniaze. Akčný plán LGBTI **pripravuje podmienky na legalizáciu registrovaných partnerstiev aj s novými sociálnymi dávkami, pričom klasická rodina nemá žiadny akčný plán ani národnú stratégiu ochrany rodiny**. Akčný plán pre LGBTI ľudí neprímerane zvýhodňuje jednu skupinu ľudí, ktorá sa v spoločnosti – podľa odbornej literatúry – vyskytuje v minimálnom percente až promile.²⁰ **Sloboda názoru a sloboda prejavu osôb LGBTI akoby bola nadradená nad slobodou prejavu ostatného obyvateľstva**. Tento dokument predstavuje zásah do práv rodičov, učiteľov a pedagogicko-vedeckých pracovníkov vo výchovno-vzdelávacom procese: **Učiteľom sa vnucuje postoj propagácie LGBTI štýlu bez ohľadu na to, či to (nie) je v rozpore s ich presvedčením a vedeckými poznatkami. Dokument nahradil slovo „pohlavie“ termínom „rodová identita“, čím priamo pracuje na dekonštrukcii pohlavnej identity**. Podľa tohto akčného plánu sa má zaviesť **inštitút nového trestného činu za verbálny prejav z nenávisťi kvôli**

¹⁹ Ku dňu uzávierky písania článku zatiaľ schválený nebol.

²⁰ Homosexuálna orientácia u 1,1% mužov a u 0,2% žien podľa Lukšička; Spoločnosť pre plánované rodičovstvo: <http://www.rodicovstvo.sk/sexedu/kap3.6.pdf>; Transsexualizmus 1:30 000 až 1:400 000 podľa Zvolského, P. a kol.: Speciální psychiatrie, Univerzita Karlova Praha, 1996. Intersexualita v priemere 1:42 000. Intersex Society of North America: <http://www.isna.org/faq/frequency>

sexuálnej orientácii a rodovej identite. Jedna z úloh priamo vystavuje spoločnosť riziku zneužitia možnosti získať novú identitu: má sa zaviesť možnosť vystavenia potvrdenia o absolvovaní štúdia so spätnou platnosťou na iné meno po zmene pohlavia. Mohla by teda nastať situácia, že by predmetná legislatíva mohla byť zneužitá ľuďmi, ktorí netrpia transsexualizmom, ale napr. po spáchaní trestného činu by mali záujem o zmenu identity. Do knižníc sa majú nakupovať knihy o problematike LGBTI, majú sa vypracovávať rešerše k tejto problematike. O LGBTI ľuďoch sa má písať v časopise Sociálna prevencia. Majú sa vypracovať „etické štandardy a odporúčania pre masmédiá pri publikovaní informácií o sexuálnej orientácii a rodovej identite“, atď.²¹

Extrémne zvýhodňovanie jednej skupiny ľudí však môže mať za následok znevýhodňovanie iných skupín, čo je v rozpore s Ústavou Slovenskej republiky²².

Akčný plán LGBTI sprevádzal veľký odpor odbornej verejnosti i rodičov, hromadnú pripomienku k nemu (proti nemu) podpísalo viac ako 13 tisíc občanov. Akčný plán LGBTI bol napokon stiahnutý z rokovania.

Dobrou správou o Slovensku je, že sexuálna výchova sa zatiaľ u nás nevyučuje ako predmet, ale naopak, súčasťou Štátneho vzdelávacieho programu (ŠVP) je prierezová téma Výchova k manželstvu a rodičovstvu (VMR). ŠVP však obsahuje informáciu, že „škola môže využiť aj pomoc alebo služby relevantných odborníkov“, čo v praxi znamená, že závisí od toho-ktorého riaditeľa či koordinátora VMR, či si na túto prierezovú tému pozve prednášajúceho s liberálnymi názormi alebo odborníka, ktorý bude žiakov viesť k hodnotám, ktoré pretrvávajú.

Záver

Snahu o ovládnutie detí a rodiny vidieť od začiatku vzniku myšlienky rodovej teórie až po súčasnosť, pričom základnou spoločnou črtou všetkých snáh je **používanie ušľachtilých termínov, eufemizmov, prekryvanie skutočných problémov, zavádzanie nových pojmov a naplňovanie starých pojmov novým obsahom.** K posúvaniu hraníc dochádza tak, že pojmy, ktoré znamenajú tradičné, storočiami overené hodnoty, sa zámerne stávajú podozrivými a odsúvajú sa na okraj (napr. slovo cudnosť). Termíny, ktoré majú pozitívny obsah, sa naplňujú novým obsahom a používajú sa na dosiahnutie zlých cieľov – vykorenenie z podstaty, dekonštrukciu identity – napr. „rozmanitosť“; „ľudské práva“; „zosúladenie rodinného a pracovného života“, atď. Vymýšľajú sa nové pojmy na šírenie paravedeckých tvrdení, ktoré sa vlastne stávajú ideológiou tým, že naplňujú obsah verejných politik. Zavádzajú sa nové pojmy, aby protivníka znemožnili (napr. homofób). Dnes už aj na Slovensku existujú rôzne

²¹ Návrh Akčného plánu pre LGBTI ľudí na roky 2016 - 2019

²² Ústava SR čl. 12, ods.1: Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.

snahy o podchytenie detí, mládeže a ponúknutie tzv. sexuálnej výchovy cez občianske združenia či iniciatívy (často finančne podporené vládou, aj keď nie schválené ministerstvom školstva).

Našou úlohou je viesť deti k trvalým hodnotám a ideálom – k láske, k zodpovednému postojom vo vzťahoch, k altruizmu, k sebaovládaniu (nielen pri návykových látkach, ale aj pri používaní internetu), k seba prijatiu, rozpoznaniam a rozvíjaniu talentov, ale aj „odloženému štartu“ – k vernému monogamnému vzťahu s neskorým nástupom sexuálneho života (ochrana zdravia, predpoklad verného vzťahu).

Na záver jeden ilustračný príklad: **Ako vznikajú odporúčania OSN?**

V rámci 62. zasadnutia výboru CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women – Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien), ktoré sa konalo v Ženeve, Slovensko dostalo od Výboru CEDAW (OSN) hodnotiacu/odporúčacu správu. Táto správa tak podozrivo pozná slovenské legislatívne prostredie týkajúce sa tzv. „sexuálnych a reprodukčných práv“, že sa mi žiadalo dopátrať sa ich informačných zdrojov. A tu začal celý „vtip“.

Čo o Slovensku napísali slovenské aktivistky

Správe CEDAW predchádzala tieňová správa slovenských aktivistiek. Zástupkyne troch občianskych združení do Výboru CEDAW pri OSN napríklad napísali, že:

- **reprezentanti štátu a štátnych inštitúcií nereagujú adekvátne na zvýšené útoky na rodovú rovnosť**
- **reprezentanti štátu nedostatočne chránia reprodukčné práva žien**
- na Slovensku je **nedostatočná komplexná štátna politika o sexuálnych a reprodukčných právach**
- údajne sa tu vyskytuje **tlak katolíckej cirkevnej hierarchie a iných organizácií, ktoré sú proti reprodukčným právam, proti antikoncepcii**
- na Slovensku sa kladú prekážky v prístupe k antikoncepcii a **máme nedostatočný prístup k abortivným službám** (odpusťte tú terminológiu, citujem z tieňovej správy)
- **dospievajúce dievčatá majú nedostatočný prístup k antikoncepcii** a že na školách chýba sexuálna výchova
- **Zákon o zdravotnej starostlivosti z r. 2009** podľa nich 48-hodinovou lehotou na rozmyslenie (po požiadaní o interrupciu) **vytvára procedurálne bariéry v prístupe k abortu**

- **ak u neplnoletých žiadateľiek o interrupciu musia byť informovaní aj ich rodičia**, tak to **znemožňuje prístup k zdravotníckej starostlivosti** u minoritných skupín.

Vrcholom tieňovej správy slovenských aktivistiek je kapitola, v ktorej **sa sťažujú na uplatňovanie výhrady vo svedomí**.

Autorky tieňovej správy žiadajú výbor OSN, aby sa opýtal slovenskej vlády napr. toto:

- **Vysvetlite, aké kroky podniká vláda**, aby posilnila princípy rodovej rovnosti a práva všetkých osôb na rodinný život **neovplyvňované pôsobením MVO, ktoré sú za ochranu „tradičnej“ formy rodiny založenej na manželstve medzi mužom a ženou**.
- Aké máte plány **pripraviť a implementovať komplexný program sexuálneho a reprodukčného zdravia založený na ľudských právach a štandardoch WHO?**
- Uvedte informáciu, **kedy vláda plánuje financovať antikoncepciu z verejného zdravotníctva**, aby sa tak predchádzalo neželaným tehotenstvám.
- Uvedte, aké kroky podnikne štát, aby umožnil ženám **cenovo prístupné abortívne služby**.
- **Aké opatrenia prijme štát, aby zaviedol komplexnú sexuálnu výchovu do školského kurikula?**

Slovenské liberálne aktivistky – autorky tzv. tieňovej správy – odporúčajú pýtať sa slovenskej vlády napr. aj takúto absurdnosť: „Aké sú dôvody narastajúcej úmrtnosti matiek pri pôrode za ostatných 10 rokov a čo mienite urobiť, aby táto úmrtnosť klesla?“ Štatistiky z Národného centra zdravotníckych informácií pritom hovoria o celosvetovom (i slovenskom) trende poklesu úmrtnosti matiek pri pôrode[1].

A ako napokon vyzerala následná záverečná správa Výboru CEDAW (OSN)?

Výbor CEDAW (kriticky) konštatuje, že na Slovensku prebehla silná kampaň mimovládnych organizácií, údajne hlavne náboženských, taktiež médií a politikov, ktorí obhajovali tradičné rodinné hodnoty a nadmerne zdôrazňovali rolu ženy ako matky. Slovenskej republike odporúča ratifikovať Istanbúlsky dohovor a posilniť Odbor rodovej rovnosti. V správe Výboru CEDAW sa nachádza aj niekoľko poloprávd či lží – ako napríklad to, že sa na Slovensku až teraz spustila linka pomoci pre ženy ohrozené násilím alebo to, že je na Slovensku vysoký výskyt detskej úmrtnosti, tínedžerskej tehotnosti a vírusu HIV/AIDS. A takto by sme mohli pokračovať kopírovaním tieňovej správy vrátane odporúčaní novelizovať zákon o zdravotnej starostlivosti z r. 2009, ktorý predsedajúca výboru Japonka Yoko Hayashi sídliaca v Ženeve, samozrejme, „dôverne pozná“... :)

V praxi to teda funguje tak, že aktivisti si vylobujú z verejných financií dotácie na to, aby z verejných financií posunuli svoje názory do ženevských a bruselských kancelárií, aby nás potom napomínali, poučovali a ukladali úlohy (hoc aj idúce proti človeku), odvolávajúc sa pritom na medzinárodné organizácie.

Použité skratky

EP	Európsky parlament
EU	Európska únia
CEDAW	Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien
GREVIO	monitorovací orgán uplatňovania Istanbulskeho dohovoru, tzv. „skupina expertov pre opatrenia na boj proti násiliu na ženách a domácemu násiliu“
LGBTI	lesby, gejovia, bisexuáli, transsexuáli, intersexuáli
MVO	mimovládne organizácie
NOS	náuka o spoločnosti (vyučovací predmet)
OSN	Organizácia spojených národov
ŠVP	Štátny vzdelávací program
VMR	Výchova k manželstvu a rodičovstvu
WHO	Svetová zdravotnícka organizácia

Použitá literatúra

Dokumenty Delegácie Svätej Stolice, začlenené do spisov Svetovej konferencie o ženách v Pekingu v r. 1995.

O'LEARY, D.: The Gender Agenda. Redefining Equality. Vital Issues Pres, Louisiana, USA, 1997.

Správa o pokroku dosiahnutom v oblasti rovnosti žien a mužov v EÚ v roku 2013

Správa o stratégii EÚ pre rovnosť medzi ženami a mužmi na obdobie po roku 2015

Správa o výročnej správe o ľudských právach a demokracii vo svete v r. 2013 a politike EÚ v tejto oblasti

Ústava Slovenskej republiky

Interentové zdroje

http://www.aglp.org/gap/1_history/

<http://assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-en.asp?newsid=6060&clang=2>

<https://blog.postoj.sk/7046/istanbulsky-dohovor-ako-trojsky-kon>

<http://europeanpost.co/the-european-parliament-condemned-all-forms-of-surrogacy/>

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0206+0+DOC+XML+V0//SK>

<http://fvo.sk/wp/wp-content/uploads/2013/12/IstanbulskyDohovorAnalyza.pdf>

<http://www.forumzivota.sk/2014/01/29/europsky-parlament-bude-hlasovat-o-ma-pe-pre-specialne-prava-lgbt-sprava-lunacek/>

<http://www.isna.org/faq/frequency>

<http://link.springer.com/article/10.1007/s10508-008-9442-x#/page-1>

<http://www.nomaternitytraffic.eu/warning-new-report-on-surrogacy-coming-21-june/?lang=en>

<https://www.postoj.sk/4282/euoparlament-opat-pouca-clenske-staty-tentokrat-v-sprave-panzeri>

<https://www.postoj.sk/3547/sprava-lunacek-bola-v-euoparlamente-schvalena>

<http://www.rodicovstvo.sk/sexedu/kap3.6.pdf>

PaedDr. Mgr. Renáta Ocilková, absolventka *Pedagogickej fakulty a Fakulty sociálnych a ekonomických vied* – Ústavu verejnej politiky na *Univerzite Komenského* v Bratislave bola taktiež hosťujúcou študentkou *politológie* na *Humboldtovej univerzite v Berlíne*. Je členkou Výboru pre rodovú rovnosť pri Rade vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť, kde zastupuje Fórum kresťanských inštitúcií. Pracuje ako tajomníčka Združenia katolíckych škôl Slovenska a koordinátorka KBS pre ľudské práva (v minulosti výkonná riaditeľka Fóra života). Publikuje a prednáša na tému ochrana manželstva, rodiny, mládeže a detí; ľudské práva; výchova a vzdelávanie; agenda rodovej rovnosti a legislatívne prostredie na Slovensku. Je vydatá, má tri deti.

Otec a syn ako najkrajší biblický, ale najproblémovejší rodinný vzťah. Aké sú citlivé miesta súčasnej krízy otcovstva?

Juraj Sedláček

Otca a matku má každý z nás. Doba, v ktorej žijeme, prináša so sebou zmenenú situáciu aj v zmysle nastavenia rodinných hodnôt. Sme svedkami unikátnych technológií, ktoré zrýchľujú náš svet i komunikáciu v ňom, no rodinný život sa nachádza v kríze. Ak máme pojednávať o jednom z rodinných vzťahov, v našom prípade o otcovstve, musíme sa nutne pozrieť aj na otázku identity muža a krízy mužskosti: každý otec bol najskôr malým chlapcom, vyrastal pravdepodobne v rodine, viac alebo menej usporiadanej, jeho identita muža sa formovala natoľko, nakoľko mu jeho maskulinitu odovzdával a potvrdzoval jeho otec.

Biblickou predlohou otcovstva je milujúci Stvoriteľ, ktorý posielal na záchranu padnutému ľudstvu svojho Syna. Robí krok ako prvý, miluje ako prvý, obetuje sa na kríži, na ktorom z lásky k nám zomiera. Táto jeho obeta lásky však rodí nový život.

Faktory súčasnej krízy pozemského otcovstva súvisia s krízou mužskosti, pretože každý otec, predtým ako sa ním stane, je najskôr mužom. Preto skôr, ako by bola reč o kríze otcovstva, musíme konštatovať, že kríza otcovstva sa začína krízou mužskosti.

Súčasná situácia ako následok historických zmien

Postava otca v minulosti bola pevne podmienená vtedajšou kultúrnou, náboženskou a ekonomickou situáciou. Muž bol prirodzenou autoritou na základe vonkajších usporiadaní (otec so synom najskôr spoločne pracovali na domácom hospodárstve alebo statku). Neskôr prichádza industrializácia, Veľká francúzska buržoázna revolúcia, neskôr svetové vojny, po nich komunizmus a dnešná technotronická doba s krízou identity i autority. Muž je už koncom 17. storočia nútený opustiť svoju otcinu a odísť za prácou do továrni. Prichádza o svoju pôdu, statok i hospodárstvo. Myšlienkové a ideové prúdy akými sú osvietenstvo, voľný trh pracovnej sily, neskôr kríza 20. storočia ako storočia najväčších zmien a dve svetové vojny s obrovskými morálnymi a osobnostnými škodami, priamo i nepriamo pôsobia na krízu mužskosti i otcovstva. Hospodárske a morálne škody vojny, z ktorých sa spoločnosť postupne spamätáva navyše striedajú dva totalitné režimy, komunizmus a fašizmus. Oba sa zrodili z reakcie na vojnu a do

vojny aj vyústili. Diktátori si podmanili masu, zmanipulovali ich a svet sa opäť vrhol do vojny. Muži išli bojovať a ženy sa museli starať o domácnosť, prípadne pracovať v zbrojárskom priemysle. Prirodzené postavenie oboch je absolútne narušené. Kým na západe sa po vojne rozmáha hnutie feminizmu bojujúce za práva žien a zrovnoprávnenie s mužmi, na východe sa ženy chtiac-nechtiac stávajú komunistkami a kolchoznicami. Pracujú na poli či v továrni podobne ako muži, na podstatu ich ženskosti sa zabúda. Rodina počas totality bola miestom, kde sa koncentrovalo množstvo energie, pomáhala prežiť, bola hodnotou, komunistický štát však prevzal od mužov zodpovednosť: vystupoval v úlohe veľkého ochrancu, ktorý oceňuje lojalitu, nie iniciatívu, jeho silná pozícia nepovzbudzovala prevzatie zodpovednosti za vlastný život a okolitý svet, to deštruktívne poznačilo niekoľko generácií mužov a otcov. Otec vstupom do komunistickej strany chcel zabezpečiť svoju rodinu, no až neskôr zistil, za akú cenu – pocit vlastného zlyhania, ktorý ukrýval aj pred svojimi deťmi, a stratu životného poslania (nemal im čo odovzdať).¹ Vznikol bludný kruh: mužské atribúty ako iniciatíva, aktivita, racionalita, potreba vidieť zmysel a pretvárať svet nemajú miesto a nie sú cenené – mužova identita je systematicky pošliapovaná. To je, paradoxne, jadrom totality – spoločnosť zostavená so slabých, pasívnych mužov. Muž bol teda slabý, vyhýbal sa zodpovednosti, žena naopak silná a konajúca. V niektorých rodinách bola výrazne dominantná matka.

Z iného hľadiska vidíme ďalšie radikálne zmeny: otcovia si v priebehu posledných dvoch storočí udržiavali svoj formálny štatút hlavy rodiny, ale rola vychovávateľov detí pripadala čoraz viac matkám. Do výchovy zasahovali iba vtedy, keď matkina autorita zlyhala. Stúpala tendencia mužov hľadať zmysel svojej mužskosti mimo domova na úkor hodnoty domova a rodičovstva, pre ich sebaučenie boli dôležitejšie individuálne ambície a úspech. Tradičný pojem otcovstva, ktorý zahŕňal štyri hlavné úlohy² postupne stratil na dôležitosť. Symbolickým završením intenzívnych zmien 20. storočia je antropologička Margaret Meadová s pojmom tzv. prefiguratívnej kultúry, v ktorej sa dospelí učia od vlastných detí a to u starších i u mládeže spôsobuje veľké zneistenie. Medzi iným aj preto, že to nové, ktoré prichádza v dnešnej kultúre, sa reprezentuje už nie rodičmi a starými rodičmi, ale dieťaťom.³ Znamená to, že ten, kto kedysi tradične sprostredkoval dieťaťu vonkajší svet (otec), už nevie, nemôže, ani neprináša to, čo by mal. Je to obrovská strata významu vo vzťahu k svojim deťom.⁴

¹ Porov. RAUS, P.: *Role otce*. Bratislava: Návrat domov 1999, s. 34 – 41.

² 1. Ochráňoval a opatroval; 2. Vychovával; 3. Odovzdával svojim deťom morálne zásady; 4. Bol hlavou rodiny a jej živiteľom. (Porov. BAKALÁŘ, E., NIKOVÁ, O., STRACHOTA, V.: *O čem sní muži aneb jak to vidí otcové*. Praha: Alfa Publishing 2005, s. 22 – 24.)

³ Porov. AIGNER, CH.-J.: *Der ferne Vater*. Giessen: Psychosozial Verlag 2001, s. 57.

⁴ Ekvivalentom zo sveta dospelých môže byť prirovnanie tradičnej a súčasnej kultúry: Na verejných zhromaždeniach sa starší ľudia prihovrajú ako prví. Mladí muži nemusia nič hovoriť, ale sa snažia starších mužov pozorne počúvať. Dnes dvadsaťsedemroční makléri vykupujú napríklad renomované nakladateľstvá a počas polroka zničia výsledok tridsaťročnej práce starších mužov. Porov. BLY, R.: *Železný Jan*. Praha: Argo 2005, s. 35.

Pád totalitného režimu v roku 1989 zmenil staré a priniesol nové okolnosti: veľké množstvo zmien, existenčná neistota a nezamestnanosť, nedostatok času, únava, konzumný spôsob života a vzájomné odcudzenie. Dnešní sociológovia definujú našu spoločnosť z morálneho hľadiska ako komplexnú, ktorú charakterizuje nezastaviteľná diferenciacia kultúr, štruktúr a dynamík, čo vedie k roztrieštenosti a k vzrastajúcej komplexnosti v medziludských vzťahoch. Žijeme v prostredí, ktoré sa závratne rýchlo zmenilo. Protagonistami súčasného života už nie sú ideológie, ale prostriedky spoločenskej komunikácie. V spoločnosti dominuje „slabé myslenie“, systematicky vedúce k neistote, dezorientácii a k silnému subjektivismu. Karol Rahner hovorí o rezignovanom skepticizme. Rodičia sa podobajú skôr dynamickým manažérom a otázka ich etiky sa už netýka sebazáporu. K tomuto rozmachu konzumizmu sa pridala dráma rozvodu, „odľudštenosť“ nových plodiacich techník, vyhladenie postavy otca. Rodina sa stala napätým emotívnym priestorom. Mechanizmus je zrejмый v západnej kultúre: individualizmus, nestálosť, strata koreňov, pretrhnutie spojív a nedostatok sociálnej príslušnosti vedú k individuálnej a momentálnej samote. Problém ide ešte ďalej – individualizmus plodí subjektivismus. Vonkajší svet, ktorý reprezentuje tradičný otec, sa na jednej strane stal oveľa neprehľadnejším, no na druhej strane sa prostredníctvom médií v podstate dostáva až do domu. Práca sa stáva samoúčelnou a motívy pre ňu sú rovnako prevrátené: dnešný muž často už nepracuje, aby žil, ale žije preto, aby pracoval. V súčasnosti pracuje, pretože pracuje, jeho konanie zodpovedá jeho podstate. Rodina musela pochopiť, že jej nároky na jeho čas – pretože sa stal homo laboriosus – sa zaradia maximálne na druhé miesto. Muž sa duševne vysťahoval z domu.⁵

Súčasná kríza otcovstva

Ani v minulosti nebola situácia ideálna. Existuje mnoho odstrašujúcich príkladov otcov, ktorí zneužili svoje postavenie. Všeobecne však väčšina otcov poskytovala to, čo sa od nich očakávalo. Otcovstvo nebolo takou otázkou ako dnes. Skôr ani nebolo obvyklé o úlohe otca hovoriť toľko ako dnes, pretože bola považovaná za samozrejmu. Dnes už tento predpoklad nie je splnený. Otec často zlyháva nielen navonok, ale vnútri, v samotnom obsahu vzťahov.⁶ „Skôr boli výnimkou rodiny, kde otec neplnil svoje poslanie. Dnes sú výnimkou rodiny, kde otec splní, čo má.“⁷

V úvode sme naznačili závratnú rýchlosť meniaceho sa sveta a hodnôt. Do predia vystupujú nové „hodnoty“, ktoré sú v skutočnosti len pseudohodnotami. Nemožno tvrdiť, že závratný rozvoj je zlý. Pri stále nových a nových možnostiach však, žiaľ, nutne ustupujú do úzadia aj hodnoty pôvodné. To, čo predstavuje na prvý pohľad ťažiskovú, nemennú a nezvratnú časť života, spoločnosti a sveta, je takmer zo dňa

⁵ Porov. PITTMAN, F.: *Warum Söhne ihre Väter brauchen*. Regensburg, Bonn, Köln: Gustav Lübbe Verlag 1994, s. 162.

⁶ Porov. RAUS, P.: *Role otce*. Bratislava: Návrat domov 1999, s. 9.

⁷ Tamtiež, s. 9.

na deň spochybnené, zrelativizované a zatlačené do úzadia. Východiskovým bodom takto vzniknutej krízy sú nasledovné atribúty (faktory). Každý otec je najskôr mužom. Preto skôr, ako by bola reč o kríze otcovstva, musíme konštatovať, že kríza otcovstva sa začína krízou mužskosti.

Ako je zrejmé už z úvodu, postava otca v minulosti bola pevne podmienená vtedajšou kultúrnou, náboženskou a ekonomickou situáciou. Muž bol prirodzenou autoritou na základe vonkajších usporiadaní. Ich rozsiahle zmeny spôsobili, že muž ešte skôr, ako sa stáva otcom, stráca svoje spoločenské privilégia vo vzťahu k žene. V dôsledku toho sa mnohí muži začínajú cítiť menej slobodní a nesamostatní.⁸ „Zrelým otcom môže byť jedine zrelý muž.“⁹

Príčin krízy mužskosti je niekoľko:

- **Úspech** už nedosahujú vďaka spoločenskému postaveniu otca či manžela; ale jedine vďaka svojmu úsiliu a tvorivej práci.¹⁰ V našej krajine je navyše problémom pracovná vyťaženosť. Tento trend je vzhľadom na celé Slovensko veľmi nerovnomerne vyvážený.¹¹
- V súčasnej spoločnosti prevládajú **mýty o silnom a atraktívnom mužovi**, ktorý nad všetkými vyhráva a vedie bohatý sexuálny život. Sú plné klamu. Podľa J. Augustyna „obeťami týchto mýtov sa mimoriadne ľahko stávajú chlapi v období puberty, ktorým chýba pevné emocionálne puto so svojimi otcami a ktorých neakceptovali ako synov – ako mladých mužov“.¹² O dnešných atribútoch muža hovorí aj Z. W. Dudek: „Vo vedomí súčasnej spoločnosti sa za atribút muža považuje počítač, mobilný telefón, bankový účet, a nie zodpovednosť, životná múdrosť, ušľachtilosť charakteru, sila vôle či schopnosť utvárať tradície a tvorivo využívať výsledky práce predchádzajúcich pokolení.“¹³

⁸ Porov. AUGUSTYN, J.: *Otcovstvo*. Trnava: Dobrá kniha 2002, s. 38 – 39.

⁹ Tamtiež, s. 39.

¹⁰ O vkrádajúcom sa snehodnotení tradičnej mužskosti hovorí T. Gesterkamp: *Predstavte si, že ste na nejakej oslave spolu s ľuďmi, ktorých nepoznáte. Pomerne rýchlo prichádza otázka: Čože to vlastne robíš? Takmer vždy sa tým myslí povolanie. Slúži ako šablóna na vzájomnú identifikáciu. „Zvykol som si povedať nielen: ja som sociológ, žurnalista a autor kníh, ale aj: ja som otec.“ Podľa prostredia tohto dialógu to naráža na iritácie, lebo muž o tom na verejnosti nebovorí. Každopádne nie na začiatku rozhovoru s niekým neznámym. Ťažisko práca, pokračuje autor, to popisuje nielen samozrejmy výraz pracujúceho muža, ale aj spoločenský posun posledných rokov. Je to odporujúci si duch doby. V ženskom svete sme svedkami zlučiteľnosti rodiny a povolania. V ich prípade stojí rodina na začiatku. U mužov stojí na začiatku povolanie, ktoré je podľa sociológov aj stredom spôsobu života. (Porov. GESTERKAMP, T.: *Die Krise der Kerle*. In: ROHR, R. – GESTERKAMP, T. – FTHENAKIS, W. E. – MAHR, A. – NENING, G.: *Vater, Sohn und Männlichkeit*. Innsbruck: Tyrolia 2001, s. 40 – 41.*

¹¹ „Aj pre zapálených mužov je najväčším problémom pracovná vyťaženosť. Muži zo Žiliny či iných väčších priemyselných miest a oblastí pracujú často do večera a potom sú unavení. Pri návšteve podobnej skupiny v Trebisove zistíme, že na východe majú opačný problém – nájst si prácu, čo životelia rodín nesú veľmi ťažko.“ (VÍZNEROVÁ, J.: *Je to sila, keď sa chlapi začnú modliť*. In: Katolícke noviny. Trnava: SSV, 10. 7. 2005, s. 15.)

¹² AUGUSTYN, *Otcovstvo*. 2002, s. 40.

¹³ Tamtiež.

- **Únik k alkoholu a drogám.** Je vlastne otupením bolestných emócií: frustrácie, neakceptovanosti, nedostatku pocitu zmyslu života, vnútorného poblúdenia, roztrpčenia voči iným ľuďom, pocitu krivdy, vnútorného poníženia, pocitu viny, agresie. Je to útek, ktorý umožňuje mužovi na krátky čas zabudnúť na problémy a ťažkosti svojho života. Psychická závislosť, následný návrat do triezvosti, prinášajúci ešte väčšiu frustráciu a úpadok, spôsobuje bludný kruh a osobnú degradáciu. Na rovine otcovstva je problém takejto nedostupnosti ešte znásobený: muž je zároveň otcom detí, ktoré sú prvými obeťami takéhoto správania.¹⁴
- **Syndróm malého princa** vysvetľuje J. Augustyn ako nechotu muža skutočne osobne dozrieť. Tento kolektívny hrdina dnešnej západnej spoločnosti „je taký citlivý, že nechce bývať na zemi, ale, zamilovaný do svojej ruže, odlieta na inú planétu. Vyplyva to z túžby po ideálnej atmosfére raja, akú dieťaťu vytvára matka.“ Pre takéhoto nezrelého muža budú jeho koničky dôležitejšie ako povinnosti manžela a otca.¹⁵
- **Ženská cesta vývoja. Muž, ktorý si zvolí túto cestu, je závislý nielen od obrazu matky, ale** aj od nej samej. Takýto muž je vlastne otrokom ženy, neschopný plniť svoju mužskú úlohu. Príčinou je opäť narušená rovnováha v kontaktoch medzi ním a jeho otcom v detstve. Ak sa zastavíme v tomto bode a uvedomíme si, že aj syn, pre ktorého bol otec iba kritickým neprítomným, vzdialeným alebo patologicky závislým, bude raz otcom, nikdy nemal platformu pravdivého a reálneho obrazu mužskosti ani otcovstva. Napokon v období dospievania svojich vlastných detí zase provokuje konflikty s nimi, pretože v nich vidí všetky chyby, ku ktorým sa ešte nepriznal ani pred sebou samým. Dozrievanie na otcovstvo od muža vyžaduje nielen vyriešenie problémov vo vzťahu k svojmu otcovi, ale aj vo vzťahu k svojej matke. Matka je pre syna prvou ženou a na základe vzťahu k nej sa formujú mužove postoje a správanie k iným ženám.¹⁶
- **Fenomén sily** zreteľne vidno v masmédiách. Prezentácia brutálnej sily a násilnosti priťahuje pozornosť mnohých nezrelých mužov. Podľa tohto vzoru si muži neraz kompenzujú vlastnú psychickú slabosť. Jadro problému spočíva v túžbe chlapca a muža budiť dojem veľkosti, sily a strachu. Otec učí svoje deti bojovať. Pocit vnútornej sily je dôležitý atribút mužskosti. Nezrelý a pomýlený muž si pocit sily zamieňa s používaním sily. Najčastejšie voči osobám, ktoré sú slabšie ako on.¹⁷
- Dnešná kríza otcovstva sa prejavuje v **oddelení mužskosti od rodičovstva**. Propagovaná sexualita je pozbavená citov a zodpovednosti za ženu a nový život. Fyzický rozmer prerástol na stupeň dôležitého symbolu mužskosti. Úlohou pornografického priemyslu je povzbudzovať mužov do sexuálnej aktivity, pričom antikoncepcné prostriedky ich majú účinne chrániť pred nežiaducim otcovstvom. Výsled-

¹⁴ Porov. tamtiež, s. 41.

¹⁵ Porov. tamtiež, s. 42.

¹⁶ Porov. AUGUSTYN, *Otcovstvo*. 2002, s. 43 – 44.

¹⁷ Porov. tamtiež, s. 44 – 45.

nicou je narastajúca sexuálna žiadostivosť a útek pred zodpovednosťou za ženu alebo strachom z otcovstva.¹⁸

- **Homosexualita.** Jej najčastejšou príčinou sú podľa väčšiny autorov konfliktné vzťahy medzi synom a otcom. Chlapec, ktorý sa neskôr stal homosexuálom, svoje detstvo zvyčajne zanechával s pocitom veľkej nenávisti a strachu vo vzťahu k otcovi, ale tiež veľmi túžil po citlivosti, akceptovaní a láske z jeho strany. Zriedka možno stretnúť homosexuála, ktorý cíti, že ho otec mal rád a vážil si ho. J. McDowell zdôrazňuje prepojenosť s otcovstvom: túžba po blízkosti otca sa spája s citovými a sexuálnymi potrebami, ktoré sa niektorí mladí muži pokúšajú uspokojiť v homosexuálnych vzťahoch. Psychosexuálny podtón problematiky potvrdzuje aj Berglerovo tvrdenie, že päťdesiatročný muž s homosexuálnymi sklonmi¹⁹ je z emocionálneho hľadiska ani nie dvadsaťročným mladíkom.²⁰ Inou príčinou homosexuality môže byť homosexuálne zneužitie.
- **Popularita siekt.** Ľudia v nich hľadajú uspokojenie potrieb, ktoré neboli realizované v rodine či v spoločenstve, kde boli vychovávaní. Atmosféra vzájomnej lásky, zdôrazňovanie zvláštneho výberu členov a veľká sebaistota, s akou vodcovia hlásajú svoje pravdy viery, sú dôsledkom poblúdenia mladých mužov aj ich vízie, že tieto skupiny im pomôžu realizovať dosiaľ nenaplnené potreby.²¹ Splnené sľuby za cenu vzdania sa vlastnej slobody, spoločenská izolácia členov a čoraz väčšie odcudzenie osobnosti vedú k rozkladu a disfunkcii spoločnosti i rodiny.²²

Každý muž má z kresťanského pohľadu aj podiel na Kristovom trojitom úrade: prorockom²³, kňazskom²⁴ a pastierskom²⁵. V prípade krízy mužnosti práve tento vzor zostáva východiskom i návratom.

¹⁸ Porov. tamtiež, s. 45 – 46.

¹⁹ „Homosexuál miluje seba v chlapcovi, pretože miluje chlapca v sebe.“ (POSPISZYL, K.: *Narcyzm*. Varšava: WSIP 1995, s. 133. In: AUGUSTYN, *Otcovstvo*. 2002, s. 46.)

²⁰ V osobe zasiahnutej homosexuálnym problémom sa skrýva špecifické „sebourociténé dieťa“. (AARWEG, G. D.: *Homoseksualizmus a nadzieja*. Biblioteka Frondy, Varšava 1999, s. 65. In: AUGUSTYN, *Otcovstvo*. 2002, s. 46.)

²¹ Ak sa pod vplyvom sekty nachádza otec, je to zvyčajne skutočná tragédia pre celú rodinu, zvlášť pre deti.

²² Porov. AUGUSTYN, *Otcovstvo*. 2002, s. 47 – 48.

²³ Prorok je „človekom pravdy. Poslaním muža je chrániť pravdu a spravodlivosť aj za cenu vlastného života (...) Muž – hlava rodiny, chráni pravdu a spravodlivosť nielen v spoločnosti, ale aj doma. Muž ako prorok čerpá silu a múdrosť z Božieho slova.“ (HUDÁK, P.: *Krása mužnosti*. Prednáška. <http://www.domcek.org/>.)

²⁴ „Byť kňazom znamená obetovať a posväcovať; muž prejavuje lásku obetou. Niekedy odchádza aj na dlhší čas od rodiny, len aby mohol živiť tých, ktorých mu Pán zveril do opateru. Muž, ktorý nie je schopný obety, je nielen stratený pre tento svet (nebol využitý mužský potenciál), ale môže byť dokonca nebezpečný. Stane sa hedonistom, bezcitným pôžitkárom, ktorý svoje mužské dary nevyužíva, ale zneužíva. (...) Muž posväčuje svojím životom, modlí sa, hľadá si čas na modlitbu. (...) Modliť sa je výsadou mužov. V Jeruzalemskom chráme mali muži svoje nádvorie, kam ženy nesmeli vstupovať. V našich chrámoch je viac žien práve preto, že muži si nevedomujú svoje jedinečné poslanie a výnimočnosť darov svojej kňazskej služby. Muž potrebuje miesto a čas na modlitbu. Otec je kňazom v rodine.“ (HUDÁK, *Krása mužnosti*.)

²⁵ „Byť pastierom neznamená byť vodcom podľa predstáv dneška (agresivita, vulgárnosť, pohlavná aktivita). Pastier kráča vpredu. Tak sa stáva vzorom, nasledujú ho. (...) Má osobný záujem byť starostlivým, ohľaduplným.“ (Tamtiež.)

Ďalšou úrovňou krízy sú činitele súvisiace s otcovstvom. Aj úloha otca sa v poslednom čase v spoločenských prostrediach znižuje. Príčin je niekoľko:

Emocionálne a morálne činitele treba spomenúť najskôr. Sú to vnútorné atribúty vyplývajúce z hĺbky osobnosti muža a otca:

- Byť mužom v súčasnom svete a **potreba vzoru**. Táto výzva má dnes čoraz slabšiu pozíciu. Muž a otec je často nepripravený na plnenie svojej úlohy v spoločenskom, psychologickom a duchovnom rozmere. Pozorovania poukazujú na nedostatok pozitívnych a autentických vzorov.²⁶ Chlapci potrebujú vzor či už ide o zdieľanie citov, alebo o deľbu práce v domácnosti. A vo všetkých rodinách je ním v prvých rokoch otec.²⁷
- **Východné náboženstvá** sú čoraz atraktívnejšie. „Úloha otca v psychickom vývoji dieťaťa spočíva v tom, že mu pomáha nájsť svoju totožnosť.“ Tam, kde chýba alebo je príliš vznetlivý, dieťa sa nedokáže nájsť a vracia sa späť do matkinho lona. Nie je si sebou isté, preto hľadá cesty vývoja poznačené fúziami. Ak sa mladý človek v období dospievania nedokáže nájsť vzhľadom na svojho otca, vedie to tiež nevyhnutne ku kríze jeho vzťahu k Bohu Otcovi. Prispôsobivosť k východným náboženstvám teda súvisí s hľadaním totožnosti mladých ľudí a s prežívaním ťažkostí vo vzťahu k otcovi. Práve mystika východu, prírody a fúzie so silami vesmíru preukazuje autentickú duchovnú túžbu, v ktorej je však zároveň prítomný strach vstúpiť do vzťahu k druhej osobe.²⁸

Konzumný spôsob života – V súčasnosti zaniká druh otcov, ktorí dokážu postaviť dom, poľovať, chovať, obrábať, opravovať, brániť, učiť, spievať a tancovať a navyše ešte doceniť syna. Týka sa to predovšetkým, v našich časoch, dominantnej mestskej kultúry. Urbanizácia a industrializácia, ochranná funkcia štátu, to radikálne mení tradičný model rodiny, jej štruktúru a zmysel jej existencie. V tradičnom zmysle sa otec stáva čoraz menej potrebný. Nemusí už stavať, chovať, brániť, čoraz častejšie nemusí ani zarábať, lebo manželka zarába rovnako alebo aj viac. Otcovstvo a rodina stoja

²⁶ Porov. AUGUSTYN, *Otcovstvo*. 2002, s. 17 – 18 a 48.

²⁷ „On je tým, s ktorým sa malý chlapec identifikuje. On mu ukazuje, či sa má otvoriť citom, a tiež, či sa má ako muž podieľať na chode domácnosti. A v poslednom rade je to opäť on, kto chlapcovi predvádza, ako spolu môže žiť pár a akú úlohu hrá práca. Rodiny, v ktorých otec tieto funkcie plní, majú veľkú šancu vychovať zo svojich chlapcov priateľských, citlivých mužov, ktorí sú zároveň schopní presadiť sa a sú sebavedomí. (...) Výchova nie je žiadnym abstraktným dianím, ktoré by sa odohrávalo v hlave, ale prebieha každý deň. A práve to býva kameňom úrazu, pretože väčšina otcov neposkytuje v mnohých oblastiach života žiadny vzor, nebývajú s deťmi v takom kontakte ako matky, pretože sú cez deň obvykle v práci. „Myslím, že chlapci to majú ťažšie, pretože musia vyrastať bez prítomnosti vzoru,“ premýšľa Petra Beckerová. „Aj keď otec príde domov o piatej, tak je to otec, na večer a na víkend“. Chlapci ho nezažívajú pri práci. Vzor chýba.“ (ROGGE – MÁHLEROVÁ, *Páni Kluci*. Praha: Mladá fronta 2004, s. 33 – 34.)

²⁸ Porov. AUGUSTYN, *Otcovstvo*. 2002, s. 19.

pred úplne novými výzvami.²⁹ Ich tára sa presúva z materiálnej sféry a z oblasti nevyhnutnosti do oblasti citov, pripútanosti a zodpovednosti. Mladí muži by preto mali otcovstvo objaviť, vedome si zvoliť, pestovať ho a vnášať do života.³⁰

- Kríza otcovstva nie je spojená jedine s problémom totožnosti muža. V skutočnosti je prejavom **krízy manželstva a rodiny**.³¹ Fenomén rozvodov sa stal takmer trvalým prvkom súčasného spoločenského života. Následkom poklesu hodnoty manželstva je čoraz viac bezbranných obetí tejto situácie. Antirodinná mentalita, nepriateľská ideológia, istý druh feminizmu a falošne chápaná starostlivosť o prirodzené prostredie, sú toho znakom i dôkazom.³² Hoci odlúčenie a rozvod zasahujú tak materstvo, ako aj otcovstvo, predsa však, otcovstvo je zranené hlbšie. Po rozchode rodičov deti ostávajú zvyčajne s matkou. Rovnako konfliktné či rozbité rodiny sú pre mladého muža a jeho budúce otcovstvo, ktoré pochádza z takéhoto prostredia, od samého začiatku zranené. Najčastejším prejavom je strach z prijatia zodpovednosti za rodinu a deti. Mladý muž sa obáva, že zraní iných a že sám bude zranený. Preto sa hlbšie vo vzťahoch neangažuje. Tu nachádzame odpoveď na existenciu neformálnych partnerských zväzkov, úmyselne bezdetné manželstvá alebo samotu.³³

Negatívne hodnotenie vnára muža do nedostatku sebaistoty, pocitu viny či strachu zo zodpovednosti za iných. Dnešnú krízu otcovstva vyvolala celá spleť civilizačných procesov a zmien. Príčiny sú teda aj v spoločenskej, psychologickej, náboženskej i duchovnej sfére. Sú dôsledkom neustále napredujúceho multikultúrneho vývoja. Môžeme ich nazvať aj **vonkajšie činitele krízy otcovstva**.

- **Nedostatok autority**.³⁴ Základný postoj dôvery sa buduje v rodine. Tzv. bazálnu dôveru získava dieťa pri kontakte s matkou, postoj k autorite od osoby otca. Pre malé dieťa je otec, tak ako každý človek, prirodzenou autoritou. Pre problémy vo vzťahu otec – dieťa je charakteristický čas dospievania. Mladý človek má okolo seba ďalšie autority: učiteľov, blízkych, kňazov, niektorých vrstovníkov. Otcovia, najmä tí, ktorí už od počiatku nezvládajú svoju rolu, nevystupujú ako opora a vzor.

²⁹ Dnes je katolicizmus v nebezpečí, že stratí svoju dušu. Pod povrchom však nastávajú hlbšie a menej viditeľné zmeny. Problém je v oblasti spirituality. (Porov. ROHR, R. – MARTOS, J.: *Proč být katolíkem?* Brno: Cesta 2003, s. 55.)

³⁰ Porov. AUGUSTYN, *Otcovstvo*. 2002, s. 20 – 21.

³¹ Porov. tamtiež, s. 26.

³² Dnes sme v rozšírenej miere svedkami fenoménu slobodnej matky: narodenie mimo manželstva vytvára ťažšie podmienky na jeho vývoj. „Materstvo osamotej matky, ktorú otec dieťaťa opustí, je vždy veľmi bolestné tak pre dieťa, ako aj pre samu matku. Nie je ľahké ani pre muža žiť s vedomím opustenia vlastného dieťaťa.“ (AUGUSTYN, *Otcovstvo*. 2002, s. 22.)

³³ Tzv. single.

³⁴ Je to jeden z najväčších problémov súčasnej civilizácie. „Mať autoritu neznamená uviesť niekoho do svojej podriadenosti, ale pritaňovať ho mocou svojej osobnosti, poskytnúť vedenie a pomoc tam, kde je to potrebné. Je to vlastne výzva na nasledovanie.“ (SMAHEL, R.: *Domov prožit, domov vytváreť*. Olomouc: MCM 1995, s. 155. In: GRUCHALOVÁ, L.: *Otcovstvo, dar a poslanie*. Dolný Kubín: Zrno 2001, s. 94.)

„V rozhodujúcich chvíľach sú často neprítomní alebo so svojimi deťmi zaobchádzajú zraňujúcim spôsobom. Kto sám mal so svojim pozemským otcom v detstve negatívne skúsenosti, má väčšinou problémy i v ostatných životne dôležitých vzťahoch. A tiež jeho vzťah k Bohu je často utváraný strachom a nedôverou a končí buď otrockou poslušnosťou alebo vzburou.“³⁵ Nedostatok autority ďalej rozvíjajú:

- ak otec nejaké vedomosti alebo schopnosti len predstiera,
 - ak zbytočne zdôrazňuje svoju autoritu vo veciach technických, pracovných, zdravotných alebo kultúrnych či športových, podkopáva vlastnú autoritu v tom, kde ho nemožno nahradiť,
 - ak sa otec angažuje tam, kde prirodzenou autoritou dieťaťa sú priatelia a kamaráti,
 - ak ho dieťa nevidí pri práci.
- **Civilizačné zmeny.** V roľníckej kultúre bola postava otca dôležitým a dynamickým činiteľom. Práca bola sústredená pri dome, otec mal väčší kontakt s deťmi a ony pracovali po jeho boku. Dnes otec pracuje mimo domu a deti často vôbec nevedia, čo robí. Putá medzi otcom a synom sa naďalej systematicky oslabujú.³⁶
 - **Kult úspechu a súperenia** úplne pohlcujú život a činnosť mnohých mužov. Muži sa domnievajú, že satisfakcia z profesionálnej práce je možná len vtedy, keď človek vyhrá v súperení s inými a dosiahne úspech. Rivalita obsadzovania popredných miest je viditeľná v politike, športe, biznise, v kultúre, v hospodárskej a finančnej činnosti i v masmédiách. Takýto kult vyvolal degradáciu slabého muža. V systéme reťazovej reakcie je ohrozenie porážkou pre mnohých chlapcov veľkým prameňom strachu. Úspechu sú nutne podriadené aj najdôležitejšie manželské, rodičovské a priateľské citové putá. Profesionálne súperenie je neraz sprevádzané pocitmi závidia. Neúspech v práci často pokračuje podráždenou náladou otca doma. Vyplýva z bezmocnosti a bezradnosti, ktorá je prepletená so zastaranou hanbou a strnulosťou. Toto všetko pociťuje a citlivo vníma aj syn. Otcovia projektujú svoje životné porážky na profesionálnom poli do svojich detí, merajú svoje rodičovstvo školskými a mimoškolskými úspechmi svojich detí. Neuvedomujú si vlastné komplexy a na pozadí úspechu ponížujú svojich synov, dávajúc im za vzor silnejších, schopnejších, poslušnejších či inteligentnejších chlapcov. Nasleduje komplex menejcennosti, ktorý sa usilujú liečiť presne podľa vzoru svojich otcov – životnými úspechmi. Vzniká bludný kruh.
 - **Generačná podozrievavosť** nadväzuje na predchádzajúceho činiteľa. Syn, vidiac namiesto otcovej tvorivej práce iba jeho frustráciu a nespokojnosť so sebou, zostáva podozrievavý. Ak sa táto podozrievavosť mladšieho muža spojí s duchom súperenia voči starším, v období puberty sa stáva príčinou neprestajného konfliktu medzi otcom a synom. „Aby sa syn mohol pôsobením otca stať zrelým mužom, je nevy-

³⁵ GRUCHALOVÁ, L.: *Otcovstvo, dar a poslanie*. 2001, s. 95 – 96.

³⁶ Porov. AUGUSTYN, *Otcovstvo*. 2002, s. 30 – 31.

hnutne potrebné v ich vzájomnom vzťahu potlačiť ducha súperenia, podozrievavosti a závisť. Dospievajúci synovia nečakajú od svojich otcov, že budú neomylní a vo všetkom bezúhonní. Čakajú od nich predovšetkým dôveru a vieru v ich túžby a v ich možnosti. „Bludný kruh úspechu a súperenia je teda riešiteľný obdobne – kruhom dôvery: otec môže dôverovať synovi iba vtedy, keď – hoci aj len v malej miere – dôveruje sám sebe.“³⁷

- **Vplyv totalitného systému.**³⁸
- **Náboženské príčiny.** J. Augustyn tento faktor považuje za najhlbší i najťažší na opísanie. Už desaťročia je systematicky globálne spochybňovaná náboženská a duchovná skúsenosť. Zavrnutie viery v Boha ako prvotný prameň ľudského bytia a ľudskej lásky zasahuje človeka a jeho základné životné zväzky: manželské, rodinné, otcovské a materské putá. Príčinou je už spomenutá „teória smrti Boha“ 19. a 20. storočia: „Ak zomrel Boh Otec, prestal existovať prameň lásky a života. Smrť Boha so sebou prináša aj smrť človeka.“ Kardinál Daneels dodáva: „Keď sa vytratí Boh, ľudia hľadajú iné zdroje tepla. No kde ich hľadať? Otca už niet a všetci sme siroty. Keď sa vytratí otec, deti sa trasú od zimy.“³⁹ Zvláštnym znakom je deštrukcia rodiny a spolu s ňou otcovstva a materstva. Bez Boha človek prestáva chápať seba a svoje povolanie na lásku a odovzdávanie života.⁴⁰
- **Kríza ako výzva a šanca.** Akonáhle krízu otcovstva, tak ako každú inú krízu, prijímem ako výzvu, stane sa zvláštnou príležitosťou na dozretie k otcovstvu.⁴¹ Nové výzvy sú konštruktívne. Návrat do minulosti je totiž nielen nežiaduci, ale aj nemožný.

Použitá literatúra

AIGNER, CH.-J.: *Der verne Vater*. Giessen: Psychosozial Verlag 2001.

AUGUSTYN, J.: *Otcovstvo*. Trnava: Dobrá kniha 2002.

BAKALÁŘ, E. – NIKOVÁ, O. – STRACHOTA, V.: *O čem sní muži aneb jak to vidí otcové*. Praha: Alfa Publishing 2005.

GRUCHALOVÁ, L.: *Otcovstvo, dar a poslanie*. Dolný Kubín: Zrno 2001.

HUDÁK, P.: *Krása mužnosti*. Prednáška na Púti radosti vo Vysokej nad Uhom.
<http://www.domcek.org>

KATOLÍCKE NOVINY. Trnava: SSV, ročník 120, číslo 27, 10. 7. 2005.

³⁷ AUGUSTYN, *Otcovstvo*. 2002, s. 33.

³⁸ Sme už naznačili v úvode.

³⁹ AUGUSTYN, *Otcovstvo*. 2002, s. 35.

⁴⁰ Porov. tamtiež.

⁴¹ Porov. tamtiež, s. 36.

- PITTMAN, F.: *Warum Söhne Ihre Väter brauchen*. Regensburg, Bonn, Köln: Gustav Lúbbe Verlag 1994.
- RAUS, P.: *Role otce*. Bratislava: Návrat domov 1999.
- ROGGE, J. U. – MÄHLEROVÁ, B.: *Páni kluci*. Praha: Mladá fronta 2004.
- ROHR, R. – GESTERKAMP, T. – FTHENAKIS, W.E. – MAHR, A. – NENNING, G.: *Vater, Sohn und Männlichkeit*. Innsbruck-Wien: Tyrolia-Verlag 2001.
- ROHR, R. – MARTOS, J.: *Proč být katolíkem?* Brno: Cesta 2003.
- SEDLÁČEK, J.: *Otcovstvo: problém alebo výzva?* Bratislava: Don Bosco, 2010 (2. vyd., 2014).
- SEDLÁČEK, J.: *Otcovské rany. Štrnásť skutočných príbehov o tom, ako a prečo bolia (o identite muža s ranami)*. Bratislava: Don Bosco, 2015 (2. vyd., 2016).

ThDr. Juraj Sedláček, PhD., DiS., rímskokatolícky kňaz (2001), teológ (2008) a vysokoškolský pedagóg (2012). Rektor a duchovný správca – vysokoškolský kaplán – Univerzitetného pastoračného centra sv. Andreja Svorada a Benedikta pri Trenčianskej Univerzite Alexandra Dubčeka v Trenčíne. Študoval katolícku teológiu (Nitra). V doktorandskom štúdiu pokračoval na katedre pastoračnej teológie CMBF UK (Bratislava). Zároveň, po trojročnom štúdiu v Českej republike získal vyššie odborné zdravotnícke vzdelanie (DiS.). Venuje sa výchove, psychológii, spiritualite a praktickej teológii. Na Teologickom inštitúte a v Kňazskom seminári sv. Gorazda v Nitre (Univerzita Komenského Bratislava) prednáša pastoračnú medicínu, pastoračnú psychológiu a úvod do formácie. Pôsobí aj na Katedre klinických, teoretických a špeciálnych disciplín Fakulty zdravotníctva Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka v Trenčíne. V rokoch 2009 – 2014 vykonával funkciu delegáta pre pastoračnú mládež v Rade pre mládež a univerzity Konferencie biskupov Slovenska pre Nitriansku diecézu.

Študoval problematiku krízy otcovstva na Slovensku a propedeutiku vzťahu otec a syn (monografia, *Otcovstvo: problém alebo výzva?* a monografia, *Otcovské rany*). Tieto témy, odprezentoval v r. 2012 na konferencii The European Association for Cancer Research (EACR) v Barcelone, na XXIX. Congress of the International Academy of Pathology (IAP) v Cape Town v Juhoafrickej republike a v roku 2013 na kongrese Japan Society of Medical oncology (JSMO) v Japonsku (Sendai). Z výcvikov, sebakúsenostných workshopov a aktívnych odborných účasti absolvoval logoterapeutické semináre, psychotraumatologické konferencie a vedecké podujatia SLEA, ČPS ČLS JEP, AWHP (Praha); SILOE, SPS, Coaching plus

(Bratislava). Je zakladajúcim členom a členom správnej rady Slovenského klubu pacientov po transplantácii krvotvorných buniek – EBMT:SK. Stal sa lektorom na púťach pre mužov, otcov rodín a na duchovných obnovách o identite muža a mužskej spiritualite. Je duchovným supervízorom saleziánskeho dobrodružného programu Otec a syn, spoločného projektu www.chlapi.club (spiritualita.sk) a Saleziánov dona Bosca.

Sociálna interakcia, vzťah učiteľ – žiak a osobnosť učiteľa

Miroslava Szitová

Cieľom príspevku je hlbšie preniknutie do vzťahu medzi učiteľom a žiakom. Pozornosť venujeme analýze vzťahu učiteľa a žiaka vo výchovno-vzdelávacom procese, ako aj osobnosti učiteľa.

Každý bol žiakom základnej, strednej a niektorí aj vysokej školy. Vo svojich spomienkach si mnohí, možno aj všetci, dokážu vybaviť učiteľa, ktorý ich svojím pôsobením pozitívne ovplyvnil na celý život. Zvyčajne sú to učitelia prvého stupňa, ale spomíname aj na pedagógov na vyššom stupni vzdelávania. Čím boli títo učitelia výnimoční? Prečo zanechali pozitívnu stopu? Aký má byť dobrý učiteľ?

Sociálna interakcia ako stretnutie dvoch ľudí, ktorí spolu komunikujú, teda hovoria a počúvajú, prebieha aj medzi učiteľom a žiakom. Interakcia žiaka s učiteľom je podmienená osobnosťou žiaka s vrozenými predispozíciami i získanou predchádzajúcou skúsenosťou. Dobrý učiteľ by mal dostatočne poznať žiaka, aby ho mohol pozitívne formovať a rozumieť jeho reakciám.

Keď hovorí učiteľ so žiakom, dostáva spätnú väzbu, ktorá mu pomáha rozhodnúť sa, ako bude v komunikácii pokračovať. Reakcia môže byť verbálna, aj neverbálna (výraz tváre, vrtenie sa na stoličke...) Takto komunikované myšlienky a city zvyčajne obsahujú pochopenie, alebo nepochopenie (záujem, nuda, úzkosť, nepriateľstvo....) a tie zase ovplyvňujú myšlienky a city učiteľa. Učiteľ-profesionál by mal vedieť zvládnuť tieto situácie a pomôcť deťom rozširovať a rozvíjať konverzačné interakcie. Použitie môže napríklad proaktívny štýl konverzácie, pri ktorom vyslovením otázky podnecuje žiaka k odpovedi.

V škole sa od žiakov, ale aj od učiteľov vyžaduje určitá miera konformity. Ide o dodržiavanie formálnych pravidiel (napr. školský poriadok), no v súvislosti so sociálnou interakciou sú dôležitejšie neformálne, alebo skryté pravidlá. Žiaci plnia očakávania učiteľa, napríklad ním určeným spôsobom písania poznámok, formou reprodukcie naučeného zadania a pod. Je dobré, ak žiaci participujú na stanovení pravidiel a rovnako keď vidia, že tieto pravidlá i spoločné dohodnuté sankcie za ich porušenie platia tak pre žiakov, ako aj pre ich učiteľa. Ak napríklad žiak alebo učiteľ mešká na dohodnuté stretnutie, platí sankcia „zabaviť zvolenou aktivitou (spievať, tancovať, zahrat)“ ostatnú časť triedy. Škola má v oblasti konformity veľkú zodpovednosť. Nie je to ľahká úloha, ak sa nechceme pohybovať medzi dvoma extrémami – rigidným kon-

formizmom, ale ani dovoliť deťom robiť všetko, čo chcú. Žiakov potrebujeme naučiť rozoznávať, kedy je konformita na mieste a kedy nie. Inak budú s veľkými ťažkosťami uplatňovať sociálny úsudok a veľmi ťažko voliť medzi spoločenskými požiadavkami a vnútorným presvedčením. Žiaci aj učitelia sa potrebujú naučiť, že spoločenské inštitúcie nemôžu fungovať, keď každý jednotlivec nepristúpi aspoň na čiastočné obmedzenie osobnej slobody a neprispôsobí svoj záujem záujmom väčšiny.

V oblasti konformity je nezanedbateľný vplyv skupiny vrstovníkov. Potreba žiaka byť prijímaný vrstovníckou skupinou je silná najmä v období dospievania. Už deti na prvom stupni bývajú veľmi ovplyvňované tým, čo robia ostatné deti v ich vrstovníckej skupine – v našom prípade v triede. Jedna vec je pozorovať túto situáciu a druhá, vedieť ju uchopiť. Učiteľ by mal vedieť zmeniť svoje správanie tak, aby to pomohlo zmeniť správanie detí. Môže to realizovať aj týmito dvoma spôsobmi:

1. Zaujať žiakov v im blízkej oblasti, byť prirodzenou (nie iba formálnou) autoritou, využívať skupinovú dynamiku, podchytiť si vodcovské osobnosti v triede. Môžeme použiť jednoduchý príklad: učiteľka v športovej triede s prevahou chlapcov premýšľala, ako získať autoritu v kolektíve, ktorý menil správanie zväčša len pod vplyvom trénera a jeho osobitného pôsobenia na žiakov. Zobrala žiakov na školský výlet a v rámci voľnočasovej aktivity sa zapojila do stolnotenisového turnaja, ktorý vyhrala. Zvítazila aj nad najlepšími v triede. Chlapci s rešpektom prijali výhru učiteľky a ich vzťah sa od tejto spoločnej skúsenosti zmenil. Táto učiteľka dobre odhadla oblasť, ktorá bola pre chlapcov zaujímavá a blízka. Výberom aktivity a víťazstvom aj nad najlepšími v triede, dostala uznanie aj od vodcovských osobností, ktoré si získala „na svoju stranu“.
2. Prejaviť skutočnú pozornosť a záujem o žiaka (venovať mu čas, vypočuť ho a pamätať si jeho osobný príbeh...). Mladí ľudia sú veľmi citliví a všímaví na reakcie dospelých. V súčasnosti často zažívajú v domácom prostredí dostatok hmotného zabezpečenia, ale nedostatok pozornosti a záujmu. Rodičia z dôvodu pracovnej vyťaženia a množstva povinností aj dlhodobo mimo domova, trávajú s deťmi málo času. Rozprávania detí, s ktorými zväčša komunikujú povrchné, si často nepamätajú a ich obsahu nevenujú pozornosť. Ak si učiteľ nájde „dostatok času“ na individuálny pohovor so žiakom a v opätovnom rozhovore spomenie, že si pamätá jeho osobný príbeh, získa si náklonnosť žiaka. Vzájomná interakcia dosiahne kvalitatívne vyššiu úroveň. Zároveň jednotlivec zdieľa so spolužiakmi svoju pozitívnu skúsenosť z rozhovoru s učiteľom, čím mu uľahčí následnú komunikáciu s ďalšími žiakmi.

Vo všeobecnosti prebieha interakcia najmä na vyučovacej hodine. Učiteľ komunikuje so žiakom, ale aj s celou skupinou žiakov. Stretnutie prebieha podľa stanoveného vzorca:

1. Vstup do triedy a pozdrav. Tu dochádza k prvému kontaktu a potvrdeniu, že tak učiteľ, ako aj žiaci vedia o prítomnosti druhej strany a prebieha sociálna interakcia. Je dôležité, aby prvý kontakt nebol zo strany učiteľa povrchný. Forma pozdravu je veľmi dôležitá. Súvisí s upriamením pozornosti a priebehom následného procesu.
2. Ustanovenie vzťahov. Učiteľ hovorí žiakom, čo od nich vyžaduje, čo ich na hodine čaká a mal by tiež nechať priestor na otázky žiakov. Získava si pozornosť žiakov. Čím lepšie učiteľ triedu pozná, tým by mal žiakom viac rozumieť.
3. Zvládanie úloh na vyučovacej hodine. Trieda sa pustí do práce a prebieha interakcia učiteľ – žiak. Treba zvládnuť vysvetliť učebnú látku, vypracovať cvičenia a pod.
4. Ukončenie vzťahu. Keď sa blíži koniec vyučovacej hodiny, učiteľ by si mal ešte raz získať pozornosť celej triedy. Mal by vyjadriť svoj dojem z hodiny, reakcií žiakov, prípadne zadať domácu úlohu. Mal by povedať žiakom, čo si myslí o ich práci a čo od nich očakáva v budúcnosti.
5. Učiteľ a trieda sa vzájomne lúčia. Znovu je veľmi dôležitá neverbálna komunikácia, napr. pohľad (milý, prísny, pobavený...). Takto sa obnovuje a vytvára významná časť vzťahu učiteľ – žiak. Rovnako dôležité sú aj gestá (upäté, uvoľnené, netrepezlivé, váhavé). Žiaci pozorovaním prejavu učiteľa získavajú o ňom veľa informácií, a tým ovplyvňujú ich vlastné správanie. Najsilnejšie to vidíme na prvom stupni, keď majú deti v triede celý deň jednu učiteľku, ktorú majú veľmi často precízne preskúmanú.

Úspešný učiteľ

- pozná a vníma „jemnosti sociálnej interakcie“ a je odhodlaný vysielat' správne sociálne signály (priatie, priateľský postoj, určitý stupeň spoločenskej jednoty),
- vie, že rola učiteľa je svojou povahou vždy oddelená od sociálnej skupiny tvorenej žiakmi. Uvedomuje si však, že vzdialenosť medzi nimi nesmie byť veľmi veľká. Deti majú cítiť, že im je učiteľ blízky. Inak to vzbudzuje odpor, hostilitu a pod. Opačný extrém – „vlichotit'“ sa do kolektívu – deti ľahko odhalia neúprimnosť a nebudú učiteľa rešpektovať.
- má čo deťom ponúknuť a vie, že to od neho deti vyžadujú. Mal by si byť istý svojím správaním a zásadami – integrita osobnosti učiteľa.
- je si vedomý, že poskytuje žiakom osobný príklad. Ak sú deti nespokojné s vlastným spôsobom života, hľadajú príklady iných spôsobov, ako sa so situáciami vyrovnávať a od učiteľa očakávajú, že im taký príklad, vzor, poskytnú.
- dokáže pracovať so skutočnosťou, že predchádzajúca hodina narušila sociálnu interakciu a pod.

Úloha analyzovať komunikáciu je zverená zvyčajne pozorovateľovi, ktorý sedí vzadu v triede a pozorne sleduje, čo sa deje, keď učiteľ komunikuje s celou triedou alebo s jednotlivcami. Učiteľ si analýzu môže uskutočniť aj sám. Jedným zo systémov záznamu interakcie je Flandersova kategória pre analýzu interakcie. Rozbor údajov po vyučovacej hodine učiteľovi ukáže, koľko percent času venoval každému z desiatich druhov sledovaného správania a tiež rozsah jeho prejavu v porovnaní s rozsahom prejavu detí.

Prejav učiteľa

Reagovanie

1. Prijíma vyjadrenie citov. Prijíma a vyjasňuje citové naladenie žiakov neohrozujúcim spôsobom.
2. Chváli a povzbudzuje. Chváli a povzbudzuje žiakov k aktivite, alebo k správaniu. Pokyvuje hlavou na znak súhlasu, žartuje (nie na úkor žiakov), aby uvoľnil napätie, podporuje vyjadrenie žiakov „len tak ďalej, áno“ a pod.
3. Prijíma alebo uplatňuje nápady žiaka. Vyjasňuje, zdokonaľuje a rozvíja myšlienky, ktorými prispel žiak.

Kladenie otázok

4. Učiteľ kladie otázky, ktoré vychádzajú z jeho vlastných myšlienok s úmyslom, aby podnietil žiaka k odpovedi.

Usmerňovanie

5. Prednáša. Vysvetľuje nové učivo, vyjadruje vlastné myšlienky, kladie rečnícke otázky.
6. Dáva pokyny, ktoré má žiak počúvať.
7. Kritizuje žiaka alebo zdôvodňuje autoritu. Ide výroky so zámerom zmeniť správanie žiaka „prečo to robíš, čo to robíš“ a pod.

Prejav žiaka

Reagovanie

8. Odpovedá učiteľovi na otázku. Učiteľ pri odpovedi začína kontakt alebo vyžaduje vyjadrenie žiaka a vymedzuje, čo žiak povie.
9. Začína sa rozhovor. Žiak odpovedá učiteľovi neočakávanými výroky, názormi, reakciami.
10. Mlčanie alebo zmätok. Žiak mlčí, alebo dáva najavo, že nerozumie. Nereaguje na učiteľa. Existuje viac ako sto systémov interakčnej analýzy, žiaden však nie je tak rozšírený ako Flandersov.

Vzťah učiteľa a žiaka je tiež priamo ovplyvnený osobnosťou učiteľa, jeho adjusťáciou na povolanie, školu v ktorej učí. Ide predovšetkým o spokojnosť, resp. nespokojnosť s učiteľským povolaním, dobrá alebo čiastočná sebarealizácia v povolání, psychická vyrovnanosť a pod. K ďalším činiteľom možno zaradiť vlastnosti a sociálne prostredie, v ktorom učiteľ žije.

Záver

Prevažná časť učenia a vyučovania sa uskutočňuje prostredníctvom sociálnej interakcie medzi učiteľom a žiakom-jednotlivcom, učiteľom a žiakmi-kolektívom i žiakmi navzájom. Pre učiteľa i žiaka je preto veľmi dôležité utvárať vzťahy, ktoré vplývajú na priaznivú, tolerantnú a pomáhajúcu atmosféru v triede. Vzťah medzi učiteľom a žiakom vyplýva z podstaty výchovno-vzdelávacieho procesu v škole. Žiak sa aktívne podieľa na procese výchovy a vzdelávania, ktoré riadi, koordinuje a usmerňuje učiteľ. V interakcii učiteľa a žiaka majú veľký význam neverbálne prostriedky komunikácie. Dobrý učiteľ poskytuje žiakom príklad dospelého, akým sa raz môžu stať.

Použitá literatúra

- FONTANA, D.: *Psychológia v školskej praxi*, Praha: Portál, 2003. 383 s. ISBN 80-7178-626-8
- MAREŠ, J. KRÍVOHLAVÝ, J.: *Sociálna a pedagogická komunikácia v škole*. Praha: SPN, 1989, 161 s. ISBN 80-04-21854-7

Mgr. Miroslava Szitová, PhD., školská psychologička, pedagogička-sociálna pedagogička. Pracuje na osemročnom a bilingválnom Gymnáziu v Spišskej Novej Vsi ako školská psychologička. Jedenásť rokov pôsobila v Centre pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie. Metodicky viedla výchovných poradcov, koordinátorov prevencie základných a stredných škôl v okresoch Levoča, Spišská Nová Ves a Gelnica a školských psychologov v Košickom kraji. Realizovala sociálno-psychologické tréningy pre učiteľov stredných škôl.

VYUČOVANIE NÁBOŽENSTVA vs. Výchova k manželstvu a rodičovstvu

Výchova k manželstvu a rodičovstvu v osnovách katolíckeho náboženstva

Marek Cimbala

Úvod do problematiky

Dôležitosť výchovy k manželstvu a rodičovstvu je zakotvená prijatými dokumentmi aj vládou SR.¹ Jedným z viacerých významnejších dokumentov, ktorý schválila vláda SR bolo aj uznesenie č. 389 s názvom *Koncepcia štátnej rodinnej pomoci*,² kde v časti Základné princípy štátnej rodinnej politiky (bod C) sú zapracované princípy výchovy k manželstvu a rodičovstvu. Prierezová téma *Výchova k manželstvu a rodičovstvu* predstavuje aktuálnu tému v našej spoločnosti. Rodina je základná bunka spoločnosti, nazývaná aj „malá Cirkev.“

Školské vyučovanie náboženstva a výchova k manželstvu a rodičovstvu

Cieľom prierezovej témy *Výchova k manželstvu a rodičovstvu* v škole je vychovávať zrelé osobnosti po stránke sociálnej, emocionálnej a morálnej, ktoré budú schopné konať a správať sa v súlade s morálnymi, etickými normami a hodnotami v manželstvom a rodinnom živote.

Prierezová téma *Výchova k manželstvu a rodičovstvu* zahŕňa všetkých žiakov základných a stredných škôl a predstavuje portfólio pre tieto ciele:

- sebauvedomenie ako príprava na manželstvo a rodičovstvo,
- chápať lásku ako základnú zložku sexuality, prípravu na zodpovedné rozhodovanie a správanie v kritických obdobiach psychosexuálneho vývinu na základe všeobecných morálnych hodnôt,
- pomôcť deťom a mladým ľuďom rozvíjať toleranciu, zodpovednosť a úctu,
- prispievať k poznatkom o sexuálnom rozmere nášho života,
- odolávať negatívnemu vplyvu okolia (masovo-komunikačné prostriedky, návrhy na predčasný sexuálny život, ponuka drog).³

¹ Uznesenie vlády SR č. 390 zo dňa 4. 6. 1996 (intimát č. 57/96).

² Uznesenie vlády SR č. 389 zo dňa 4. 6. 1996 – Koncepcia štátnej rodinnej pomoci.

³ MOLČANOVÁ, A. – VERBOVSKÁ, J. 2015. *Výchova k manželstvu a rodičovstvu v edukačnom procese*, s. 6 – 7.

V procese výchovy k manželstvu a rodičovstvu rozlišujeme v školskom procese tri základné vzdelávacie oblasti:

- kognitívnu (poznávaciu) – učí poznať a pochopiť vedomosti,
- afektívnu (emocionálnu) – uschopňuje vytvárať názory a postoje,
- psychomotorickú – zameriavajúcu sa na konanie a správanie.

Všetky tieto tri oblasti sa pri vyučovaní vzájomne prepájajú a majú smerovať k tomu, aby žiak základnej a strednej školy na základe získaných postojov konal a správal sa v súlade s morálnymi zásadami spoločnosti, vedel odolávať negatívnym vplyvom okolia a najmä dokázať v dospelosti vybudovať „zdravú“ kresťanskú rodinu.

Prierezové témy sa vzájomne prelínajú s učivom, čím prehľbujú a rozširujú pohľad žiakov vzhľadom na ich postoje, hodnoty a rozhodovanie sa byť za rodinný život.

Školské vyučovanie náboženstva

Všeobecné direktorium pre katechizáciu hovorí, že „osobitnou charakteristikou školského vyučovania náboženstva je skutočnosť, že má prenikať do prostredia kultúry a vstúpiť do vzťahu s ostatným poznaním. Ako originálna forma služby slova má totiž školské vyučovanie náboženstva sprítomňovať evanjélium v osobnom procese systematickej a kritickej asimilácie kultúry. V kultúrnom obzore, ktorý si žiaci osvojujú a defnujú vedomosťami a hodnotami ostatných školských predmetov, školské vyučovanie náboženstva je depozitom dynamického kvasu evanjelia a usiluje sa skutočne využiť prvky vedomostí a výchovy, aby evanjélium uniklo do mentality žiakov a zharmonizovalo ich kultúru vo svetle viery“ (VDK 73).

Úloha školy

Je úlohou školy rozhodnúť, či z prierezových tém vytvorí samostatné predmety alebo budú tieto témy začlenené do iných učebných osnov. Prierezová téma prispieva ku komplexnosti vzdelávania žiakov. Implementovať prierezovú tému *Výchova k manželstvu a rodičovstvu* je možné aj v aktuálnych osnovách katolíckeho náboženstva.

Výchova k manželstvu a rodičovstvu v osnovách katolíckeho náboženstva

V nasledujúcej tabuľke uvádzame prehľad tém v Rámcovom vzdelávacom programe (RVP) v dokumente *Kurikulum predmetu katolíckeho náboženstvo/náboženská výchova* schváleného Konferenciou biskupov Slovenska na 67. plenárnom zasadnutí dňa 28.10.2010 (KBS/67/28.10.2010) podľa jednotlivých ročníkov, v ktorých je možné implementovať *Výchovu k manželstvu a rodičovstvu* v celom rozsahu vyučovacej hodiny.

Témy v RVP pre primárne vzdelávanie – ISCED 1:

1. ročník

1. Rodina – ohnisko lásky

- *Výkonový štandard:*

- vymenovať tri pozitíva v rodine

Témy v RVP:

2. ročník

2. Dôvera v rodine

3. Dôverujeme si navzájom

4. Pozvanie na hostinu – obnovenie dôvery

- *Výkonový štandard:*

- prostredníctvom Legendy o sv. Lucii opísať rodinu ako miesto istoty, lásky a dôvery,
- používať zdvorilé oslovenie ako prejav úcty voči rodičom a iným ľuďom,
- formulovať modlitbu za rodičov,
- konkrétnymi skutkami slúžiť rodine,
- na modelovej situácii zdôvodniť význam slova pre budovanie medziludských vzťahov,
- vyjadriť verbálne aj neverbálne ospravedlnenie sa, priznanie si chyby.

Témy v RVP:

3. ročník

1. Ježiš nám odpúšťa

2. Ježiš nás oslobodzuje

- *Výkonový štandard:*

- pravidelnou osobnou reflexiou formovať svoje mravné cítenie,
- zhodnotiť sviatosť zmierenia ako pomoc pre človeka v situácii mravného zlyhania,
- jednoduchým spôsobom zhodnotiť svoje správanie, konanie v zhode so svojím svedomím.

Témy v RVP:

4. ročník

1. Cesta nádeje

2. Nádej presahujúca smrť

- *Výkonový štandard:*

- objaviť rozmer nádeje na ceste k sebe, k druhým, k svetu a k Bohu,

- je vnímavý pre existencionálnu skúsenosť so životom a smrťou a náboženskú hĺbku, ktorú spoznáva v živote druhých ľudí a v liturgii.

Témy v RVP pre nižšie sekundárne vzdelávanie – ISCED 2:

5. ročník

1. Obeta Božieho ľudu

2. Dialóg cez službu

– *Výkonový štandard:*

- opísať prostredníctvom príkladu zo života zmysel obety,
- uviesť príklady obety druhých ľudí,
- porovnať možnosti angažovanosti chlapcov a dievčat v službe rodine a spoločstvu.

Témy v RVP:

6. ročník

1. Pravda ako hodnota

2. Hľadanie pravdy o sebe

3. Konať v pravde

– *Výkonový štandard:*

- sformulovať zásady pre správne fungovanie medziludských vzťahov,
- vnímať svoje vlastné hranice,
- vysvetliť význam „Zlatého pravidla“ (Mt 7, 12).

Témy v RVP:

7. ročník

1. Sloboda a človek

2. Boh oslobodzuje človeka

3. Láska ako princíp slobody

– *Výkonový štandard:*

- definovať pojem slobody ako vnútorný stav človeka,
- vysvetliť, v čom spočíva zneužitie slobody,
- reflektovať svoje vlastné rozhodnutia,
- uvedomovať si mravné rozmery svojich rozhodnutí a ich dopad na seba, druhých ľudí, svet a Boha,
- formovať svedomie ako zvrchovanú normu mravnosti,
- poznať hranice osobnej slobody.

Témy v RVP:

8. ročník

1. Kto som

2. Kto je človek

3. Dôstojnosť a výkon

4. Kultúra života

- Výkonový štandard:

- vysvetliť pojem sebaúcta, seba prijatie a komplexy,
- opísať vnímanie muža a ženy v rôznych kultúrach a rôznych historických kontextoch a porovnať ho s kresťanským pohľadom,
- rozvíjať návyk vonkajších prejavov ohľaduplnosti a zdvorilosti voči opačnému pohlaviu,
- vymenovať dôsledky posudzovania hodnoty človeka na základe iba jeho výkonu,
- zostaviť škálu osobných hodnôt (môj rebríček hodnôt).

Témy v RVP:

9. ročník

1. Zodpovednosť

2. Zodpovednosť za seba

3. Zodpovednosť za budovanie vzťahov

- Výkonový štandard:

- formovať pocit zodpovednosti za svoj život,
- kriticky analyzovať ponuku mediálnych vzorov a konfrontovať svoj postoj k vzorom,
- rozlíšiť medzi manipulačným vzorom a vzorom ponúkajúcim sprevádzanie,
- objaviť ontologickú potrebu lásky človeka k človeku a človeka k Bohu,
- nájsť rozdiely medzi priateľskou láskou, láskou muža a ženy, láskou rodičovskou a láskou k Bohu,
- oceniť význam kvalitného budovania partnerského vzťahu ako základ hodnotového manželstva a rodiny,
- rozlíšiť rôzne formy spoluzitia dvoch ľudí v súčasnosti,
- predstaviť rodinu ako optimálne Bohom chcené spoločenstvo osôb zamerané na dobro jej členov a na prijatie a výchovu detí,
- porozumieť svojmu postaveniu v rodine a osvojiť si riešenie rodinných konfliktov, na modelových situáciách si precvičiť riešenia rodinných konfliktov.

Témy v RVP pre vyššie sekundárne vzdelávanie – ISCED 3:

1. ročník SŠ

- 1. Hľadanie cesty**
- 2. Boh v ľudskom svete**
- 3. Na ceste k osobnosti – šance a riziká**
- 4. Boh a človek**

- Výkonový štandard:

- oceniť dôležitosť správnej komunikácie pre medziludské vzťahy a jej formy,
- zdôvodniť potrebu formovania svedomia a jeho vplyv na morálne rozhodnutia,
- uviesť príklady zrelej osobnosti,
- zdôvodniť negatívne vplyvy na dozrievanie osobnosti ako napr. drogy, gamblerstvo...,
- vysvetliť súvis medzi zmyslom života a hodnotou vzťahov.

Témy v RVP:

2. ročník SŠ

- 1. Moje hodnoty**
- 2. Hodnoty života**
- 3. Šírenie kresťanských hodnôt v Európe**
- 4. Pramene plnohodnotného života**

- Výkonový štandard:

- vysvetliť pojem hodnota,
- usporiadať vlastný rebríček hodnôt,
- posúdiť podiel výberu hodnôt na tvorbu životného štýlu,
- vysvetliť úlohu a poslanie manželstva,
- zdôvodniť úlohu štátu a Cirkvi pri ochrane rodiny a jej morálnych hodnôt,
- posúdiť hodnotu rodiny a pomenovať jej ohrozenia v súčasnosti,
- oceniť zvláštnosti, krásu a dobro vyplývajúce z vlastnej pohlavnosti a plodnosti,
- vysvetliť morálny aspekt abortu,
- uviesť následky abortu na telesné a duševné zdravie ženy,
- porovnať hierarchiu s anarchiou a vyvodiť závery pre život v ľudskom spoločenstve,
- zdôvodniť potrebu modlitby pre svoj život.

Ukážka vyučovacej hodiny metódou *hranie rolí*

Ako sa princ uchádzal o ruku krásnej princeznej

Cieľ: Zopakovať si hravou formou tému: Hodnoty života a láska

Téma: Človek ako spoločenstvo osôb

Ročník: 2. ročník SŠ

Postup realizácie dramatizácie:

- Oboznámte žiakov s cieľom aktivity.
- Vyzvite žiakov, aby sa dobrovoľne zapojili do hrania rolí.
- Každému aktérovi dajte po jednom exemplári scenára.
- Aktérom nechajte 5 minút, aby si prečítali scenár a vhodne pripravili učebňu na hranie rolí.
- Ak je všetko pripravené, nechajte žiakov zahrať jednotlivé roly.
- Ostatných žiakov vyzvite, aby pozorne počúvali a sledovali dramatizáciu.
- Po dramatizácii rozdeľte žiakov do dvojíc a rozdajte žiakom úlohy vyplývajúce z hrania rolí.
- Po uplynutí stanoveného časového limitu 5 minút vyzvite žiakov, aby prezentovali riešenie jednotlivých úloh.
- Po prezentácií otvorte diskusiu o téme a prezentovaných hodnotách.

Scenár: Ako sa princ uchádzal o ruku krásnej princeznej

Účinkujúci: princ, princezná, informátor

Informátor: Dáva sa na známosť! Náš kráľ ponúka ruku svojej dcéry tomu princovi, ktorý jej vyjadrí najväčšiu lásku a úctu.

Princ: Tak to som ja, ten najpovolanejší! Pôjdem a ukážem jej, ako si ju vážim, a zároveň ako ju milujem!

Informátor: Princ zaklope na dvere zámku! Ozve sa hlas princeznej.

Princezná: Čo si praješ udatný princ?

Princ: Chcem Ti ukázať svoju lásku k tebe princezná. Ponúkam ti svoje finančné zabezpečenie! Moje peniaze a tvoje peniaze donesú investície do spoločného kráľovstva!

Princezná: Nič si nepochopil! Ja nechcem tvoje peniaze!

Informátor: Princ odišiel smutný a hľadal, čím iným by princeznej preukázal svoju lásku a oddanosť. Rozhodol sa študovať a získal renomované vzdelanie učenca. Keď už mal diplom a mnohé ocenenia, rozhodol sa ísť a požiadať princeznú o ruku. Zaklopal na dvere zámku. Tu sa ozvala princezná.

Princezná: Čo si praješ, šlachetný princ?

Princ: Chcem Ti ukázať, ako ťa milujem. Kvôli tebe som študoval a získal som diplom, ktorý je uznávaný na celom svete! V našom kráľovstve budeme podporovať vzdelanie!

Princezná: Opäť si nič nepochopil! Ja nechcem tvoj diplom!

Informátor: Princ odišiel opäť sklamaný. Premýšľal, kde urobil chybu. Vzdelanie je dobrá zábezpeka do budúcnosti. Princ premýšľal a premýšľal.

Princ: Pôjdem za princeznou a poviem jej, že ju chcem pre ňu samu! Peniaze či vzdelanie sú iba prostriedkom, nie cieľom života.

Informátor: Tak sa princ odhodlal a zaklopal na dvere zámku. Klop! Klop!

Princezná: Čo si praješ, dobrý princ?

Princ: Som princ, ktorý nesľubuje bohatstvo ani slávu. Sľubujem pokoj, radosť a spravodlivosť. Tebe sľubujem do konca svojho života vernosť, úctu a lásku. Hoci problémy stále budú, spolu vo dvojici ich zvládame!

Princezná: Vstúp, na takého princa som dlho čakala.

Úlohy:

- Analyzujte rebríček hodnôt princa.
- Analyzujte rebríček hodnôt princeznej.
- Posúďte, či opísaná situácia bola dostatočne dramatická a či dramatizácia vystihla podstatu príbehu.
- Posúďte, ako sa jednotliví herci zhostili jednotlivých úloh.

Zdroj: vlastné spracovanie

Kompetencie: čítanie s porozumením, formulácia viet, schopnosť riešiť problémy, schopnosť hrať rolu, komunikatívnosť.

Hodnotenie a klasifikácia: priebeh vyučovacej hodiny a jej obsah odporúčame dať vyhodnotiť žiakom. Odporúčame výsledky, ktoré sa dosiahli touto metódou, neklasifikovať.

Záver

Implementáciu prierezovej témy *Výchova k manželstvu a rodičovstvu* je možné aplikovať vo všetkých ročníkoch základných aj stredných škôl. Vzdelávacie štandardy, ktoré musia byť naplnené na konci každého vzdelávacieho procesu, umožňujú implementovať počas celej vyučovacej hodiny aktívne princípy výchovy k manželstvu a rodičovstvu. Nejde len o krátky úsek vyučovacej hodiny, na ktorej je možné použiť

implementáciu výchovy k manželstvu a rodičovstvu, ale o jednotlivé vyučovacie hodiny, ktoré môžu byť v príslušných ročníkoch najmä v 8. a 9. ročníku ZŠ a 1. a 2. roč. SŠ riešené formou blokového vyučovania.

Jedinečnú možnosť majú v tomto prípade cirkevné školy, ktoré v rámci disponibilných hodín, môžu ešte efektívnejšie aplikovať do učebných osnov jednu vyučovaciu hodinu navyše vo všetkých ročníkoch.

Použitá literatúra

JANOVČÍKOVÁ, M. 2014. *Prierezové témy a ich implementácia v edukačnom procese vidieckej školy*. Banská Bystrica : Metodicko-pedagogické centrum Bratislava, 2014, 39 s. bez ISBN

Katechizmus Katolíckej Cirkvi. 1999. Trnava : SSV, 918 s. ISBN 80-7162-259-1.

KONGREGÁCIA PRE KLERIKOV: *Všeobecné direktórium pre katechizáciu*. Trnava: SSV, 1999, ISBN 80-7162-264-8.

KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA. 2010. *Kurikulum predmetu katolícke náboženstvo/náboženská výchova pre základné školy, stredné školy, štvorročné gymnázia a osemročné gymnázia, dvojročné nadstavbové stredné školy*. II. vydanie. Spišská Nová Ves : Katolícke pedagogické a katechetické centrum, n. o., 152 s. ISBN 978-80-970549-5-3.

MOLČANOVÁ, A. – VERBOVSKÁ, J. 2015. *Výchova k manželstvu a rodičovstvu v edukačnom procese*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum Bratislava, 2015, 44 s. ISBN 978-80-565-1056-8.

Sväté písmo Starého i Nového zákona. Úvody k jednotlivým spisom prof. Jozef Heriban SDB. 1995. Rím : SÚSCM, 2006. Trnava : SSV, 2331 s. ISBN 978-80-7162-652-7.

PaedDr. Marek Cimbala, PhD., riaditeľ Katolíckeho pedagogického a katechetického centra, n. o. Vyštudoval náboženskú výchovu, dejepis a etickú výchovu. Od mladosti participuje na živote Cirkvi. Po ukončení postgraduálneho štúdia pôsobil na Katolíckej univerzite v Ružomberku ako vysokoškolský pedagóg. V posledných rokoch sa aktívne venuje školskému vyučovaniu náboženstva. S manželkou vychováva dve deti.

Vývoj postoja Konferencie biskupov Slovenska k rodovej ideológii v rokoch 2013 – 2015

Anton Ziolkovský

Úvod

Rodová ideológia bola dlho podceňovaným a neznámym pojmom. Na Slovensku sme sa touto témou začali súvisle zaoberať až po vstupe do Európskej únie. Na začiatku európskej integrácie bola veľká eufória, Slovensko už vtedy prijímalo mnohé rámcové dokumenty, ktoré rodovú ideológiu obsahovali, ale nikto si to v tom čase nevšimol. Ani v Katolíckej cirkvi nebola taká vyhranená pozícia ako dnes. Krajina mala po rokoch mečiarizmu a transformácie na demokratický režim úplne iné starosti. Boli sme radi, že sme tento zápas ustáli a mohli vstúpiť do exkluzívneho spoločenstva mieru a prosperity, za aké sme Európsku úniu považovali.

Konferencia biskupov Slovenska (KBS) získala prvé informácie o rodovej ideológii najmä prostredníctvom bioetickej subkomisie, zvlášť cez poslankyňu Európskeho parlamentu (EP), Annu Záborskú, ktorá v istom období viedla v EP komisiu zaoberajúcu sa aj rodovou rovnosťou. Prvé poznatky a upozornenia mala KBS prinajmenšom v rokoch 2007 – 2008. Bola to práve Bioetická subkomisia KBS, ktorá pod vedením už zosnulého predsedu KBS a spišského diecézneho biskupa, Mons. F. Tondru, mala informácie od vlastných znalcov. Toto grémium bolo v rámci Katolíckej cirkvi často prvou platformou, kde sa diskutovalo o nastupujúcich trendoch, ktoré síce na Slovensku ešte neboli, ale v západnej časti kontinentu už boli rozšírené.

Téme rodovej ideológie nebola dlhú dobu venovaná primeraná pozornosť. Jedným z dôvodov bola skutočnosť, že ona vo svojich dôsledkoch pôsobí tak abstraktne a absurdne, že ešte aj dnes, keď sa s ňou oboznámi človek, ktorý o nej nikdy nepočul, má problém jej uveriť. Rodová ideológia je totiž v rozpore s ľudskou prirodzenosťou a zdravým rozumom. Vo svojej podstate popiera základné civilizačné premisy, na ktorých stojí kresťanstvo a európska spoločnosť. Táto téma sa vždy navonok skrýva za zrovnoprávenie mužov a žien, čo je legitímne a v tomto smere to ani Cirkev nevníma ako problém, lebo či je muž alebo žena, ak vykonávajú tú istú prácu, mali by dostať rovnakú mzdu. Je preto neraz zložité pri týchto debatách odlišiť jadro od ideologického nánosu.

Na začiatku konca

K precitnutiu na strane katolíkov, ale aj KBS, prispelo niekoľko vecí. Na Slovensku sa po vstupe do EÚ spustil proces vytvárania právneho rámca pre ľudí s inou sexuálnou orientáciou. Tento „vlak“ bol už rozbehnutý a na každej politickej križovatke dostával zelenú. V legislatíve sa udialo množstvo malých, navonok bezvýznamných zmien, ktoré nedokázali ustrážiť ani politici s kresťanskodemokratickou hodnotovou orientáciou. Väčšinou z ich strany nešlo o úmysel, ale o neznalosť. Situácia sa však začala postupne zhoršovať. Každý rok sa konali dúhové pochody, ktoré boli stále organizovanejšie. V Katolíckej cirkvi prebiehali diskusie, ako na tieto zmeny reagovať. Ak by sme sa boli príliš nahlas ozvali, spravili by sme tejto skupine zbytočnú reklamu. Navyše začalo byť zrejmé, že fakticky všetky väčšie médiá sú hodnotovo liberálne a sú odhodlané robiť nadprácu pri presadzovaní tejto agendy, hoci väčšina obyvateľov si to nikdy neželala. Na túto situáciu nedokázali reagovať ani katolícke laické organizácie. I dnes sa zdá, že s výnimkou Aliancie za rodinu nemáme na Slovensku jasne hodnotovo ukotvené zoskupenie, ktoré by malo reálny vplyv vo verejnom priestore. V roku 2011 – 2012 to vyzeralo tak, že Cirkev je silne poznačená sekularizáciou a zároveň oslabená vnútornými problémami, čo do určitej miery v roku 2012 po mediálnych atakoch na Katolícku cirkev po odvolaní Mons. R. Bezáka z úradu trnavského arcibiskupa, bola aj pravda.

Kľúčové rozhodnutie

V tejto nie jednoduchšej atmosfére urobili biskupi v jeseni 2012 na plenárnom zasedaní na základe výzvy laických skupín z Košíc veľmi významné rozhodnutie: rozhodli sa zorganizovať Národný pochod za život v Košiciach. Nebol za tým žiadny politický kalkul, ale úprimná snaha ukázať na nevyhnutnosť chrániť ľudský život od počatia po prirodzenú smrť. Inšpiráciou k tomuto pochodu boli podobné podujatia v zahraničí. Za miesto pochodu boli vybrané Košice. Dôvod bol prostý. Miestni prolife aktivisti vedení kňazom Dušanom Škurlom zorganizovali dovtedy najväčší pochod za život na Slovensku, niekoľko menších pripravilo aj Fórum života. Organizácia Národného pochodu za život bola do istej miery vabankom, lebo nikto netušil, koľko ľudí môže reálne prísť. Ak by nebol masovým, posun pri presadzovaní LGBTI agendy a rodovej ideológie by bol oveľa razantnejší a najmä rýchlejší.

Rok zázrakov

Prišiel jubilejný rok sv. Cyrila a Metoda – 2013, ktorý nazývame rokom zázrakov. Prvý polrok sa nič významnejšie neudialo. Aspoň navonok. Na jar prišlo Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí s Celoštátnou stratégiou ľudských práv, ktorá u angažovaných kresťanov pre svoj obsah vyvolala taký odpor, že ministerstvo

ju muselo neskôr dvakrát prepracovať. Bol to jeden z významných okamihov, keď sa viac ako stovka laických kresťanských organizácií postavila takémuto dokumentu na odpor. Rovnakým spôsobom sa dokázali tie isté organizácie zasadiť o oddialenie ratifikácie ďalšieho ideologického, tentoraz medzinárodného dokumentu, tzv. Istanbulskeho dohovoru. KBS napísala viacero listov: ministrom i predsedovi vlády, v ktorých dávala najavo svoj nesúhlas.

Na plenárnom zasadaní KBS v júni 2013 v Nitre bolo prvýkrát na pôde KBS prijaté vyhlásenie o rodovej rovnosti, v ktorom sa píše: *„Rodina je z Božieho ustanovenia založená na manželstve muža a ženy. Aj zo súčasných štatistík vyplýva, že pokiaľ ide o istotu, poskytovanie útočiska a stability, podporu života, stále patrí medzi priority väčšiny mladých ľudí. Takto chápaný inštitút manželstva nájdeme prakticky v každej ľudskej kultúre a každej civilizácii. Napriek tomu je táto pravda zo strany súčasnej alternatívnej kultúry systematicky spochybňovaná a zosmiešňovaná. Častokrát sa to objavuje už v mediálnych programoch a materiáloch určených pre deti a mládež.“* Prvýkrát KBS spojila zavádzanie rodovej ideológie s hrozbou deformácie výchovy a vzdelávania detí a mládeže. V lete napísal predseda KBS, Mons. S. Zvolenský, list ministrom zahraničných vecí a európskych záležitostí, M. Lajčákovi, v ktorom explicitne žiadal, aby Stratégia vôbec nehovorila o rodovej rovnosti ani o právach sexuálnych menšín. Fotografia tohto listu sa nejakým neznámym spôsobom dostala na sociálne siete LGBTI aktivistov. Únik tohto dokumentu Katolíckej cirkvi paradoxne pomohol, lebo verejnosť sa dozvedela o skutočných zámeroch stratégie.

Jeseň 2013 sa niesla v znamení Národného pochodu za život. K téme ochrany života sa pridala pod vplyvom rozličných okolností aj ochrana rodiny a manželstva. Katolícka cirkev bola v tom čase jedinou silou, ktorá dokázala takéto podujatie zorganizovať. Nezabudnem na masu mladých ľudí, ktorá v predvečer pochodu zaplnila športovú halu už hodinu pred svätou omšou. Rovnako nemožno vymazať z pamäti nekonečné zástupy ľudí, cez ktoré sme prechádzali s biskupmi z kňazského seminára pred pódium. Ten pocit bol veľmi silný; teraz sa deje niečo veľké a veľmi dôležité. A ak je to tak, nie je to ani tak našou, ale Božou zásluhou. Toto podujatie prinieslo niekoľko dôležitých poznatkov. Zistili sme, že nás, ktorí zmýšľame rovnako, je veľa, a teda nemusíme mať strach ísť s názorom na verejnosť. Obsadili sme verejný priestor, čo malo úplne iný charakter ako státisíce pútnikov na Mariánskej hore v Levoči. Jasne sme formulovali požiadavky v memorande: zákaz potratov a definícia manželstva.

Pastiersky list o gender ideológii

Na jeseň roku 2013 sa odohrali dve významné udalosti. Na prvú adventnú nedeľu sa čítal pamätný pastiersky list o rodovej ideológii, ktorý verejnosť síce vnímala kontroverzne, ale spätne možno povedať, že prišiel v správnu chvíľu. Nikdy predtým sme na Generálnom sekretariáte KBS nezaznamenali toľko podporných reakcií ako v tom

čase. V liste sa píše: „*Stúpenci kultúry smrti prichádzajú s novou „gender ideológiou“. V jej mene chcú presadiť tzv. „rodovú rovnosť“. Človek, ktorý tento termín prvýkrát počuje, si myslí, že ide tu o to, aby mužovi a žene boli uznané rovnaké práva a rovnaká dôstojnosť. Ale tie skupiny cez tzv. „rodovú rovnosť“ sledujú čosi celkom iné. Chcú nás presvedčiť, že nikto z nás nejestvuje od prirodzenosti ako muž alebo ako žena, chcú teda zobrať mužovi právo na identitu muža a žene právo na identitu ženy a rodine právo na identitu rodiny, aby sa už muž necítil ako muž, žena ako žena a manželstvo, aby už nebolo tým Bohom požehnaným výlučným spoločenstvom muža a ženy, ale na roveň manželstva chcú presadiť aj spoločenstvo dvoch mužov, či dvoch žien... Cez ušláchtilé heslá sa do života spoločnosti presadzuje rozvrat rodinného života, ktorý má byť posvätným.“*

V decembri 2013 vznikla Aliancia za rodinu, ktorá začala zbierať podpisy pod petíciu za vypísanie referenda o ochrane rodiny, ktoré sa konalo 8. februára 2015. Obdobie pred referendumom bolo poznačené masívnou protikampaňou fakticky všetkých väčších médií. Ukázalo sa, že kresťania nemajú médiá, s ktorými by sa mohli stotožniť a podporovať ich. Veľkým sklamaním bolo správanie prezidenta A. Kisku, ktorý napadol referendové otázky na ústavnom súde, čím znemožnil vyhlásenie referenda v čase komunálnych volieb, čo by znamenalo väčšiu účasť voličov. Hoci na referendum neprišiel dostatok voličov, nikto z nás nezmeria dobro, ktoré vzišlo z diskusie o hodnotách manželstva a rodiny a formáciu, ktorá bola s tým spojená. Definícia manželstva v ústave by nebola možná, ak by jej nepredchádzal úspešný pochod za život v Košiciach a rozbehnutá petícia za vyhlásenie referenda, ktorú realizovala Aliancia za rodinu. Je skvelé, že aj Národný pochod za život v Bratislave potvrdil silu prolife a profamily hnutia na Slovensku.

Všetky tieto aktivity priniesli niekoľko výsledkov: Spomalilo sa prijímanie kontroverzných dokumentov na úrovni vlády a ministerstiev. Presadzovanie rodovej ideológie a LGBTI agendy závisí v súčasnosti najmä od aktivistov mimovládnych organizácií a pár ideológov na niektorých ministerstvách a v poslaneckých laviciach.

Na záver

Šírenie a implementácia rodovej ideológie do právneho systému Slovenskej republiky predstavuje veľkú hrozbu pre chápanie rodiny a manželstva a zvlášť ohrozuje náboženskú slobodu. Konferencia biskupov Slovenska bude naďalej, v spolupráci s aktívnymi laikmi, upozorňovať na tieto riziká. Riešenie aktuálnej situácie, a jej zlepšenie bude závisieť nielen od kvality vstupu kresťanských organizácií do pripomienkového konania k legislatíve, ale najmä od dobrej pastorácie mládeže, rodín a manželstiev. Prijatie kresťanského modelu manželstva a rodiny a následná prax sú najlepšou zárukou, že táto ideológia bude naďalej väčšinou obyvateľstva odmietaná. Zo strednodobého hľadiska je nevyhnutné viac koordinovať spoluprácu s podobne zmýšľajúcimi ľuďmi v Európskej únii, osobitne v regióne strednej a východnej Európy.

Rodová ideológia je ďalším výhonkom zo stromu marxizmu obohatená o rozličné feministické a postmoderné doplnky. Je isté, že ako väčšina podobných ideológií, ktoré sú vo svojej podstate proti človeku, je slepou uličkou, o ktorej sa budú raz študenti filozofie učiť ako o výstrelku, na konci ktorého boli sociálne experimenty s deťmi a sociálne inžinierstvo s rodinou a manželstvom. Je našou úlohou vyvinúť všetko úsilie, aby táto ideológia napáchala čím menej škôd. Na to je potrebné pravdivo informovať verejnosť o jej podstate. Žiadať od politikov, aby sa od nej dištancovali. A najmä informovať kresťanov o tom, čo manželstvo a rodina predstavujú z Božieho pohľadu. Čím viac ľudí bude podľa tohto ideálu žiť, tým budeme viac odolní voči všetkým bláznivým ideológiám našich čias.

ThLic. Anton Ziolkovský, PhD. je kňazom Spišskej diecézy a od 1.8.2009 výkonným sekretárom Konferencie biskupov Slovenska. Rodák zo Spišskej Novej Vsi, základnú teológiu študoval na Teologickom inštitúte v Spišskej Kapitule, kňazskú vysviacku prijal 14.6.2002. V rokoch 2004 – 2008 absolvoval postgraduálne štúdiá z fundamentálnej teológie v Ríme. Pastoračne pôsobil v Kežmarku a Ružomberku. Kontakt: aziolkovsky@gmail.com

Záver

Mária Raučinová

Oblasť výchovy a vzdelávania sa čoraz väčšmi stáva predmetom záujmu viacerých názorových skupín odborníkov. Prirodzene, že sa každá usiluje presadiť svoje pohľady do školských vzdelávacích systémov, a to aj cez štátnu politiku. Na jednej strane sú tým motivované na predkladanie svojich ponúk mnohé súkromné združenia a mimovládne organizácie, na druhej strane vzniká nebezpečenstvo, že sa inkorporuje do škôl len určitý model, ktorý nie vždy zodpovedá hodnotovým nárokom. Najmä niektoré zahraničné výchovné stratégie, vychádzajúce z postmoderných filozofických prúdov, pod rúškom reforiem vnášajú prevratné zmeny do chápania osoby, rodiny či sociálnej štruktúry. Vyučovanie a vzdelávanie v tomto duchu chcú uviesť do praxe bez dôkazu pozitívneho vplyvu na spoločnosť a zodpovedného experimentálneho overenia. Takéto úsilie môže mať až ideologické pozadie.

Konferencia s názvom *Pozitívna autorita a jej vplyv na formovanie osobnostného rozmeru mladého človeka* sa pokúsila načrtnúť, aké smery, spôsoby či metódy vo výchove sú z pohľadu zdravej výchovy k manželstvu a rodičovstvu problematické. Zmapovala zahraničné i domáce dokumenty, ktoré pripravujú pôdu a uľahčujú podmienky na uvedenie týchto smerov, nevhodne zasahujúcich do práv a autority rodičov. Časť príspevkov zborníka z konferencie sa venovala postoju Cirkvi a kresťanských pedagógov k týmto novým trendom a ich totalitným metódam, druhá časť sa venovala analýze problematických okruhov súvisiacich so vzdelávaním a s výchovou, ako je kríza otcovstva a autority, líderstvo a demokracia v školstve, náročnosť vzťahu učiteľ – žiak a spätnej väzby žiak – učiteľ, a priniesla aj ukážku praktickej výučby výchovy k manželstvu a rodičovstvu ako prierezového predmetu v rámci náboženskej výchovy.

Jedinečnosť zborníka spočíva v tom, že otvorene pomenúva súčasné ideologické ohrozenia výchovy a vzdelávania bez slovníka politickej korektnosti, naznačuje slabé miesta výchovy, analyzuje krízu autority na podklade komplexného zhodnotenia súčasnej kultúry, bez toho, aby sa sentimentálne vracal do minulosti. Príspevky jasne načrtávajú potrebu kvalitnej hodnotovej výchovy k manželstvu a rodičovstvu, resp. k posilneniu osobnostnej identity žiaka, a tým aj jeho slobody, schopného zdravej komunikácie s rodičom i s pedagógom. Konferencie tohto druhu na trhu rozličných modelov výchovy a vzdelávania sú v poslednom čase vzácnosťou. Študenti vďaka zborníku z tejto konferencie dostávajú možnosť citovať autorov do svojich diplomových a dizertačných prác, novinári a publicisti môžu nadobudnúť objektívnejší pohľad na súčasný stav vo vzdelávaní a v školstve a sprostredkovať ho širšej verejnosti.

Recenzentský posudok

Mária Raučinová

Cyklus konferencií zameraných na výchovu a vzdelávanie ako nástroja (de)formovania hodnotového systému spoločnosti zaujme už v názve alternatívnou zátvorkou. Súčasťou výchovy totiž naozaj môže byť aj jej deformovaná forma. Či už vedome ako súčasť propagandy a ideológie alebo nevedome ako produkt neznalosti či nízkej erudovanosti vychovávateľa. Príčinou môže byť aj nesprávny proces výchovy alebo zle nastavený vzťah vychovávateľa a vychovávaného. Do zložitého fenoménu výchovy vstupuje toľko faktorov, že je veľmi náročné postihnúť a vyhodnotiť ho vcelku. To treba mať na zreteli, keď prednášajúci odborník prezentuje určitý pohľad na výchovu, nezriedka ovplyvnený jeho svetonázorovými postojmi, vlastnou skúsenosťou, naštudovanými poznatkami, pozitívnymi či negatívnymi citovými zážitkami, poznačený tiež charakterovými rysmi jeho osobnosti.

V poradí piata konferencia organizovaná Fórom pre verejné otázky 9. februára 2016 v Spišskej Novej Vsi sa tematicky venovala pozitívnej autorite a jej vplyvu na formovanie osobnostného rozmeru mladého človeka. Prvá časť sa týkala postoja Konferencie biskupov Slovenska k vzdelávaniu a k jej novým trendom, osobitne k rodovému vzdelávaniu, analyzovala najnovšie európske dokumenty a rodovú agendu, ako aj trendy v oblasti sexuálnej výchovy. Osobitnú kapitolu tvoril príspevok zaoberajúci sa implementáciou výchovy k manželstvu a rodičovstvu do predmetu náboženská výchova. Druhá časť konferencie sa zaoberala viac vnútornými vzťahmi medzi žiakmi, učiteľmi, demokraciou v školstve po novembrovej revolúcii. Samostatnú, významnú časť k vplyvu autority na výchovu dotváral príspevok o problematickom otcovsko-synovskom vzťahu v kontexte súčasnej kultúry. Ak sa pozrieme na obsah konferencie ako celku, chýbala jej vzhľadom na zvolenú tému väčšia vyváženosť smerom k pozitívnemu posolstvu o autorite a jej formovaní vo výchove. Prevládali skôr negatívne trendy, opis deformovaného stavu a rodovej ideológie, ktorej sa detailne venovali viacerí autori príspevkov (pričom nebola hlavnou témou konferencie).

Istým nedostatkom zborníka je aj chýbajúci odborný text o sexuálnej výchove a vplyve genderovej ideológie od doc. Márie Glasovej, ktorú by študenti v budúcnosti mohli citovať pri svojich diplomových či dizertačných prácach. Prednáška o vzťahu učiteľ – žiak od Miroslavy Szitovej by si zaslúžila väčší priestor a viac skúseností z praxe. Príspevok o prierezovej výchove k manželstvu a rodičovstvu sa nezainteresovanému čitateľovi zborníka javí načrtnutý len schematicky, konkrétny príklad vyučovania má čisto ilustračný a značne subjektívny charakter.

Z hľadiska rozsahu sú príspevky nerovnomerne rozdelené (od štvorstranového po trinásťstranový), pri kratších textoch nie je možné, aby čitateľ detailnejšie vni-

kol do zvolenej témy a získal o nej komplexnejší obraz. Napriek tomu považujeme zborník za obohacujúcu informačnú a skúsenostnú bázu poznatkov o výchove a jej formovaní.

V úvode Anton Ziolkovský, tajomník Konferencie biskupov Slovenska, výstižne zmapoval, kedy sa na Slovensku zo strany Cirkvi začala venovať pozornosť rodovej ideológii. Prvé informácie prichádzali od Subkomisie pre bioetiku pri Teologickej komisii KBS vďaka zahraničným kontaktom odborníkov. Autor správne vystihol, že sa tejto téme popri iných problémoch transformácie Slovenska po nežnej revolúcii nevenovala dostatočná politická ani občianska pozornosť. Problém vystúpil vypuklo do popredia až pri tvorbe textu Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv. Kresťanské mimovládne organizácie a ich zastúpenie vo vládných poradných výboroch podstatne prispeli k zverejneniu celého procesu „tichej“ ideologizácie témy ľudských práv. Treba poopraviť fakt, že by „okrem Aliancie za rodinu neexistovalo laické zoskupenie, ktoré by bolo pevne hodnotovo zakotvené“. Aliancia za rodinu je totiž zoskupením takýchto laických organizácií, ktoré sa už pred jej vznikom dlhodobo venovali a venujú ochrane života a rodiny. Aliancia vznikla až *ad hoc* pre potreby referenda o rodine. Kladne hodnotíme v príspevku najmä pozitívne zhodnotenie významu referenda (napriek jeho formálnej neúspešnosti) a jeho vplyv na posun celospoločenskej diskusie o ideologizácii ľudských práv a ohrození stability spoločnosti.

Príspevok Renáty Ocilkovej je erudovaným prehľadom najmä zahraničných a medzinárodných dokumentov v oblasti rodovej agendy, doplnený odkazmi a poznámkovým aparátom. Pod nové trendy vo výchove autorka zahrnula rodovú agendu, ostatným trendom, ako napr. poklesu dôrazu na autoritu, prefeminizovaniu školstva, podfinancovaniu rezortu či nerovnosti cirkevného a štátneho školstva sa nevenovala. Poukázala však vhodne na postupný odklon ľudskoprávnej diskusie smerom k LGBTI požiadavkám a agende tzv. sexuálnych práv, ktoré sa rozširujú v právne nezáväzných správach medzinárodných inštitúcií a v dokumentoch (opakovane odmietnutých štátmi), ako napr. Jogjakartské princípy. V domácej agende je to napr. Akčný plán LGBTI, ktorý nebol schválený vládou, alebo Istanbulský dohovor zatiaľ neratifikovaný parlamentom. Oba vytvárajú tlak na implementáciu ideologických cieľov do výchovy a vzdelávania. Autorka tiež uviedla príklady pedagogických učebníc, vzdelávacích pomôcok a prednášok propagujúcich homosexuálny životný štýl ako rovnocenný s manželstvom muža a ženy. Pozitívne hodnotíme investigatívny rozbor manipulácie procesu univerzálneho periodického hodnotenia ľudských práv OSN na základe neobjektívnych tieňových správ istých mimovládnych organizácií.

Osobitne cenným vkladom do témy výchovy a vzdelávania je príspevok Juraja Sedláčka. Otázka identity mužskosti a otcovstva je stále vysoko podceňovanou témou. Príčinou môže byť nevyvážený dôraz na práva žien a feministickú agendu v poslednom storočí, ale aj slabá angažovanosť samotných mužov. Treba však dodať, že

aj vo feminizme sa objavujú prúdy, ktoré zdôrazňujú posilnenie vzájomného vzťahu mužov a žien a väčšiu mužskú prítomnosť pri tvorbe strategických dokumentov v oblasti práv žien. Príspevok kňaza Sedláčka sa nevyhyba prirodzenému i biblickému pohľadu na ľudskú osobu, teda aj na muža. Problém poňal komplexne od historického prierezu spoločenských podmienok cez súčasnú situáciu až po vymenovanie základných príčin podmieňujúcich krízu otcovstva. V texte citoval kvalitné zdroje kresťanských i neutrálnych autorov a zúročil i vlastné pastoračné skúsenosti. Krízu podal ako novú výzvu na konštruktívne hľadanie pravdy o vzťahu muža a ženy a posun vpred, nie mechanický či archaický návrat do minulosti, ktorý je podľa neho „už nemožný“. Spracovanie témy otcovstva považujeme za základ prevencie pred jednostranným pohľadom na ľudské práva a násilie na ženách.

Situáciu demokracie v pedagogickej a školskej sfére v príspevku približuje riaditeľ cirkevnej školy v Bratislave, Ján Horecký. Text vhodne zapadá do zvolenej témy konferencie a prináša nové pohľady, ako aj osobnú skúsenosť prežívania transformácie škôl po nežnej revolúcii. Proces sa uberal viac-menej živelným smerom, čo sa často prejavilo spochybnením platnosti univerzálnych hodnôt či narážaním autority a slobody na seba. Medzitulky *Demokracia v zborovni* a *Demokracia v triede* symbolicky vyjadrujú inú kvalitu realizovania slobody. Okrem takmer nezmenenej personálnej štruktúry sa podľa autora v škole zmenilo takmer všetko. Pribudli povinnosti v súvislosti s narastajúcim technologickým vývojom a nároky na manažérske schopnosti riaditeľa, ako aj tlak na jeho morálnu a právnu zodpovednosť. Autor správne usudzuje, že ani demokracia, ani autorita nie sú cieľmi, ale prostriedkami, ktoré nemožno zneužívať či už z pýchy alebo zo strachu pred zodpovednosťou.

Na vzťah učiteľ – žiak si posvietila pedagogička Miroslava Szitová. Vyzdvihuje ho ako sociálnu interakciu, v ktorej je mimoriadne dôležité všimnúť si nielen pôsobenie učiteľa na žiaka, ale vnímať aj spätnú väzbu. V nej má svoje miesto verbálna i neverbálna komunikácia, city a vôľové vlastnosti, ale aj formálne pravidlá a dohodnuté sankcie. Autorka charakterizuje prejavy učiteľa a prejavy žiaka a zdôrazňuje náročnosť pedagóga pohybovať sa medzi „rigidným konformizmom a postojom úplnej slobody pre žiaka“. V súčasnej atmosfére zdôrazňovania „práv detí“ až nad práva rodičov je potrebná väčšia vyváženosť s nárokmi na povinnosti detí, ako aj s dôsledkami po nerešpektovaní zákazov a príkazov či nejasnom určení hranice medzi dobrým a zlým. Tento moment výchovy k starostlivému rozlišovaniu a následne slobodnému rozhodovaniu by sa vo výchovnom procese žiadalo podrobnejšie rozpracovať.

Téme prierezovej výchovy k manželstvu a rodičovstvu sa v zborníku venuje učiteľ náboženstva a katechéta Marek Cimbal. Uvádza, že princípy výchovy k manželstvu a rodičovstvu sú zakotvené v základných princípoch štátnej rodinnej politiky v uznesení č. 389 s názvom *Koncepcia štátnej rodinnej pomoci*. Škola môže z prierezovej témy vytvoriť samostatný predmet, alebo ju začleniť do učebných osnov iných predmetov. Cieľom je vychovať zo študentov osobnosti schopné manželského a rodinného života.

Autor predkladá osnovu tém výchovy k manželstvu a rodičovstvu v rámci náboženskej výchovy schválenú Konferenciou biskupov Slovenska, ako aj ukážku konkrétnej vyučovacej hodiny pre 2. ročník strednej školy metódou hrania rolí. Možno ju realizovať v rámci celej vyučovacej hodiny alebo blokového vyučovania, čo je podľa neho výhodou cirkevných škôl. Z autorovho praktického príkladu nie je jasné, či existujú spoločné moduly, učebnice, pomocné texty pre prácu so študentmi alebo ide o jeho improvizovaný prístup. Žiadala by sa tiež aspoň zmienka o problémoch vyučovania výchovy k manželstvu a rodičovstvu v prostredí cirkevných škôl.

Zborník pozitívne prispieva k objasneniu situácie vo výchove a vzdelávaní, všíma si vnútorné i vonkajšie ohrozenia, pokusy o ideologizáciu výchovného procesu, dotýka sa procesu transformácie školstva a jeho dôsledkov na vnímanie hodnoty slobody, demokracie, mapuje problémové okruhy vzťahu učiteľ – žiak, zachytáva krízu otcovstva a deformovanie autority, a napokon predkladá praktické príklady metód výchovy k manželstvu a rodičovstvu. Je ďalším pokračovaním predchádzajúcich zborníkov zameraných na skúmanie vzťahu medzi výchovným procesom a hodnotovým systémom spoločnosti.

PharmDr. ThLic. Mária Raučinová, PhD. je absolventkou Farmaceutickej fakulty UK a Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty UK v Bratislave. Získala doktorát z farmácie, licenciát z morálnej teológie a doktorát z pastoraálnej teológie. Dlhodobo sa venuje téme ženy na pôde teologickej fakulty a v spoločensko-politickom dialógu. Patrí k zakladajúcim členkám Katolíckeho hnutia žien Slovenska a Medzinárodnej aliancie katolíckych ženských organizácií. Ako bývalá redaktorka Katolíckych novín (získala diplom Medzinárodnej katolíckej tlače na letnej univerzite v Thajsku a Kambodži) sa publicisticky venuje bioetickým témam, dôstojnosti ľudskej osoby a ochrane rodiny. Je konzultantkou Subkomisie pre bioetiku Teologickej komisie KBS. Vo Výbore pre rodovú rovnosť pri Rade vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť zastáva pozíciu plnej dôstojnosti a rovnocennosti ženy a matky. V súčasnosti pôsobí vo Fôre života, špecializuje sa na dialóg s feminizmom a rodovou teóriou, je šéfredaktorkou Spravodajcu Fóra života a autorkou publikácií *Gender alebo rodová ideológia, O manželstve a rodine: nové formy a ich absurdnosti, Gender: absurdnosti, ktoré nás nenechajú na pokoji.*

Výchova a vzdelávanie ako nástroj (de)formovania hodnotového systému spoločnosti V

Pozitívna autorita a jej vplyv
na formovanie osobnostného rozmeru mladého človeka

Zborník z konferencie, Spišská Nová Ves – Smižany, 2016

© VERBUM – vydavateľstvo KU

Odborné recenzie

RNDr. Alena Erdziaková
PharmDr. ThLic. Mária Raučinová, PhD.

Redakčná a jazyková úprava

Mgr. Barbora Palaščáková

Grafická úprava

Mgr. Michal Hricko

Organizátori konferencie

Fórum pre verejné otázky
Rímskokatolícka cirkev Biskupstvo Spišské Podhradie
Združenie katolíckych škôl Slovenska
Nadácia Konráda Adenauera

Konferenciu a zborník finančne podporili

Fórum pre verejné otázky
Nadácia Konráda Adenauera

VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity
Hrabovská cesta 1A, 034 01 Ružomberok
<http://www.ku.sk>, verbum@ku.sk, tel. +421444304693 kl. 308

ISBN 978–80–561–0427–9

